

RAST

REVIJA ZA LITERATURO, KULTURO IN DRUŽBENA VPRAŠANJA

LETNIK XIX, APRIL 2008, št. 2 (116) ISSN 0353-6750, UDK 050 (497.4)

2 M

82

RAS

1009/5259

UVODNIK

Več kot nešteto 115 Barica SMOLE

LITERATURA

Poezija	Ta prostor sem posvojil za naju	116	Milan ŠELJ
	Glog	118	Janez KOLENC
	Zvezde iz vode	119	
	Narod, ki	119	
	Svilopih dvojine	120	Zvezdana MAJHEN
Proza	Smreke se razmaknejo	123	Jože SEVLJAK
	Obletnica mature	125	Damijan ŠINIGOJ
Prevod	Ob zori	129	Refik LIČINA
			Prevod: Barica SMOLE

KULTURA

Zgodovinska raba gozdov in gospodarjenje z njimi	134	Anton GORŠIN
Mlini na reki Krupi	145	Mirko KAMBIČ
Podjetništvo v kulturi	150	Joža MIKLIČ

NAŠ GOST

Verjetno je največja sreča življenja v tem, da spoznaš, kaj si. Kot ustvarjalno bitje. S čim najbolj globoko dihaš. (Pogovor z igralcem Brankom Jordanom)	154	Damijan ŠINIGOJ
Inventar kot metafora. (Fotografije Boštjana Pucelja)	171	Iztok HOTKO

DRUŽBENA VPRAŠANJA

Učenci priseljenci - nov izziv za medkulturni dialog	175	Karmen KRŽAN
Preveč ljudi je bolnih	180	Neva ŽELEZNIK

ODMEVI IN ODZIVI

Tudi črna je barva	185	Nuša PODGORNIK
Brežiške vedute na grafikah Vladimirja Cedilnika	187	Oži LORBER
Ilustracije na obisku	190	Jože ZUPAN
Gib v globalnem prepihu	192	Sonja ROSTAN
Še en Kozinov zbornik	193	Franc KRIŽNAR
Vojaška in obrambna diplomacija	195	Ivan KASTELIC
Brezčasna poezija haikujev	196	Marica ŠKORJANEC
Gogina glasba v letu 2007	198	Rasto BOŽIČ

KRONIKA

November – december 2007	200	Lidija MARKELJ
--------------------------	-----	----------------

NASLOVNICA

Boštjan Pucelj: KRALJESTVO ŠTEVILK, Petra, 2006, pigmenta inkjet fotografija, 100 x 100 cm

Boštjan Pucelj: KRALJESTVO ŠTEVILK, Novo mesto, 2006, pigmenta inkjet fotografija, 100 x 100 cm

Matična številka, davčna številka, številka stavbe in stanovanja nad vrati, številka za čakanje v vrsti, PIN koda za mobilni telefon, številka bančne kartice, zavarovalne police ... Zdi se, da je na pohodu numerološka dehumanizacija.

Preštevanje je tesno povezano s trgovanjem in z vso navlako, ki jo ta prinaša s seboj, zlasti z reklamo, ki umetno ustvarja potrebo po trošenju. Nekateri se spotikajo ob vrtilčke, češ da kvarijo mestno podobo, reklamasta nesnaga jih pa ne moti. Krpe obdelane zemlje, četudi še tako neurbane, so za marsikoga edina bilka, za katero se drži, da ga čisto ne odnese v kaotični svet konzumizma, popkovina, s katero je pripet na zemljo, pa na tisto, čemur pravimo zdrava pamet. Posadiš seme, kasno poleti pa utrgaš sončnico, ali pa samo sedi na klopi in gledaš, kako se smeje življenju, ali pa, kako se na njej gostijo ptice.

Nekateri menijo, da naj bi se "trženjsko" obnašala tudi naša kultura. Že res, da se kaj od nje da tudi prodati, ampak tujih razmer in vsebin pa načinov se mimetično ne da prenesti k nam. Še rastline, ki niso prilagojene našim razmeram, bodisi umrejo ali pa podivjajo v invazivne vrste, ki uničijo tukajšnje. Prodajajo se zgodbe, ne pa kultura. Sprehod po Joycevem Dublinu je tako samo indirektno povezan z literaturo (kolikšen odstotek turistov pa je prebral Finneganova prebujenje?). In ko je že beseda o prodajanju zgodb na Slovenskem: na ljubljanski železniški postaji je plošča o tem, da je Joyce tu pomotoma stopil z vlaka, v Cegelnici pa ni niti lesene table o tem, da je tam Lojze Kovačič "prišel na svet".

Človek se vpraša, kaj se v resnici da šteti. Menda so prešteli, da imamo ljudi v možganih sto milijard nevronov. Na Londonski borzi od leta 1995 trgujejo s kvotami ogljikovega dioksida, ki ga v atmosfero spustimo petindvajset milijard ton na leto. Vseh tistih sto milijard nevronov krat število ljudi na Zemlji ne pomaga, da bi končno nekaj učinkovitega postorili proti nerazumnemu in načrtnemu uničevanju planeta, na katerem živimo. In borza ECX lepo kuje dobičke, ko prodaja kvote CO2 podpisnicam kyotskega sporazuma po 17, 5 evra za tono (prešteto lani). Ne le da največji onesnaževalki, Kitajska in ZDA, sploh nista podpisali sporazuma, tiste, ki so ga, lahko bolj onesnažujejo zrak, če kupijo kvote. Spretni preštevalci novcev znajo prodati tudi zrak.

Se da prešteti svoje življenje? Pa tople poglede svojih in tujih otrok? Pa tiste dneve, ki ste jih za zmeraj spravili na svojo srčno stran? Liste na brezi? In zvezde, če jih slučajno uzrete kje daleč od osvetljenih mest in mestec?

Čudna so ta števila, lahko pa so tudi zabavna. Imamo tudi vampirska števila, na primer 1260. Vampirska števila imajo celo čakane, 1260 ima čakana 21 in 60. In matematiki pravijo, da so tudi števila lahko prijateljska. Prvi tak par je že od pitagorejcev dalje 220 in 284. Z njimi se da pripovedovati celo zgodbe, kakor to počne fotograf-pripovednik Boštjan Pucelj, katerega fotografije o kraljestvu števil so na naslovnici in straneh te številke revije.

Slišala sem fantka, ki je rekel, da ima mamo rad tako zelo, da je to "več kot nešteto".

Nekaterih stvari se ne da prešteti, mogoče zato ne, ker ne znamo šteti do več kot nešteto.

Milan Šelj **TA PROSTOR SEM POSVOJIL ZA NAJU**

* * * * *

*V Londonu naju sprašujejo zakaj, čemu
ta hišica na Krasu; retorično vprašanje,
na katero niti ne poskušam odgovoriti*

* * * * *

*Skupaj bova posejala vogelni kamen novega
doma in pred nikomer se ne bova skrivala
v strahu; ta prostor sem posvojil za naju*

* * * * *

*Od sosede sva kupila še nekaj zemlje
in v vasi govorijo, da sva prebrisana
špekulanta; midva krčiva podrast na
zaplati, kres robide gori v ptičji vrišč*

* * * * *

*Vse je pospravljeno; srebro se
ti blešči na prsih kot sledovi sive
plesni na deblih, ki sem jo praskal s
krtačo s sadnega drevja celo popoldne*

* * * * *

*Iz mesta pridejo na obisk na kmete in
zmrdujejo se, da najina dolinica ni nič
posebnega; lepota se izčisti z oteklinami
prask in razbolelostjo udov od težkega dela*

* * * * *

*V hiški nimava še ne elektrike ne vode.
Edino pohištvo so šotor sredi sobe in trije
plastični stoli; nič drugega ne potrebujem,
ko me objameš, da mi umiriš drget*

*Nevrotičnost enega mesta in prvobitnost
drugega sta nerazdružljivo prepleteni v
meni; notranjega miru ne najdem v vrvežu
ljudi na Oxford Streetu, niti v samoti ob robu
ponikve, če ga ne najdem najprej v samem sebi*

* * * * *

*Plazma novega ekrana nima nobenega
vonja v tistem razkošnem stanovanju;
ti mi poželjivo dišiš v valujoči travi*

* * * * *

*Jutri zjutraj bom srečen odhajal v London.
V robček pomirjeno smrkam; na blazini
vrtnica brez trnja, kepica mokrega snega*

* * * * *

*V Londonu mi počasi usiha želja po ljubljenju
s tabo; kot da je zapeljevanje nedavno v poletni
travi pozabljeno, in druženje najinih zagorelih,
vročih teles pred hiško na Krasu, vsak večer*

* * * * *

*V svojem nemiru bi raje bil tam, kjer
nisem. Za trenutek izklopim kljuvanje,
ki me proti robu žene; vedno sem lahko
povsod, v različnih časih in prostorih*

* * * * *

Janez Kolenc GLOG

*Med grmi glog
kraj gozdne poti,
saj komaj je viden,
tako se tesni.*

*Me čuden obup
je v mestu zajel,
ko v cvetju ga vidim,
bi sam zacvetel.*

*Jaz, vrelec želja,
in cvetje okrog,
nebo se smeji,
razcvel se je glog.*

*Vse se blešči
od rose na travi,
živeti, živeti
v tej bujni širjavi.*

*Sprostitev si mnogi
tu iščejo s psi,
tesnoba iz mesta
tu se kar zgubi.*

*Saj mesta je gneča
pogreb za srce,
glog bolne v razcvetju
sprejema prav vse.*

*Tu sem, se zavedam,
ker sem oživel,
kot glog sem zdravilen,
rad še bi živel!*

*In kužek neki,
ko se odpne,
ob glogu privzdigne
nogo, gospa pa:
"Olajša naj se."*

*In mislim tako:
Po mnenju ljudi,
koristno v svobodi
nevredno živi.*

*Zvezde iz vode
so nedosegljive,
so le odsvit.*

*Misli iz mene
so neubogljive,
so le privid.*

*In vse odseva
s tem, ko mineva,
vse je privid.*

*Vse je domišljija,
ki drugega vpija,
in nanj si pribit.*

NAROD, KI

*Narod, ki že zibelko uči
sovražiti, ščuva in blati
svojo prihodnost,
nima pravice do življenja.*

*Narod, ki okostnjake
postavlja kot žive v oltar
in jih moli in prosi,
naj se maščujejo, ta prosi
za grobnico svojo.*

*Mi hočemo živeti,
ne umreti.
Mi hočemo graditi prihodnosti
gnezdo, in ne umreti.
Zato proč s smrtjo,
s sovraštvom,
ki nas ne osvešča.*

Zvezdana Majhen **SVILOPIH DVOJINE**

*Poletni dan vrti pedala hoje.
Na poljskih pistah se obremenjujem
z dilemo: naj se vendarle obujem,
da ne umažem čast meščanske vzgoje?*

*Otroka sta pritekla na prisóje ...
Od daleč pritajeno vrat stegujem
in zlasti dečka skrbno opazujem,
kako lahkotno obvladuje stóje.*

*Neznano znana sta ... V prihodnjem času
ujeta v bežno optično ponjavo ...
Mojbog, še zdaj si belim vročo glavo,*

*odkod poznam vokal v njegovem glasu.
In deklica ...? – S časovno preslikavo
v zrcalu gledam njeno povečavo.*

*Pretanjen vzgib obrača seme etra;
prek ornice dišeča rodnost veje
in zrak, opit od radosti, našteje
vse več stopinj na skali termometra.*

*Lase sušim na svilopihu vetra;
razgaljena ramena ljubko greje
navpični pramen zlate panaceje
in sili v kožo dlje od milimetra.*

*Ogrnem haljo. Naj ostanem bela
kot sveže mleko, da skozi obleko
zaznaš samo razžarjeno pripeko*

*utripov, ki jih v taktu ponorela
pretočna energija ustnic zdela,
preden prižgeva glasbo soareje.*

*Skrivaj si ogleduješ hrbet roke
in s prsti gladiš gubice na bradi.
V diskretni molk priznaš, da časi mladi
odtekajo – nič več le na obroke.*

*Med plitvim spanjem mrmrajoče stóke
povežeš v krik, ki s strmimi prepadi
napol spajočo budnost iznenadi
in s strahom pljuskne bivanju v razpoke.*

Zvezdana Majhen

*Na čelo ti polagam hlad topline
in z ustnic berem tope bolečine,
ki jih ne zmore več nihče odvzeti.*

*V ljubeči stiski spalnico obsveti
medena luč ... in sanjam spod lupine
zavesti strga vajet vladavine.*

*Odslej si le še prašna zapuščina,
zaprta past, ki se je rja loteva,
zato mi že pogosteje uspeva
v širok nasmeh poudarjena bližina.*

*Ničesar več na tebi ne skomina
pogledov srne. Prejšnjost izhlapeva
v pozdrave strpnosti in se sešteva
na celuloid sterilnega spomina.*

*Samo na vzglavniku diši dvojina –
celo skozi prevleko se mi kaže
in je nobeno milo ne odmaže.*

*Pomirja me kot varna senca straže,
ki prepodi leden poprh samote
v nagubani odsotnosti celote.*

*Nikar nikoli ne prihajaj bliže,
kot ti dovoli splet sonetopisa;
objema me čarobna varnost risa
visokih poželenj ... Če jih prestriže*

*bližina tvoja in navdih polize,
bo pesem le postržek kompromisa,
ki ne odsluži mojega podpisa.
Nikar nikoli ne prihajaj bliže*

*od tam, kjer si – na zračni panorami.
Lepo mi je v plisirani osami,
ko iz vprašanj prepletam slikovite*

*zavite kite, s srebrnino všite
na dolgo krilo, ki vihra z željami,
da ga zmečkaš z nevidnimi rokami.*

Zvezdana Majhen

*Moj alter ego si, pritok davnine;
globokočutna reka, ki se steka
iz veka v vek; vesoljna fonoteka
dražljivih melodij iz lesovine*

pojoča cedra = dolgoživ iglavec (do 3000 let) začne nad starostjo 500 let zveneti (o tem govori pričevanjsko delo Anastazija, ruskega pisatelja Vladimira Megreja)

*pojočih ceder; album za spomine
na bele ovce, dolg požirek mleka
in plodno sonce, ki ves čas pripeka
na rjavo dlan rodovne pokrajine.*

*Nekje imava skupne korenine,
nad njimi je ostala le poseka.
Prezrla bi telesno preobleko,*

*če ne bi našla skrito datoteko
duhovnih jeder lepega pastirja,
ki me s sredico do kosti vznemirja.*

*Naj se odsev zaznave ne obesi
na obešalnik skobljenega dneva,
saj že od prvih vzgibov dobro veva,
da čustva niso varna pred ušesi*

*srca, ki sliši, kdaj se glas povesi.
S pipalko gibke domišljije treva
jedra občutenj, kamor koli greva,
dokler se njihov dih ne utelesi.*

*Priklanjaš se zaljubljeni princesi.
Do zemlje upogibaš hrbtenico,
da mi zmediš priprto medenico.*

*Da mi zmediš priprto medenico,
do zemlje upogibaš hrbtenico.
Priklanjaš se zaljubljeni princesi.*

Jože Sevljak **SMREKE SE RAZMAKNEJO**

V okenske okvire se lovi prva svetloba.

-Stric, vam skuham čaj? ga sprašuje. Dolga noč je za njo. Vsake pol ure jo je klical.

-Ne, zastoka. Že tako moram kar naprej na vodo. Vprašaj Bertla, če je bil kaj v štali. Sivka ima brešt. Bo treba malo pogledat. O, bog! se prime za trebuh in znova zaječi. Ne morem več prestajati. Tako boli!

-Dohtarja sva poklicala, stric! pravi in si z robom predpasnika obriše oči.

Na pragu potrkajo okovani čevlji. Že v veži ji sporoča:

-Ivanka, telica se pripravlja. Po sosedove bom moral!

-Stricu je vse slabše! mu šepne.

-Madonca, vse leti na kup, suho zakašlja. Da bi vsaj dohtar prišel pravočasno!

V zgornji sobi se prebujajo otroci. Pripravljajo se za v šolo, šolski kombi jih bo pobral. Zaspano se pretegujejo in zehajo.

- Bertl, položi ji malo otave. Pa skidaj ji, da ne bo ležala v blatu, naroča stric.

-Prav! prikima Bertl. Moder predpasnik si obleče in odpre vhodna vrata.

Bela lisa na nebu postaja vse večja in svetlejša. V pesjaku se preteguje pes.

-Ej, ej, se znova oglasi stric. V črevesju ga žge, kot bi bila notri sama žerjavica. Ne kličite zdravnika, pravi, saj mi ne more pomagati!

-Dajte no, nekaj vam bo že dal, tako ne gre več naprej!

-Saj veš, kako je bilo z mamo! Mučili so, revo, jo vlačili po bolnicah. Pa kaj ji je vse skupaj pomagalo! Eno figo! Zdaj počiva na farovski njivi, kmalu bom šel tudi jaz za njo!

-Stric, ne govorite tako! posmrka Ivanka in v skodelico natoči vodo za čaj.

-Leta so tukaj, leta, Ivanka. Pa kako hitro so minila! Kot bi veter potegnil čez njive! Še oženiti se nisem utegnil, ni bilo časa!

-Stric, pridni ste pa bili, pridni! To pa res! In nagarali ste se, nagarali!

V hišo pridejo otroci, oprtani s torbami, v zadregi se prestopajo:

-Mami, denar moramo prinesiti v šolo. Za izlet.

-Bog, že spet! vzdihne in se prime za glavo. Le kje bomo jemali?

-Iz omare vzemi, Ivanka, pa jim daj.

-Hvala stric, se zahvaljujejo in se drenjajo priti vratom.

Ura prijazno tiktaka. Zunaj pojejo prvi petelini, nekje blizu se oglasi traktor.

-Po mleko gre. Sta ga veliko namolzla? vpraša in znova vzdihne.

-O ja, Dimka se je kar popravila.

Rahlja mu vzglavje, dviga ga, da popije malo čaja.

-Še malo krmil ji dajta, spet pravi, mastitis jo je kar precej zdelal. Leže nazaj in zapre oči.

Na vratih se pojavi Bertl.

-Teleta bo treba obrniti, pravi in si umiva roke.

Stric ne reče nič, samo nekaj zamrma. Na obrazu se mu vidi, da trpi.

-Se bova preoblekla, pravi Ivanka in odgrinja odejo.

-Kar pusti, odvrne in se znova pokrije. Saj še ni umazano.
-Ja, kakšno pa, stric! Kdaj pa sva se nazadnje spreoblekla?
S koščenimi prsti grabi pregrinjalo.
-Ni treba, če rečem!
-Bertl, pomagaj!
-Pa ga pusti, če noče.
-Kristus, takšen vendar ne more iti! Kaj bodo pa rekli?
Nad zelnikom se belo zabliška, potem serpentinasto zavije v senožet
in se čez nekaj časa hrumeče pojavi pred hišo.
-Rešilec je že tu!
-Nikamor ne bom šel, zahlipa stric. Široko odprte oči se ovlažijo.
Vrata se hrupno odprejo, v hišo udari svež zrak.
-Dobro jutro! Kje imate bolnika? pozdravi zdravnik, postavi
torbo na mizo in si nadene slušalke. Pretipa ga, posluša mu srce in
pljuča.
-Joj, joj, stoka stric in napenja obrazne mišice.
-Se bova šla malo pregledat, končno reče zdravnik in sname
slušalke.
-Ne grem! zapiska. Dajte mi zdravilo, pa bo.
Zdravnik ga pogleda izpod očal in brez besed začne pisati napot-
nico.
Bertl stoji sredi sobe in ne ve, kaj bi, Ivanka v zidni omarici išče
zdravstveno:
-Stric, če je treba, je treba!
-Se ne splača, mu zagrgra v prsih.
Prestavijo ga na nosila, pokrijejo z odejo in odnesejo v avtomo-
bil.
Ivanka hoče z njim, pa jo s suho roko zadrži:
-Si bolj potrebna doma, Sivka se pripravlja!
Zdravnik sede zadaj k njemu, vrata se zaloputnejo, motor zahrumi
in avto spelje.
Za polji in njivami se najprej zvrstijo travniki, nekoliko nižje se
začne gozd. Bujno zelenje visi z debel in boža belo pločevino. Smreke
se razmaknejo, globoko nebo sede na poseko, da postane čisto svetlo.
Tokrat potrka na kabino.
Šofer ustavi in odpre okence. Zdravnik nemo odkima.
-Obrni! pravi in skloni glavo.
Tiho in prazno je dvorišče kot še nikoli.

Damijan Šinigoj **OBLETNICA MATURE**

Čutil je bolečino v desnem kolku. Ni bila sicer neznosna, a bila je tam, neprijetna, saj ga je opominjala na minljivost telesa. Njegovega. Zdravniki so mu pred kakšnim letom namesto povsem obrabljenega kolčnega sklepa vstavili umetnega, iz nekakšne drage kovine. Vsaj tako so mu rekli, a bolelo je vseeno. Na začetku, ko je umetno tvorbo organizem še poskušal izločiti, ga je bolelo bolj, zdaj je bilo vse skupaj le neprijetno, a znosno. Dobro, v hribe ne bo več hodil. Pa tekel tudi ne bo več. No, saj tekal nikoli ni, v hribih pa je bil pogosto. Ni ga lepšega kot tavati po brezpotjih, kjer si sam s sabo, brez vsiljivih povzpetnikov, ki ti lezejo v rit, ali tečnih nadrejenih, ki te drkajo v glavo. Tu in tam kakšna gorska žival, splašena do brezumja zaradi tvoje prisotnosti, tu in tam malce adrenalina, ko je potrebno prečiti kakšno malce bolj zahtevno prepreko, drugače pa mir in tišina in matr in tvoje telo. Lepo, mlado, močno, trpežno. Brez nekakšne drage kovine namesto kolka, jebemu.

Skoraj se je zasmel, ko je pomislil, da je pleh, ki so mu ga vgradili, verjetno stal več, kot je stal njegov prvi avto. Ja, že kmalu si je omislil staro kripo jugoslovanske izdelave, kar je pomenilo, da ni nič delalo, kot bi moralo, a bila je streha nad glavo in zadaj relativno udobna klop, kjer si lahko na hrbet položil kakšno sošolko. Ja, tega je bilo kar dosti, verjetno tudi zaradi njegovega avtomobila. Takrat jih še ni bilo veliko. Morda pa je imel takšen uspeh tudi zaradi tega, ker je veliko hribolazil in ni imel časa slepomišiti okoli vrele kaše? Daš, ne daš, ker drugače grem v hribe! In so dale. So jih mame opozarjale, naj se nikar ne vozijo z njim, še posebej ne na zadnjem sedežu, ker lahko zanosijo že, če samo sedejo na zadnjo klop. Menda je bila dobesedno prepojena z njegovim življenjskim sokom, vsaj tako so pripovedovale. Eh. Kje je že to! Saj jih je bilo res veliko, čeprav ni, da bi se človek hvalil. Ampak bil je mlad, motoriziran, brez zavor, hribolazec, odvisen le od samega sebe in svoje moči. Prav začutil je, kako so ga zasrbeli podplati. Kako z veseljem bi še enkrat skočil v slovenske gore! V tisto samoto, odvisen od nikogar!

Kolk ga je spet opomnil, da so tisti časi dokončno mimo. Še posebej ga je zapeklo, ko je moral prenesti težo na desno nogo. Z rokami se je oprjel za drog nad glavo, da bi malce razbremenil nogo, a ni kaj dosti pomagalo. V sebi je tiho zaklel. Stisnil zobe, da je neprijetno zaškrtalo. Le zvok je bil neprijeten, občutek ne več, ker so bili zobje umetni. Jebiga, kako pa naj bo drugače, če se vozi na petdeseto obletnico mature?! Ima za kaj kleti in škrtati, saj ga boli kolk, pa še sina ima takega. Vse mu je dal, vse mu je nudil, vse mu je omogočil! On pa njemu takole. Vcepil mu je ljubezen do narave, skrbel je, da se je dobro izšolal, da ni prišel navzkriž z zakonom v najbolj občutljivih letih, plačal mu je celo šolanje v tujini in na koncu potegnil nekaj zvez, da se je zaposlil v dobrem podjetju. Ja, te je imel. Zveze, namreč. Še vedno jih ima, ni še za v staro šaro! Le kako bi drugače dobil nov kolk v tako kratkem času, in to še iz najbolj plemenite kovine? No, ni bila zlata, zlato je za takšne namene premehko ali nekaj takšnega, so mu povedali.

V srednji šoli se mu niti sanjalo ni, kaj bo počel v življenju, le hribo so ga mikali in tu in tam kakšen seks. Brez obveznosti, jasno. Eh, saj samemu sebi ni imelo smisla lagati, zakaj le?! Ženske je osvajal kot

vrhove. Le da se je za osvojitve vrha moral bolj potruditi. Ko preplezaš toliko vrhov, postaja vse težje, ker si izbiraš težje dosegljive cilje, nepomembni te ne zadovoljijo več, pri ženskah pa je ravno obratno. Ko zasloviš kot osvajalec, začnejo prihajati same, saj jih neznosno muči radovednost, kaj je na človeku, da jih je toliko podrl. Na koncu postane dolgčas.

Počasi je težo spet prenesel na levo nogo, da se je lahko malce sprostil in se z eno roko obrisal okoli ust. Proteza je bila draga, a slinil se je vseeno. Ni se slinil zaradi spominov, čeprav se je določenih uspehov pri ženskah rad spominjal. Raje kot osvojenih vrhov. Spomin na osvojeni vrh mu je prinesel večjo žalost kakor spomin na položeno deklico. Ja, enega in drugega je nepreklicno konec. Saj mrtev povsem ni bil, a seks pri sedemdesetih?! Kaj šele da bi telovadil na zadnjem sedežu avtomobila z umetnim kolkom. Mogoče v mercedesu, ki ga je imel pred hišo, v tisti stari kripti, kjer jih je največ položil, pa seveda nikoli več. Nasmehnil se je, ko se je spomnil prvega dne, ko se je z njo pripeljal v šolo, še brez vozniškega dovoljenja. Nehote je zaparkiral ravnatelja in njegova tajnica je po šolskem razglasu kar naprej ponavljala, naj voznik avtomobila z registracijsko številko to pa to pride in umakne kripo, on pa ni prišel, ker je razredničarka mislila, da se zabava, ko je že ob prvem pozivu vstal. Dokler v razred seveda ni prišel kot sršen jezen ravnatelj in ga za ušesa zvlekel iz učilnice, učiteljici pa samo zažugal, da se bo z njo pomenil kasneje. Ker jo je seveda že po prvem metru, ko ga je ravnatelj še vlekel iz klopi, brez slabe vesti izdal.

Eh, brezzvezni spomini. Na prvih obletnicah, ko so si vsi že omislili družine in zastavili kariere ter se počasi že začeli dolgočasiti, so pogosto naštevili, katera od sošolk ni padla v njegovem avtu. Ni jih bilo veliko. Pravzaprav je bila le ena. No, dve, če smo pošteni, a je druga padla na šolskem izletu, vaje pa v njegovem avtomobilu nista ponovila, ker se je prehitro ubila v nekem drugem avtomobilu. Šofer je preživel in se mu še danes smili. Zaupal se mu je kmalu po nesreči, s katero ji je vzel življenje. Nista bila prijatelja, zato sta se napila vsak zase in se proti jutru srečala v beznici, v kateri so se srečevali vsi lokalni pijančki, ki se jim iz kakršnega koli razloga še ni mudilo domov. Ko je izvedel, da je bil on njen sošolec, se je razjokal in mu med hlipanjem zaupal, da sta se tistega dne peljala k njemu na vikend, kjer naj bi prvič spala skupaj. Da je šla še nedolžna v nebesa, kar ga pri vsem skupaj edino tolaži. Gledal je, kako mu kapljajo solze v pijačo, in mu ni mogel povedati, da že od njihovega šolskega izleta temu ni bilo tako; takrat je hkrati vzel nedolžnost tudi njeni najboljši prijateljici. In še mnogo kasneje mu ni bilo jasno, zakaj sta se nanj takrat spravili obe hkrati, druga za drugo. Kaj takšnega si videval samo na filmih, pa ne tistih, kakršne so vrteli na državni televiziji, temveč na filmih, ki si jih prešvercal iz Trsta ... Pa mu tako ni povedal in mu verjetno nikoli ne bo. Le zakaj bi mu? Naj bo ona deflorirano srečna v nebesih, on pa v peklju, ki si ga je ustvaril sam na zemlji.

Ena sama sošolka ni bila na njegovih zadnjih sedežih. Eno samo ni nikoli uspel prepričati, naj gre z njim v posteljo, pri čemer je postelja bolj prispodoba, saj je takrat zelo redko uspel seksati v postelji. Bili so pač takšni časi ... Ne, s Polono se nikoli nista zblížala na tak način. Dobro, zblížala ni prava beseda, ker se zblížal ni z nobeno, kar je seveda posledično pomenilo, da so jokale, mu očitale in ga na koncu sovražile. To mu je Polona tudi povedala. In da ne mara biti

ena od njegovih trofejev. Ker je bil enonočnih seksov že naveličan, ji je obljubil, da je najmanj eno leto ne bo poskusil zvleči v posteljo, če mu le da priložnost. Ni mu čisto verjela, a je vseeno popustila. Pravzaprav je imela to za nekakšen eksperiment, ki je bil po njenem že spočetka obsojen na neuspeh. Privolila je verjetno le zato, da bi dokazala pravilnost svojih domnev. Postala sta nekakšen par, ki pravzaprav to ni bil, bolj sta bila prijatelja, saj sta bila ves čas skupaj. Bila je ženska njegovega življenja in on je bil moški njenega življenja, drug brez drugega nista mogla. To se je kmalu pokazalo. A spala nista skupaj, dasiravno je oba kar nekajkrat zamikalo, ampak obljuba je obljuba. Bolj se je bližala prva obletnica njenega druženja, bolj sta bila nestrpna! Celo načrte sta delala, kako bo videti njun prvi seks in kje se bo zgodil. Dan pred iztekom zaobljube pa je kresnil njeno najboljšo prijateljico. Brez zveze, kar tako. Niti posebno dobro ni bilo, ženska ni imela pojma. Le adrenalin je šprical, to pa, ker sta oba prav dobro vedela, kaj počneta.

S Polono se nikoli več nista pogovarjala. Leta kasneje sta se srečala v hribih, zaradi slabega vremena se je odločil prespati v koči, eni najvišjih pri nas. Padel je na rit. Polona je postala najlepša ženska na svetu, najlepša od vseh, kar jih je kdaj videl in ne le imel, in dal bi vse, da bi jo spravil v posteljo (pri čemer postelja ni več le prisposoba). Zaradi nenapovedanega slabega vremena jih je mnogo ostalo v koči in planinci so bili stisnjeni kot sardine, smrdelo je kot v štali, zvoki smrčanja in prdenja so bili prav nadrealistični. Že vsaj tri dni ni bil stuširan, a se vseeno ni branil, ko se je pritihotapila k njemu in mu ga brez besed vzela v usta. Dišala je, on zagotovo ne. Pa mu je bilo vseeno. Njeno cmokljanje, ko je tu in tam popustil podtlak v ustih, je zagotovo kdo slišal, pa mu je bilo tudi vseeno. Doživel je najboljši blodžob v svojem življenju! Ko se je stisnila obenj, ji je to tudi povedal. In čeprav se je njeno telo povsem prilagajalo njegovemu, kot bi šlo za dve polovici ene celote, jo je na koncu poklical z imenom njene nekdanje najboljšje prijateljice. Za hec, kar tako. Da vidi, kaj se bo zgodilo. Začutil je, da se je njeno telo napelo, otrdelo, potem pa je tiho smuknila iz njegove postelje. Nikoli več je ni videl. Evo, edino nje ni kresnil v svoji stari kripti in to so vedno znova ugotovili na vsaki obletnici mature, ki se se je udeležil. Nikomur ni povedal, da sta bila enkrat skupaj, in nikoli ni vedel, ali mu je žal, ker jo je namerno poklical z imenom ženske, s katero jo je prevaral. To je en takšen življenjski hec, ki ti spremeni življenje, si je govoril vedno znova, ko je ni srečal niti na obletnicah, še na najbolj okroglih ne. Nekajkrat se je vprašal, kaj bi bilo, če bi bilo, potem je s tem nehal. Ni imelo smisla. Življenje gre naprej pa to. Lepo ga je preživel. Bil je uspešen v službi, imel je čudovito kariero, čudovito življenje, čudovitega sina ...

Kurc ga gleda! Zmontirali so mu ta pleh v nogo in mu za pol leta prepovedali voziti, in ko bi ravno moral na najbolj pomembno obletnico v zadnjih letih, njegov sin ni imel časa. Odpeljal ga je le do železniške postaje! Saj vlak je bil kul, nikamor več se mu ne muči, a na postaji potem ni bilo nobenega taksija in se je moral odpeljati z avtobusom mestnega prometa. S katerim se že od študija naprej ni! Mercedes pa stoji v garaži. Bi s plehom v nogi morda raztrgal drage prevleke?! Šofer je vozil, kot da prevažata živino, in desna noga ga je vse bolj bolela. Vsi sedeži so bili zasedeni, na večini je sedela mladina s slušalkami v ušesih. Gledali so v tla, vsi do zadnjega. Saj on bi tudi, če bi imel takšno frizuro, kot jo je imela večina od njih. Jih je friziral

papagaj, ali kaj?! Besno se je oziral okoli, da bi komu lahko pogledal v oči in ga s tem prisilil, da bi mu odstopil sedež. Potem jo je zagledal! Otrpnil je. Kot miš, ko jo uroči kača. Opazoval jo je in šlo mu je na jok. Kaj življenje naredi iz človeka! Nekoč mehka, voljna in napeta koža je v nešteti gubah visela na obrazu, nekoč čudovite modre oči so se zdaj solzile za očali z debelimi stekli, nekoč graciozne, virtuozne roke so zdaj od revme skrivenčene komaj oklepale berglo, nekoč čudovite sloke noge, za katerimi so se ozirali tisoči, so bile zdaj skrite pod debelimi sloji elastičnega povoja. Prekleta življenje! Skoraj zjokal se je tam na tistem avtobusu. Nekoč mlado bitje, polno življenja, je bilo zdaj ujeto v starem, skrivenčenem telesu. Ampak bila je ona. Nepremično je strmela vanjo in razmišljal, kaj bo, ko ga bo spoznala. Postalo mu je nerodno, ker se bosta po desetletjih srečala na avtobusu javnega prevoza. Le kaj si bo mislila?! In vsem na obletnici bo povedala! Evo, dviga glavo, pogledala ga bo. Gleda ga! Kaj naj stori? Naj se nasmehne, naj vse skupaj obrne na hec? Naj jo pokliče z imenom njene nekoč najboljše prijateljice, ki skoraj zagotovo ni več med živimi? Kaj naj stori? Razmišljal je in razmišljal, ko je z grozo ugotovil, da vstaja. Tako stara je bila, tako nemočna! Avtobus je vozil po ravnem delu ceste, torej ni bilo nevarnosti, da pade. No, vsaj to. Približal se ji je. Z nasmeškom, čeprav ga je umetni kolk bolel močneje kot malo prej. Poklical jo je z imenom njene nekdanje najboljše prijateljice. Klinc gleda vse skupaj, toliko časa je že minilo od takrat ...

»Sedite, gospod,« je rekla z enakim glasom, kot se ga je spominjal, toplim, nežnim, nekako skrivnostno grlenim.

Ni mogel verjeti svojim ušesom. Ni ga spoznala. In očitno je videti še veliko slabše od nje, če mu je odstopila svoj sedež. Začel se je smejati. Stopil je bližje in jo še enkrat poklical z imenom njene nekdanje najboljše prijateljice. Samo pogledala ga je modro skozi debela očala. Šele potem je opazil, da mu obrača drugo uho, kjer je imela slušni aparat: »Oprostite?«

Zamahnil je z roko in sedel na njen sedež. Smejal se je še, ko je izstopila na postaji blizu gostišča, kjer so imeli praznovanje obletnice mature. Avtobus ni takoj speljal, voznik si je očitno privoščil cigareto. Potrkal je na okno. Obrnila se je. Vprašujoče se je zastrmela vanj. Le kako je slišala trkanje? Z ustnicami je nemo črkoval njeno ime. Tisto, ki ga je ves čas nosil s seboj. Strmela je vanj in nič ni razumela. Avtobus je potegnil in počasi mu je izginila spred oči. No, saj je ni bilo tako težko poklicati po njenem imenu. Življenje je včasih tako hecno!

Draga kovina, ki jo je imel namesto desnega kolka, ga ni več bolela, čeprav je vedel, da to ne bo trajalo dolgo. Prav tako je vedel, da ne bo šel več na nobeno obletnico mature. Življenje je včasih tako hecno ...

Refik Ličina (1956) je pesnik, prozaist in prevajalec. Kot svobodni ustvarjalec živi na Švedskem. Napisal je osem knjig, knjige kratkih zgodb so Izvirni epigrami in Steklenjaki. Prejel je Goranovo in Brankovo nagrado. Kratka zgodba Ob zori bo letos izšla v zbirki kratke proze pri Založbi Goga.

Pripovedka, ki sledi, je samo zamolkel odmev neke druge presretnije „vojne epopeje“, ki sem jo bil našel v knjigi Sandžak v NOB Mirka Čukovića, ki jo je izdal beograjski Nolitavnega 1994. leta.

Knjiga mi je prišla pod roke kasno jeseni leta 1994 potem, ko je njen lastnik H. B. od švedskega priseljenskega zavoda dobil negativen odgovor, pa se je med pripravami na vrnitev znebil nepotrebnih stvari. Čeprav ima knjiga več kot sedemsto strani, sem jo prebral na mah, junaka zgodbe pa sem našel v poglavju Prve akcije v deževskem in štavičkem okraju, str. 125-129. Dopolnil sem ga s svojimi spomini in ga objavil v taboriščnem biltenu, ki sem ga v tistem času urejal. Naj takoj povem, da sem te spomine dodal iz dveh razlogov. Prvi izvira iz „določene ustvarjalne potrebe, da se živemu dokumentu dodajo morda nepotrebne barve, zvoki in vonji, to dekadentno sveto trojstvo modernih“, drugi pa izvira iz dejstva, da je bil junak te zgodbe ožji član moje družine, natančneje moj stric; njegovo ime sem prvič slišal kot otrok, vse drugo pa sem izvedel šele nedavno, ko sem obiskal starše, begunce v taborišču Cindorf pri Nürnbergu, ko je moja mati nek dolgočasen večer posvetila svojemu bratu.

Sredi julija 1942 je Vrhovni štab KPJ v Kosovsko Mitrovico poslal tovariša Miladina Popovića skupaj s spremstvom treh izkušenih in predanih partijskih ilegalcev. Imeli so nalogo, da odkrijejo in likvidirajo agente, ki sta jih v osvobodilno gibanje podtaknila albanska žandarmerija in nemška SS.

Po dveh ali treh dneh težke in nevarne vožnje po ravni (in reakcionarni) Šumadiji so prišli v Leposavić, vasico na meji med Srbijo in Kosovom. Zlahka so našli javko, kjer so jim že na pragu dali brzovjavko, ki je ravnokar prispela; dodatno jim je sporočala, da morajo nujno, preko zaupnikov v Raški in Novem Pazarju, oditi v Berane. Prekaljenemu revolucionarju je bila ta nagla sprememba nerazumljiva, pot po sovražno razpoloženi deželi so uspešno zmogli, pred njegovimi nogami so bile črne strehe Kosovske Mitrovice, na katero je pravkar ponosno zrl. Ampak cesarju je treba dati, kar je cesarjevega, čeprav so bili ilegalci mirni, celo preveč ravnodušni.

- Malo malice ne bi škodilo, tovariši, - je rekel in ni skrival začudenosti in utrujenosti, - potlej pa spet na pot.

V Raški jih je sprejela tovarišica Vera. Poskrbela je za prenočišče in jih seznanila z „mestno celico“, v kateri so bili mladi, drzni, neobriti fantje z otečenimi vekami. Tovarišu Miladinu je predlagala, da bi si izmed njih izbral vodiča. Fantje so se nasmihali, si namigovali in pri tem ocenjevali Popovićeve usnjene plašč pa škornje in novo puško kragujevčanko. Ves utrujen se je zleknil na posteljo in preložil nadlogo na naslednji dan. Fantje in ilegalci so odprli steklenico žganja, vzeli karte in sedli za mizo. Igrali so tarok, najprej za denar, potem pa za strelivo. Talon je odnesel Cvetko C., ki so ga klicali Črni in je bil šofer tovariša Miladina Popovića. Kasneje, ko ga je pod prtom v kuhinji tovarišica Vera objemala z golimi in oteklimi nogami, je priigrani denar podelil na dvoje.

- Manjši del bom obdržal, - je rekel, - večjega pa bom dal v varstvo tvoji golobici, dokler se ne vrnem s poti.

Ker je bila Vera pozna s kosilom, so iz Raške krenili kasno popoldne in gričevje okrog valovitega Ibra je bilo že vse črno od četnikov.

1 beg (ar.) plemič, odličnik, tudi muslimanski naziv za poveljnike, spoštovane može ...

2 tarih (ar.) zgodovina, tudi kronogram, napis z datumom izgradnje džamije ali izrekom nad njenimi vrati

- Nekakšno praznovanje je v bližini, - je rekel eden od vodičev, - pa so tudi četniki krenili za ljudmi. -

Nekje pred Piloretom je tovariše prevzel Edip Pelin, mlad komunist iz Novega Pazarja. O njegovem junaštvu in pogumu so govorili že v Beogradu. Bil je iz družine begov¹, vzoren dijak „rdeče“ skopske medrese in je študiral pravo. Nemško poveljstvo je za njim razpisalo tiralico in zanj ponudilo sto istambulskih dukatov. Bosanska mladina, ki se je zbrala v kulturno-umetniškem društvu Tarih² je legala spat z njegovim imenom na ustnicah in se prav tako zbujala z njim; njegova partijska celica je bila iz dneva v dan številčnejša. „In tovariši Črnogorci,“ pravi eden od virov, „trdijo, da bi ta mali Turek iz Pazarja lahko povzročil množičen vstop muslimanske mladine v NOB, kar bi se pri bodoči ureditvi države lahko negativno odrazilo in Sandžaka ne bi bilo več lahko razdeliti.“ Zaradi tega so prosili svoje srbske brate, „da psa pravi čas pobijejo, da ne bi s svojim laježem vznemiril množic“.

Fant je bil majhen, droben in zelo sramežljiv. Ilegalcem se je zdel kot dekle; ko je sedel mednje, so se za šalo stisnili z bedri k njemu, pa so se hitro odmaknili, ko so se spogledali. Pred mrakom so vstopili v slovito mesto Novi Pazar in počasi vozili skozi Ozka vrata. Miladin Popović si je radostno ogledoval „mali Istanbul“, ilegalci pa so drhteli. Z ognjišč je prihajal vonj po ovčjem loju, cokle so klopotale, iz džamij so se razlegale večerne molitve.

Pred Malim mostom so izstopili iz avta in peš odšli v revna naselja na desni strani reke Jošanice. Nad naseljem, nad robom pobočja, je čepelo pokopališče. Nagnjeni muslimanski nagrobniki, izklesani iz surovega sivega skrila, so bili okrašeni s kodeljami. Obsijali so jih poslednji žarki sonca, njihove sence so bile vse daljše, tonile so na dvorišča in vrtove in se kot straže dvigale po plotovih in zidovih.

Naselje je bilo zbito in živahno, hiše, oddaljene od ceste, so bile prekrte s strešno opeko, bile so mokre in so se svetile. Vile so se ob ozkih uličicah, obdane s sparino trohnečega rastlinja, vlage in začimb. Po sredini ulic je tekla voda, tu in tam prekrita z oblaki žuželk. Za nekim ovinkom so srečali nekaj starcev. Zavihali so si oblačila in se čepe drug ob drugem skrbno umivali.

- Tukaj grejo pa zgodaj spat, - je šepnil eden izmed spremljevalcev.

- Dober večer, ljudje, - je starce pozdravil M. Popović. Odgovorili so mu z lahnimi prikloni. Njihove ustnice so se premikale, ko so molili, njihove oči pa so bile nepremične.

- Zdaj imajo avdes³, ali ne, mladenič?

- Imajo ga, - je dogovoril Edip, - tu živijo mestni reveži, ti pa vedno molijo ...

- Ja, ja, - je rekel M. Popović, - muslimanske množice so zelo pobožne. Tako je v Mitrovici, Rožaju, v vsem Sandžaku, ampak vse to bo naš boj spremenil ...

Uličica se je vzpenjala. Konec je bilo tlakovane poti, začel se je del, nastlan s kupčki hlevskega gnoja in krastami židkega, vijoličnega blata. Vohuni so se znojili, in čeprav so čutili, da je blato ledeno, čeprav so drgetali, so bili veseli in polni poleta.

- Šli bomo v derviški samostan - je rekel mladenič, - Šejk Baba je dober mož. Vi, tovariš, boste spali notri, mi pa naokrog.

M. Popović vse do polnoči ni mogel zaspati. Smrdelo je po starih knjigah, vezanih v usnje, amuletih in brošurah, peli so črički, mrmrali in šepetali so samostanski zidovi. Vendar je bil miren in omamen srh

3 avdes, abdes ... (perz.) ritualno umivanje obraza, rok in nog, izpiranje ust in nosu ..., pri muslimanih obvezno opravilo pred molitvijo (namazem)

mističnega prostora mu je blažil vest in preganjal dnevne naplavine; ležal je z rokami pod glavo in premišljal, vendar le v slikah. Navdušen nad njihovo lepoto je kmalu potem, ko je vse potihnilo, potonil v globok spanec.

Sanjal je prav o tem samostanu in njegovem šejku, Gurbi Babi. Starec je sedel pred njim po turško in bral iz neke oguljene knjige, na katero je padala senca njegove dolge, srebrnkaste brade. M. Popović je skušal razumeti prebrano, vendar se mu je pomen nekako izmikal, čeprav mu je bilo jasno, da je pripovedovala o dežju, ker je iz knjige (ali pa iz brade) neprestano kapljalo in so se na tleh delale prave luže, zlato-črne kot močeradi.

- Pazi se svojih spremljevalcev, - je rekel starec v tistem trenutku in vstal; na hitro preganjena knjiga se je razlila v svetle slapove. Prekanjeni revolucionar je urno zgrabil pištolo, ki jo je imel pod blazino in se obrnil k svetlobnemu viru.

- Spremljevalci čakajo, - je rekla drobna postava pri vratih. - Kako ste spali?

Prepoznal je mladega gostitelja, odložil pištolo in se čisto prebudil, a mukoma, ko da pleza iz vodnjaka.

Pred zoro so odšli iz Novega Pazarja.

Avto se je le počasi vzpenjal po sandžaških potkah. Tu in tam je bilo videti požgane hiše, naježena teleta, ovco ali kljuse. Jutro je bilo jasno in hladno, brki na obrazih spremljevalcev so sršeli, šofer pa se je čez mero znojil. Pred Mehovo kamnito gmajno se je avto pokvaril.

- Takoj bom nazaj, - je rekel šofer, - vi pa si pretegnite noge.

Na desni strani ceste je šumljala voda v pastirskem vodnjaku pod kamnito streho. M. Popović se je odpravil proti žuborenju, „da bi si poplaknil usta in si otrl zaspančke“. Ko je podstavil dlani pod curek, je zaslišal: „Italijani!“ Obrnil se je in zagledal italijanski tovornjak, zamaskiran s plastjo sena, iz katerega so skakali karabinjerji v sivih maskirnih uniformah. Ni se branil, ko je videl, da so njegovi spremljevalci vrgli Edipa Pelina na tla in da je šofer Cvetko C., skrit za prednjim kolesom, s pištolo pomeril v njegove prsi.

- Izdaja torej, - je sklenil brez začudenja.

Italijani so jih zvezali, porinili na tovornjak in ta se je premaknil.

Istega dne ob sončnem zahodu (bil je četrtek, 23. junija 1942. leta) je vojno sodišče v Rožaju obsodilo Miladina Popovića in Edipa Pelina na smrt z obešenjem. Ljudje so bili vabljeni, da naslednjega dne po maši pridejo gledat obešenje.

Vendar pa so prebivalci Rožaja istega dne obkolili žandarmerijo in grozili, da jo bodo požgali, če bo na ozemlju njihovega kraja ubit Miladin Popović.

- Prebivalcem Rožaja - je pojasnjeval komandir žandarmerijske postaje Pokrajinskemu poveljstvu, - ne moremo pojasniti, da je ta postopek upravičen, saj se je Miladin Popović že v stari Jugoslaviji boril za njihove pravice.

Obsojence so zaradi tega prepeljali v Albanijo.

Kakšna je bila usoda narodnega heroja M. Popovića, piše v vsakem boljšem povojnem berilu. Usoda Edipa Pelina pa se tu izgublja v mrak. En mesec potem, ko je bil ujet, mu je uspelo pobegniti iz zapora in prepešačiti hribovito severno Albanijo. Na poti v Sandžak je prispel v Peć, kjer so ga sprejeli tovariši iz krajevne partijske celice. Tu pa so se mu, kot opisuje M. Čuković, „strgale niti mladega življenja“. Za njim se je torej izgubila sleherna sled.

Na kakšen božični večer na planini Rogozni se ob prazničnih ognjih in šnopčku včasih zgodi, da te niti za hip poveže kakšen izmed starcev. Ena od teh božičnih zgodb je nekje med letoma 1967 in 1999 prišla na ušesa trgovcev, ki na sejnih prodajajo drva in se je od tu kot kača strupenjača splazila v podzavest moje matere, se tam zvila in prežala. Prvič sem jo, kot sem že povedal, slišal v Cindorfu in pravi takole:

Ko so prispeli v Peč, je Edip Pelin zlahka našel krčmo Pri treh potonikah, v kateri se je, kot je pripovedoval M. Popović, zbirala napredna srbska mladina in tamkajšnji komunisti – ilegalci. Naročil je grenko kavo in potem pustil krčmarici veliko napitnino. Začela se je pogovarjati z njim in mu pokazala skupino meščanov, ki so bučno razpravljali in se smejali. Rekla je:

- To so tardeči. No, nekateri so, drugi pa ne ...

Edip se je pridružil glasni skupini.

Prinesli so steklenice žganja, glave so jim tonile v tobačnem dimu. Govorili so o stavbnem lesu in konjih ter svoje pripovedi podkrepili s pokašljevanjem in miganjem košatih obrvi. Malo po polnoči, po drugem predahu, so vstali in hrupni pa veseli odšli proti črnim hišam rudarskega naselja. Od tu je naš junak v spremstvu gospodarja in njegove nečakinje odšel na zadnji del poti, proti zahodnemu prelepemu delu gore Rogozne. Ko je vzšlo sonce, so prispeli do zapuščenih pastirskih planšarij Škrba jelka.

- Od tu naprej te bodo vodili tvoji, - mu je rekel spremljevalec. - Vsak čas bodo tu. Vidva kar počakajta, jaz pa grem nazaj, danes je semanji dan, pa ne bi rad zamudil.

Edip Pelin je snel nahrbtnik, si slekel mokro obleko in sezul mokre čevlje. Potem je to razprostrl po okoliškem skalovju. Dekle ga je pozorno gledalo.

- To sem imel na sebi vse od Albanije, - ji je pojasnil in se sramežljivo nasmehnil. Zdela se mu je lepa pod mladim soncem, čeprav je bila majhna in debelušna in čeprav je bila rožnata koža njenih steb-rastih, debelih nog porasla z belim, ostrim puhom.

- Kako ti je ime, tovarišica?

Dekle je zardelo in ni odgovorilo. Njene micene, rumene oči so gorele in gorele, divje kot pri volkulji. Opazil je, da strmijo mimo njega in sledil je njenemu pogledu.

Zagledal je četverico s puškami in sekirami. Najprej so ga pomerili pod pas, ko pa je padel, so ga še enkrat zadeli v prsi. Ni bil nezavesten in sprva ni čutil ničesar razen slabosti, ki se je počasi strjevala v žalost. Gledal je sekire in sence ljudi, ki so se sklanjali nad njim. Eden med njimi mu je stopil za vrat, drugi pa mu je s kratkimi zamahi, ko da seka veje, odsekal roke.

- Trd cucek, - je pri tem sopol, - obrni ga na bok.

Ravno ko so to počeli, je Pelin še enkrat ugledal dekle. Čepela je čisto blizu, z rokami pod zadnjico, in pozorno, ko da gleda vzorec na preprogi, opazovala njegov obraz.

Boštjan Pucelj: KRALJESTVO ŠTEVILK, København, 2006, pigmenta inkjet fotografija, 100 x 100 cm

Anton Goršin

ZGODOVINSKA RABA GOZDOV IN GOSPODARJENJE Z NJIMI

Gozdna podoba dolensko-belokranjskega območja

Gozdovi dolensko-belokranjskega območja so razgibani in pestri, kot je pokrajina, v kateri rastejo. V nižinskih kotlinskih predelih so na rastiščih, ki so za kmetovanje in poselitve slabša, le posamezni gozdni ostanki, predvsem hrastovo-gabrovi sestoji, mogočnejši gozdni sestoji pa so na težje dostopnih, strmih, hribovitih in gorskih predelih. Južno mejo belokranjskega območja in hkrati tudi Slovenije označuje reka Kolpa. Jugozahodni del, ki ga omejuje državna meja na jugozahodni strani in gorski masiv Gorjancev na severni strani, je kraški nižinsko gričevnati svet, kjer prevladujejo hrastovo-gabrovi sestoji. Nad Kolpo na jugu se vzpenja Poljanska gora, katere najvišji vrh Veliki Kolečaj dosega 960 m, sicer pa vrhovi dosega do nadmorsko višino od 330 do 850 m. Teren je kraški, razgiban in nad reko Kolpo precej strm. Prevladujejo bukovo-jelovi sestoji. Poljanska gora na zahodni strani preide v gorski masiv Kočevskega roga, kjer so terenske razmere podobne, nadmorske višine pa nekoliko višje, in sicer od okoli 600 do 1099 m (Veliki Rog). Tudi tu prevladujejo bukovo-jelovi sestoji, ki pa jim je v nekoliko večjem deležu primešana smreka, kar je posledica umetne zasaditve v preteklosti. Gozdni masiv se na zahodni strani spušča v Goteniško dolino in se nato vzpne na Goteniško goro z nadmorsko višino od 930 do 1289 m (Goteniški Snežnik). Goteniška gora nato na severovzhodu preide na gozdni masiv Velike gore nad Ribniško dolino, v severozahodni strani pa preide na razgiban gorski svet Racne gore nad Babnim poljem, ki se nadaljuje vse do Bloške planote in zajema območje do Iškega Vintgarja na zahodu, kjer preide v hribovit predel do Ljubljanske kotline na severozahodu, in od Ribnice do Velikih Lašč na vzhodu. Gozdni masiv Kočevskega roga na zahodu preide v gozdni masiv Male gore in na severu v gričevnato območje Suhe krajine. V Suhi krajini prevladujejo hrastovo-gabrovi sestoji, na nekoliko višjih legah se jim pridružijo hrastovo-bukovi sestoji in nad njimi še predgorski bukov gozd. Hrastovo-gabrovi sestoji na posameznih mestih proti Ivančni Gorici prehajajo zaradi močnega smrekovega podmladka v čista smrekovja. Območje Suhe krajine sega do Male gore in Dobre polja na jugozahodni strani, na severovzhodni strani pa meji na reko Krko vse od njenega izvira do podnožja Kočevskega roga. Na severnem dolenskem območju, severozahodno nad Suho krajino, se vse od območja Višnje Gore do izvira reke Mirne in njenega izliva v Savo na severu, Krškega polja na vzhodu in podnožja gorskega masiva Gorjancev na jugu razprostira razgiban gričevnat svet, kjer prevladujejo hrastovo-gabrovi in bukovo-hrastovi gozdni

sestoji. Na slabših rastiščih se pojavlja tudi rdeči bor, v vinorodnih predelih je mogoče najti sestoje z navadnim kostanjem, mestoma pa je v sestojih močno prisotna tudi smreka. Svet Krške kotline, ki sega do Kostanjeviško-Šentjernejskega polja na južni strani, je močvirnat, zato tu prevladuje nižinski hrastov gozd z belim gabrom. Nad njim se na južni strani ponovno razprostre gričevnat svet vse do podnožja Gorjancev na južni strani ter reke Save in državne meje na vzhodni strani. Gozdovi jugovzhodnega dela obravnavanega območja pa se razprostirajo na gorskem masivu Gorjancev, ki se prične že v Radohi nad Uršnimi seli na jugozahodni strani in se nato nadaljuje proti severovzhodu vse do Planine v Podbočju na vzhodu in državne meje s Hrvaško na jugu oziroma Žumberačke gore. V predelu Kobil je teren izrazito strm in neprehoden. Nadmorske višine so od 550 do 1150 m. Prevladujejo gorski bukovi gozdovi in hrastovo-bukovi gozdovi.

Gozdovi dolensko-belokranjskega območja kažejo na izredno pestrost že v samih naravnih danostih, dodatno pa k temu prispeva tudi človek s svojo prisotnostjo in dejavnostjo.

Od praprebivalcev do pomembnejših obrtnikov

Najstarejša znana poselitev tukajšnjih krajev sodi v čas starejše kamene dobe približno izpred 10.000 leti pred n. š. O tem pričajo odkriti arheološki ostanki praprebivalcev v Lukenjski jami v Prečni pri Novem mestu. Širitev človeške dejavnosti na področje poljedelstva in živinoreje, zlasti v mlajši kameni in bakreni dobi (2800 – 2300 pred n.š.) pa je vzrok za povečevanje prebivalstva na našem ozemlju. Veliko naselje iz mlajše kamene dobe je na polotoku Pusti Gradec v Beli krajini.

Iznajdba voza in uporaba jeznega konja sta pospešila promet in menjalno trgovino. Po letu 1400 pred n. š. je začelo prihajati do velikih sprememb. Zadnja stoletja bronaste dobe (2300 - 800 pred n. š.) označuje kultura žarnih grobišč. Naraščalo je število naselij, ki so bila grajena na naravno zavarovanih območjih na vzpetinah ali ob vodi. Železna doba, predvsem starejša (od konca 9. stoletja do okoli leta 300 pred n. š.), je zlasti na Dolenjskem pomenila prvi kulturni višek.

Gradišča so bila običajno obdana s kamnitimi obzidji, mnogokrat pa so bili uporabljeni tudi leseni oporniki. Hiše so bile lesene. Takratni ljudje so bili tudi zelo dobri obrtniki, saj ohranjeni izdelki lončarstva, metalurgije in steklarstva presenečajo tudi s svojo tehnološko zahtevnostjo. V Straži pri Novem mestu so v drugi polovici 19. stoletja izkopal kar 24 talilnih peči iz starejše železne dobe. Prebivalci so se ukvarjali z izdelovanjem keramičnih, kovinskih in steklenih izdelkov. Mlajšo železno ali latensko dobo (300 do 30 pred n. š.) zaznamujejo Kelti. Bili so bojvito ljudstvo, ki so izvrstno sukali dvorezne meče in uporabljali tudi bojne vozove. Rimljani so Dolenjsko zasedli med 35. in 30. letom pred n. š. v Oktavijanovi vojni. Najpomembnejše nastalo rimsko mesto na tem območju je Neviodonum pri današnjem Krškem. Mesto je imelo širši vojaški, predvsem pa gospodarski pomen. Ob Savi so imeli urejena pristanišča (Škofija Novo mesto, 2006).

Praposegi človeka v gozd

Arheološka odkritja in zgodovinske raziskave potrjujejo domneve, da je bil gozd tudi v preteklosti veskozi tesno vpet v življenje tedanjega človeka. V njem je nabiral plodove, lovil divjad in se oskrboval s kurjavo ter nujno potrebnim gradbenim materialom za svoja

Gozd ob Pendirjevki na Gorjancih.

bivališča. V gozdovih se je tudi skrival pred novimi zavojevalci in se umikal pred vremenskimi nevšečnostmi. S povečevanjem prebivalstva je gozd postal prostor, kjer je človek pričel z močnejšo sečnjo dreves (krčenjem gozda) pridobivati poljedelske in pašniške površine. Za poljedelstvo je potreboval primerno orodje z nasadili, ki so bila v tistem času lahko le lesena. Izdelovali so osnovno bivalno opremo, kot so mize, stoli, postelje in lesene jedilne pripomočke. Kolarji so pričeli izdelovati vozove in opremo za živinsko vprego. Razvijali so različne vrste lesenega orožja, bojne vozove, splave in druga prevozna sredstva po vodi. Hkrati so razvijali številne obrti, ob katerih so se povečevale potrebe po energiji, ki pa jo je bilo v tistem času mogoče pridobivati predvsem s kurjavo iz gozda. Izjemno pomembno je bilo fužinarstvo, železarstvo in steklarstvo, hkrati s tem pa tudi premogovništvo. Gradili so pristanišča, večje stanovanjske objekte in celo ograjena in zavarovana naselja. Vsega tega si ni mogoče zamisliti brez primerne količine uporabnega in kakovostnega lesa.

Ob vsem tem se zastavlja vprašanje o gospodarjenju v gozdovih. Težko je govoriti o nekem načrtnem gospodarjenju, toda dejstvo je, da je bil človek zaradi svojega preživetja vseskozi primoran posegati v gozd. Kot razumno in racionalno bitje pa je lahko ob svojih posegih na osnovi določenih spoznanj (odzivov grmovnih in drevesnih vrst oziroma gozdnih sestojev) zase oziroma svojo skupnost odkrival določene prednosti ali slabosti teh posegov. V nekaj tisočletnem človekovem razvoju na tem območju je vsekakor mogoče domnevati tudi o njegovih močnih in nepravilnih posegih v gozdni prostor (v času požigalništva oziroma krčenja gozda s požiganjem), ko je zaradi tega najverjetneje moral sprejeti določene posledice. Dvig podtalnice in zamočvirjenje določenih ravninskih predelov sta terjala umik z ravnine in preselitev v višje ležeče predele ter s tem opustitev pridobljenih poljedelskih površin. Zagotovo je človek nabiral tudi semena zanimivejših drevesnih vrst in pulil mlada drevesca ter jih nato sejal oziroma sadil na drugih, zanj primernejših mestih. Uporabljal je protje in šibe pri pletenju posod za nošenje plodov in blaga ter za izgradnjo sten svojih bivališč. Spoznaval je pomen različnih rastlinskih vrst in živali. Znal pa je koristiti tudi številne druge pomene in vloge gozda

in gozdnega drevja, kot to počne tudi današnji človek (varstvo pred erozijo, vetrom, vpliv na klimo, nabiranje smole, steljarjenje...). Dokaz za to, da so se posamezniki tudi že zelo zgodaj zavedali pomena gozdov in njihovih dobrin, je tudi nagrobnik rimskega gozdnega mojstra (»magister silvae«), ki naj bi oskrboval državne gozdove v Slovenskem primorju. Nagrobnik je bil najden v Ajdovščini na Primorskem, hranjen pa je v muzeju v Novi Gorici (Sevnik, str. 14).

Politično-gospodarski utrip srednjega veka

Dolenjsko-belokranjsko območje je bilo v tem času v vrtincu stalnih političnih sprememb. Zagotovo so tudi tu odmevali verski boji, ki so se končali s priznanjem verske svobode in s tem krščanstva pod cesarjem Konstantinom Velikim 313. leta. Svoje pa so k nemirnim časom prispevali tudi obsežni premiki ljudstev v okviru preseljevanja narodov. V prvih desetletjih 6. stoletja so Dolenjsko z Belo krajino v svojo državo vključili Vzhodni Goti, sredi stoletja pa so se v vzhodnoalpski prostor kot bizantinski zavezniki vpletli Franki. Prebivalci so se zaradi bizantinske nevarnosti ponovno preselili v bolj odmaknjene, višinske, težko dostopne kraje, ki so jih spremenili v trajnejše naselbine. Primer so Gorjanci (na grebenih pod vrhovi Sv. Miklavža) in Opatja gora (Gradec nad Mihovim). Središča teh naselbin zaznamuje ena ali več krščanskih cerkva. Starokrščanske naselbine so imele za poznoantično družbo izjemen varnostno-obrambni pomen.

Obraunavani prostor so Slovani naselili okoli leta 600. Z naselitvijo so se asimilirali s staroselci oziroma pripadniki germanskih narodov, zlasti Gotov in Langobardov. Franki so leta 828 odpravili notranjo slovansko samoupravo knezov in jo nadomestili z grofovsko. Z zmago nad Madžari ali Ogri 955. leta je prišlo do nove ureditve mejnih pokrajin ali mark, ki so jih vodili mejni grofje ali krajišniki. Savinjska krajina ali marka se omenja 980. leta, pokrivala pa je porečje Savinje in segala preko Save vse do Krke. Njen južni del od Save se je pozneje imenoval Slovenska krajina ali marka. V markah so nemški kralji podarjali velike površine dotlej neprilashčene zemlje uglednim in zanesljivim svetnim in cerkvenim osebnostim. Njihova temeljna naloga je bila, da vzpostavijo družbeni in politični sistem, ki države ne bo le varoval, pač pa ji bo tudi prinašal določene materialne oziroma finančne dobičke.

Po smrti Heme Krške iz Krke na Koroškem, katere posestva so se v začetku 11. stoletja razprostirala od Furlanije na zahodu do hrvaške meje na Sotli na vzhodu in od Donave na severu do Save in dolenjske Krke na jugu, so si na območju Dolenjske njena zemljišča pridobili Spanheimi, Prisi in škofija v Freisingu. Spanheimi so dobili v posest vzhodno Dolenjsko, kjer so ustanovili mesto Kostanjevica. Hemini sorodniki Prisi iz Puchsa pa so dobili posesti na zahodu Dolenjske. Iz njih so izšli Višnjegorski grofi. Med Spanheimi in Višnjegorci so imeli veliko posesti škofi iz Freisinga (Münchena), ki so imeli svoj dolenjski center najprej v Štatenbergu pod Trebelnim, nato pa na gradu Klevevž pri Šmarjeti.

Pomembni gospodarji zahodnega dela Dolenjske so bili tudi Ortenburžani, ki so posest dobili že v 12. stoletju. Povezani so bili z Goriškimi grofi oziroma oglejskimi patriarhi. Njihova je bila Ribniško-kočevska dolina, pa tudi gospostva Kostel, Poljane v Beli krajini (Predgrad), Čušperk, Ortnek in Kravjek pri Muljavi.

Bela krajina je bila najprej del ogrsko-hrvaškega kraljestva. Prepiri

o vladarju pa so grofa Alberta Višnjegorskega v začetku 13. stoletja spodbudili, da je pričel vanjo vpadati z Mehovega. Kljub začetnim neuspehom je Belo krajino končno uspel zavzeti, nakar je sledilo oblikovanje zemljiških gospodstev, kolonizacija in doseljevanje plemstva. Leta 1228 je oglejski patriarh tu utrdil svojo cerkveno oblast (Škofija Novo mesto, 2006).

Povezava posameznega gospoda z njegovimi ministeriali je bila odločilnega pomena za uspešno izvajanje gospodstva nad določenim teritorijem. Z integracijo različnih glavnih ministerialnih skupin na Kranjskem (višnjegorskega, andeškega in spanheimskega plemstva) v novo plemiško skupnost, kar je uspelo pod vodstvom koroškega vojvode in kranjskega gospoda Ulrika III. Spanheima, okvirno med letoma 1250 in 1270 (Štih, 2006), je mogoče govoriti o začetkih enotnejše gospodarske politike na dolenskem območju. Bela krajina je bila iz tega območja v tem času še vedno izvzeta. Šele s koncem luksemburških cesarjev 1437. leta, z izumrtjem Celjskih grofov 1456. leta, ki so v drugi polovici 14. stoletja pridobili v fevd celotno grofijo v marki in Metliki, ter izumrtjem Goriških grofov leta 1500 so posesti v celoti pripadle Habsburžanom, ki so v prostor želeli vnesti enotno politično in gospodarsko delovanje.

Zemljiški gospodje so na nenaseljena ozemlja pogosto kolonizirali ljudi s tistih delov svojih posesti, kjer jih je bilo dovolj. Med njimi so bili številni Nemci s Koroške, Tirolske ... Sprva so prišleki naseljevali predvsem kultivirane površine, s čimer se je nadaljevalo krčenje nižinskih gozdov. Pozneje, zlasti po letu 1200, pa so prišla v poštev tudi manj prijazna območja, kar je trajalo vse do začetka 16. stoletja, ko je nastala večina vasi.

V letih od 1469 do 1526 je bilo na slovensko ozemlje okoli petdeset turških vpadov. Najbolj je bila njihovemu pustošenju izpostavljeno prav dolensko-belokranjsko območje. Obdobju so značilen ton dajali tudi kmečki upori.

Gospodarsko-politična šibkost in duhovno kulturni vzpon

Čas srednjega veka dolensko-belokranjskega območja so zaznamovali oboroženi spopadi med različnimi dinastičnimi skupinami za prevlado na določenem območju (Štih, 1994). Zemljiške posesti

Pokrajina med Občičnami in Malo vasjo.

Gorjanski gozd.

so bile v rokah različnega plemstva, ki je sicer občasno medsebojno sodelovalo, še pogosteje pa so si bili nasprotniki. Zaradi medsebojne sovražnosti in turških vpadov so nastajali veliki stroški, kar je močno vplivalo na tukajšnji gospodarski razvoj. Hkrati pa je to tudi čas gradenj grajskih dvorov, utrd in cerkva, povečevanja naselij ter ustanavljanja trgov in mest.

Večina gradov je nastala zaradi obrambnih potreb in redkeje zaradi upravnih potreb. Najpomembnejši gradovi so bili Čretež, Hmeljnik, Klevevž, Kostanjevica, Kostel, Krško, Lanšprež, Mehovo, Metlika, Mirna, Mokronog, Otočec, Prežek, Raka, Rakovnik, Ribnica, Rožek, Soteska, Stari grad, Svibno, Šrajberski turn, Štrasberk, Šumberk, Turjak, Žužemberk. Izjemna gostota gradov je kazala na fevdalno razcepljenost in relativno revščino prebivalstva (Granda, 2006).

Kostanjevica se prvič omenja kot mesto 1252. leta, Metlika je dobila mestne pravice že pred letom 1335, Novo mesto 1365. leta, Črnomelj leta 1407, Kočevje 1471, Krško 1477. Pomembnejši trgi so bili: Kromovo, Šentvid pri Stični, Poljane – Stari trg, Ribnica, Žužemberk.

V cerkvenem pogledu so imeli odločilno vlogo oglejski patriarhi, ki so z velikimi zemljiškimi gospodi v 11. in 12. stoletju začeli vzpostavljati novo župnijsko mrežo. Pražupnija iz Šentvida pri Stični je obstajala že 1035. leta. Ustanovitev prve prafare Bela Cerkev sega v leto 1074 in v Beli krajini prafare Metlika pred leto 1228. Poseben duhovni pomen je v tem času pripadal stiškemu samostanu cistercijanov, ki je bil ustanovljen 1136. leta. Samostan je imel v okolici Novega mesta vinogradniške površine in s tem velik gospodarski pomen. Z volili in nakupi zemlje je sčasoma postalo največje zemljiško gospodarstvo na Dolenjskem. Samostan je bil stoletja spodbujevalec vseh oblik kulture, od duhovne in besedne do slikarstva in arhitekture. Hkrati se je odražal njihov vpliv tudi v gospodarstvu, zlasti v poljedelstvu, sadjarstvu, živinoreji in vinogradništvu. Drugi pomembnejši samostan v Kostanjevici na Krki je bil ustanovljen 1234. leta, prvi menihi pa naj bi se v ta samostan pod Gorjanci naselili 1407. leta. Pleterje je ustanovil celjski grof Herman II. (Škofija Novo mesto, 2006).

Gozd v primežu krčitev in služnostnih pravic

Zemljiška gospoda je zemljo, zgrajene objekte in podložnike dala v fevd svojim plemičem. Ker je bilo gozda v izobilju, je nadaljevala s krčitvami za pridobitev poljedelskih, živinorejskih, sadjarskih in vinogradniških površin. Les so v največji meri uporabljali v gradbeništvu in za kurjavo. Na vinorodnih območjih pa je les postal pomemben tudi v vinogradništvu. Na to kaže posebna skrb za kostonjev les nasploh ter posebej za predel kostonjevega gozda onstran Radulje za Klevevžem na območju freisinške posesti (Granda, 2005, str. 194). Samostanski urbarji kostonjeviške opatije navajajo glede na vrste drevja tri gozdne komplekse: hrastov, manjši kostonjev in bukov gozd (Mlinarič, 1997). Kako pomembne so bile gozdne in lovne služnostne pravice v gozdovih, govorijo pogoste in dolge pravde med kostonjeviško opatijo in pletersko kartuzijo ter sosednjimi zemljiškimi gosposkami (žumberška, mehovska, kostonjeviška). V nekaterih primerih je morala poseči celo apostolska stolica (Mlinarič, 1997). Imeli so priznane pravice za žirjenje (pašo prašičev), polšja dupla, lov in les ter za vse druge koristi, ki jih je dajal gozd. Kostonjeviška gosposčina je od gozdnega sveta prejemale dajatev, tako imenovano gozdno pravdo. Šentjernejski župniki so imeli med drugim tudi pravico

Gozdovi na Koroškem; pogled z Leš.

pri Sv. Jeri in pod Miklavževo cerkvijo postaviti peč za žganje apna in si jemati za to potreben les. Domači podložniki so imeli les in pašo zastonj, podložniki tujih gosposčin pa so morali dajati tako imenovano gozdnino (oves, kopune, kokoši, denar).

Gospodarjenje z gozdovi je temeljilo le na enostranski izrabi naravnega prirastka lesa in drugih gozdnih dobrin. Nastajali so spori v škodo gozdovom, zlasti potem, ko se je začela razvijati obrtna predelava lesa na vodnih obratih in trgovina z lesom. Upravljanje z gozdovi so omejevali na njihovo zelo preprosto izrabo, na izdajo navodil in poravnavanje sporov med številnimi koristniki gozdov.

Kastelanom na gradovih so pri upravljanju velikega teritorialnega gospostva pomagali še drugi specializirani uradniki. V eni izmed listin koroškega vojvode Bernarda iz leta 1252, ki se nanašajo na stiške posesti v hribovju nad Grosupljem, je med številnimi drugimi uradniki omenjen tudi gozdar (Komac, str. 136).

Zametki gozdarstva

Korenite spremembe in skokovito rast potrebe po lesu in izrabi gozda je med 14. in 16. stoletjem sprožil razvoj rudarstva in fužinarstva, ki sta proti koncu 15. in v začetku 16. stoletja doživljala kulminacijo (Mihelič, 1985). Ta razvoj je terjal ukrepe za varstvo gozdov, za trajno preskrbovanje z lesom in za umno gozdarjenje (Sevnik, str. 19). Tovrstni ukrepi so se tako vse pogosteje pojavljali v rudarskih, lovskih in posebnih gozdnih redih. Poleg gozdnopolicijskih predpisov so vsebovali tudi gozdnogospodarske. Postopno se je tako oblikovalo gozdarstvo.

Najstarejši doslej znani dokument, ki je sistematično urejal gospodarjenje z gozdom na dolensko-belokranjskih tleh, je Ortenburški gozdni red iz leta 1406 (1985), ki je bil izdan v Kočevju. Red naj bi očitno veljal za vsa ortenburška gospostva. Močno izpostavlja skrb za trajnost dohodkov, ki jih je imel od gozda zemljiški gospod. Osnovni namen reda je bil odpraviti in preprečiti zdrahe in prepire, ki so vodili v uboje in sovraštvo. Lesa v kakršnikoli obliki ali funkciji sploh ne omenja, kar vodi v domnevo, da lesa v tem času očitno ni primanjkovalo in tovrstnega gospodarjenja ni bilo potrebno urejati. Obdobje nastanka ortenburškega reda sodi v čas pokolonizacijske

konsolidacije kočevskega območja. Na omenjeni red so se sklicevali še v 16. in 17. stoletju, saj je bila Kranjska edina brez gozdnega reda vse do terezijanskega gozdnega reda leta 1771. Gospodarjenje z gozdovi so tako urejali predvsem rudniški redi iz 16. stoletja.

V nekem splošnem in zelo skopem določilu iz leta 1588 je navedeno, da se morajo vsi, ki imajo pravico do gradbenega lesa v Krakovskem gozdu, javiti pri gosposčini, ki jim ga odkaže. V nekaterih naseljih so ljudje smeli pobirati le na tleh ležeči les in sekati v grmovju, gradbenega lesa pa niso smeli sekati. V kostanjeviškem urbarju iz istega leta je razvidna skrb za gozd in strah pred prekomernim izsekavanjem lesa. Oskrbniku je bilo strogo zapovedana skrb za preprečevanje sečenj mladega in odraščajočega drevja. Upravičencu, ki se oglasi za les, naj ga odkaže gozdni hlapec, in sicer za gradbeni les stara drevesa, za drva pa trhla, suha in po vetru polomljeno drevje ter les v grmovju.

Začasni štajerski gozdni red cesarja Ferdinanda I. iz leta 1539 (1987) določa, kako smejo podložniki uživati pašo živine v gozdu in da se mora odpraviti paša koz v gozdu. Gozdovi naj bi bili dobro negovani in izkoriščani le za rudniške potrebe.

V uredbi kralja Leopolda iz leta 1660, ki na splošno obravnava Kranjsko, zlasti pa Idrijo (rudnik živega srebra), je izrečena stroga prepoved za izsekavanje, pustošenje in spreminjanje gozdov, ker je zaradi tega ogrožen obstoj rudnika v Idriji. V začetnem obdobju razvoja rudnika je bilo gospodarjenje podobno prebiralnemu gospodarjenju, ob vedno večjih rudniških potrebah po lesu pa je v ospredje vse bolj prihajalo golosečno gospodarjenje, zaradi česa so nastajale velike gole površine (Kordiš, 1986).

Kmetom je bil gozd vseskozi bistveni sestavni del kmetijskega obrata. Pravice do lesa, paše in stelje so imeli kljub fevdalnim obveznostim za svoje večine in neodtujljive. Že v 17. stoletju so se porajale ideje, da bi rešili potrebe kmetov z dodelitvijo večjih gozdnih parcel v kolektivno lastnino. Ta lastnina je tudi revnim dajala možnost, da so na skupni zemlji gojili živino, česar sicer ne bi mogli. Oddvojitve skupinske kmečke gozdne posesti od graščakove in nato še nadaljnje razparceliranje pa je za mnoge pomenilo nazadovanje, s čimer so bili prizadeti tudi bogatejši kmetje (Granda, 1985).

Gospodarjenje z gozdovi so vodili v večini primerov upravniki gosposčin, ki so zlasti na večjih gosposčinah bili pravniki s sodniškim izpitom, na manjših gosposčinah pa uradniki z nedokončano gimnazijo, ki so nekaj let služili kot pisarji, nato pa so napredovali (Maček, 1985). V Gozdnem redu za Istro, Furlanijo in Kras iz leta 1541 (1989) je mogoče najti vrsto oseb, ki so v tem času skrbele za gozdove, jih upravljale ali imele v zakupu, to so bili najvišji gozdni mojstri, gozdni in lesni mojstri ter gozdni uradniki. Prvi gozdni mojster za Kranjsko je omenjen leta 1572 (Sevnik, str. 19). Gospodstvo Ruperčevrh je imelo v prvi polovici 19. stoletja zaposleno gozdarja, lovskega čuvaja in osem gozdnih delavcev (Granda, 1997).

Granda (1997) ugotavlja, da gozdovi Gorjancev v prvi polovici 19. stoletja skoraj niso prinašali dohodkov. Na primerljivi površini je dobra njiva prinašala dvajsetkrat več kot dober gozd. Kupcev za hrastov in jelov les ni bilo oziroma so bili tukajšnji kupci za prave kupce preveč oddaljeni. Nekateri so si zato iskali zaslužek v žganju pepelike, kar je bil edini način izrabe zrelega bukovega lesa. Priprave so se lotevali ciklično vsakih pet do šest let.

Stare, z lesom povezane gospodarske obrti

Rudarstvo

Pisni dokazi o rudarstvu oziroma premogovništvu segajo že v 1. stoletje, v čas Rimljanov, ko so le-ti imeli svoj rudarski zakon. Radovljiški gospod grof Friderik Ortenburški je leta 1381 izdal rudarski red za rudnike železove rude in fužine na Planini nad Jesenicami, katerega veljavnost je bila vse do leta 1553, ko je Ferdinand I. izdal splošni rudarski red, ki je med drugim veljal tudi za Kranjsko. Z rudarskimi redi so bili med drugim fužinarjem dodeljeni gozdovi za kuhanje oglja. Fužinarstvo je predindustrijski način pridobivanja železa s pomočjo oglja. Drvarji, oglarji, rudarji in plavzarji so imeli v 16. stoletju posebno zaščito (Cimperšek, 1999).

Prvi uradni rudniški kop na Slovenskem je bil podeljen v izkoriščanje leta 1755 (Jerbič Perko, str. 15, 17). Glede na zgoraj omenjene letnice bi bilo začetke razvoja rudarstva na Slovenskem mogoče umestiti v čas prve polovice 16. stoletja. Na območju Dolenjske in Bele krajine je najstarejši znan rudnik rjavega premoga z območja Mokronoga (1770. leta), pomembnejši rudniki pa so bili še v Kočevju (1803), v Šentjanžu (1834) in v Kanižarici (1857) (Jerbič Perko, str. 12, citirano po Longyka iz Enciklopedija Slovenije). Za rudniške potrebe so v tem času uporabljali jamski les za podgradnje v rovih in gradbeni les za izdelavo potrebnih lesenih vozičkov ter gradnjo prehodov in lesenih objektov (Klevišar, 1998).

Oglarstvo

Na razvoj oglarstva je v preteklosti vplivala železarska industrija, po njenem zatonu pa izgradnja železniškega omrežja. Večji porabniki oglja so bili tudi domači kovači (Cimperšek, 1999). Teža lesa se s kuhanjem v oglje zmanjša za eno petino, prostornina se skrči kar za polovico, toplotni učinek oglja pa je do dvakrat večji. Takšna oblika lesa je omogočala lažje trgovanje z lesom tudi na večje razdalje, hkrati pa so ob tem porabili tudi slabše dele dreves (vejevina, klade, gnili deli dreves). Oglarji ali koparji so bili stalni delavci na gozdnih veleposestvih ali potujoči drvarji, ki so sledili večjim sečiščem in tam drvarili. V gozdovih Kočevskega roga so kuhali oglje za kovačijo in nato železarno Karla Auersperga na Dvoru pri Žužemberku v zadnjem desetletju 18. stoletja. Po letu 1848 se je v te gozdove naselilo 40 oglarskih družin, zaradi česar se je ogljarjenje močno povečalo.

S preureditvijo železarn na premog po letu 1874 je dokončno prišlo do ločitve gozdarstva in železarstva, kar je rešilo gozdove pred popolnim opustošenjem. Na Dolenjskem je bilo oglarstvo močno razširjeno tudi med obema vojnoma. Pridelano oglje so prodajali predvsem v Italijo. Po letu 1950 pa je bilo kuhanje oglja večinoma opuščeno (Cimperšek, 1999).

Žagarstvo

Najprej se je razvijalo ob vodnih virih, najpogosteje ob že stoječih mlinih. Z žaganjem je bilo močno zmanjšano tesarsko fizično delo, ki je bilo zelo naporno. Hkrati se je izboljševala tudi poraba lesa. Prvi zapisi o delovanju žag na vodni pogon na današnjem območju Slovenije segajo sicer že v 13. stoletje, vendar pa je bila njihova uporaba vse do 16. stoletja močno omejena. Virant (1994) navaja, da je iz urbarskih zapiskov iz 15. stoletja mogoče ugotoviti v Rogu v dolini soteske

Gozd Panovec pri Novi Gorici.

Vse fotografije: Barica Smole.

Divjega potoka šest vodnih žag, ki so se pozneje še pomnožile (ime Stare žage). Največ žag je bilo postavljenih v 18. stoletju, zelo velik napredek v konstrukcijskem pogledu pa je bil storjen v 19. stoletju (Štepec, str. 19).

Apnarstvo

Apnarstvo ima korenine že 4000 let pred n. š. na Bližnjem vzhodu in se je v rimskem času razširilo tudi v naše kraje. Ostanke apnenic iz rimskega obdobja so bili odkriti na Kučarju pri Podzemlju. Kjer je primanjkovalo gradbenega lesa, se je povečala poraba apna, ki pa je ravno tako zahtevalo les za kurjavo. Žganje apna je bilo v srednjem veku splošno razširjeno, njegov prevoz pa je bila stara tlačanska obveznost.

V 18. in 19. stoletju so iz slovenskih krajev veliko apna prodali na Hrvaško. Apnarstvo se je razširilo tudi zaradi slabih poti, ki niso omogočale dragih prevozov z manjvredno surovino, kot sta bila kamen in les. Apnarjenje in oglatjenje je prebivalcem nudilo dodaten vir dohodka, hkrati pa je imelo tudi pomembno vlogo pri negi gozdov, saj se je tako koristno porabil tudi manjvreden les.

Steklarstvo

Steklarstvo se je podobno kot železarstvo naslonilo na gozdove. Les je namreč nujna surovina za proizvodnjo pepelike, je pa tudi vir energije. Za raztopitev stota stekla (65 kg) je potrebna osemkratna količina drv (Šturm, 1998).

Na Dolenjskem so v 19. stoletju delovale tri steklarne. Prva je začela delovati leta 1837 v Šentjanževi dolini pod Dolžem na Gorjancih. Postavil jo je Janez Rükel. Drugo je v kočevskih gozdovih postavil knez Auersperg 1840. leta, tretjo pa sta postavila brata Razinger v Šalki vasi pri Kočevju.

Pri steklarni na Dolžu je bil po pogodbi gozd za sečnjo razdeljen na sečišča. Vsako leto je bilo dovoljeno izsekati sečišče, ki je bilo na vrsti. Za ponovno pogozditev izsekanih površin je moral skrbeti lastnik gozda. Na izsekovani poseki steklarju ni bilo dovoljeno žgati pepelike, lahko pa je leto po poseki gojil žito in druge kmetijske pridelke. Letna proizvodnja steklarne je bila manj kot 500.000 kosov stekla. 1854. leta je dokončno prenehala obratovati. V steklarni so bili zaposleni večinoma tuji delavci, okoličani pa so opravljali le manj zahtevna dela, kot je zavijanje stekla v slamo, izdelava zabojev, nakladanje na vozove in prevoz izdelkov z vprego. Za normalno delovanje steklarne je bilo med drugim zaposlenih tudi šest drvarjev (pet Italijanov in en Slovenec) in trinajst drvarskih hlapcev (verjetno vsi okoličani).

Viri in literatura

- Brečič, I., 1994. Grosupeljski gradovi, 1. del, IV Opress, Grosuplje, str. 108.
Cimperšek, M., 1986. Prispevek k zgodovini gozdov in gozdarstva na Kozjanskem. Gozdno gospodarstvo Celje, Celje, str. 68.
Cimperšek, M., 1999. Oglarji in apnarji na Boču, Celjsko gozdarsko društvo, Celje, str. 38.
Granda, S., 1985. Kratek prerez zgodovine gozda in gozdarstva na Slovenskem II. - Pomen zgodovinske perspektive v gozdarstvu, Gozdarski študijski dnevi 1985, BF, VTOZD za gozdarstvo, Ljubljana, str. 67–73.
Granda, S., 1997. Življenje v Podgorju v prvi polovici 19. stoletja, Gorjanci (Dolenjski zbornik 1997), Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine, Dolenjska založba, Novo mesto, str. 160–177.
Granda, S., 2005. Usoda nekdanje freisinške posesti na Dolenjskem, str. 193–202, Blaznikov

zbornik, Ljubljana – Škofja Loka.

Granda, S. 2006. Onim pri Bogu, sebi in zanamcem, Škofija Novo mesto (Dolar, F. & sod.), Družina, str. 30–207.

Guštin, M., 2003. Davnina pod Opatovo goro, Vekov tek, Zbornik ob 750. obletnici prve listinske omembe mesta Kostanjevica na Krki 1252–2002, 2003. Krajevna skupnost Kostanjevica na Krki, uredil Andrej Smrekar, Kostanjevica na Krki, str. 27–37.

Jakopec, M., 1998. Novomeško steklarstvo, Dolenjski muzej, Biro M, str. 104.

Jerbič Perko, V., 2005. Rudnik rjavega premoga Kočevje, Pokrajinski muzej Kočevje, Kočevje, str. 86.

Klevišar, F., 1998. Rudnik Kanižarica 1857–1997, Tiskarna Novo mesto Dolenjska založba, Novo mesto, str. 127.

Kočar, T., 1999. Propad turjaške graščine, Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Kronika – časopis za slovensko krajevno zgodovino (Stane Granda, odgovorni urednik), Ljubljana, str. 264 in priloge.

Kordiš, F., 1986. Idrijski gozdovi skozi stoletja.- Soško gozdno gospodarstvo Tolmin, Idrija, 112 str.

Komac, A., 2006. Od Mejne Grofije do Dežele (Ulrik III. Spanheim in Kranjska v 13. stoletju), pripravil in uredil Miha Kosi, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Ljubljana, str. 324.

Maček, J., 1985. Gospodarjenje z gozdovi na državnih gosposčinah v Sloveniji v XVIII. stoletju.- Pomen zgodovinske perspektive v gozdarstvu, Gozdarski študijski dnevi 1985, BF, VTOZD za gozdarstvo, Ljubljana, str. 75–86.

Mihelič, D., 1985. Kratek prerez zgodovine gozda in gozdarstva na Slovenskem I.- Pomen zgodovinske perspektive v gozdarstvu, Gozdarski študijski dnevi 1985, BF, VTOZD za gozdarstvo, Ljubljana, s. 61–66.

Mlinarič, J., 1997. Kostanjeviška opatija in pleterska kartuzija ter njuna posest in pravice na Gorjancih in v Žumberku, Gorjanci (Dolenjski zbornik 1997), Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine, Dolenjska založba, Novo mesto

Predovnik, K., 2003. Arheološke raziskave najdišč mlajših obdobj in v Kostanjevici in okolici, Vekov tek, Zbornik ob 750. obletnici prve listinske omembe mesta Kostanjevica na Krki 1252–2002, 2003. Krajevna skupnost Kostanjevica na Krki, uredil Andrej Smrekar, Kostanjevica na Krki, str. 41–52.

Reisp, B., Grad Kostel, str. 80.

Sevnik, F., 1975. Zgodovina naših gozdov in gozdarstva, str. 14–25, Gozdovi na Slovenskem, uredil Remic, C., Založba Borec in Poslovno združenje gozdnogospodarskih organizacij, Ljubljana.

Štepec, D., 1997. Mlin na kamen, Raziskovalni tabor Mlini in žage ob Klamferju in Težki Vodi (Teden ustvarjalno raziskovalnih aktivnosti), Klub za nadarjene učence Novo mesto, Republiški Zavod za zaposlovanje OE Novo mesto, vodja projekta Ana Blažič, Novo mesto.

Štih, P., 1994. Goriški grofje ter njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Ljubljana, Ljubljana, str. 266.

Štih, P., 2006. Uvodna študija (Oblikovanje dežele Kranjske v kontekstu širših raziskovalnih tendenc in slovenskega zgodovinopisja), Od Mejne Grofije do Dežele (Ulrik III Spanheim in Kranjska v 13 stoletju), pripravil in uredil Miha Kosi, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Ljubljana, str. 13–23)

Šturm, S., 1998. Steklarska obrt v dolini Trebušice, Trebuški zbornik (Alpski mladinski raziskovalni tabor Dolenja Trebuša 1996–1998), Tolminski muzej, str. 169–184.

Virant, T., 1994. Delavci v roških gozdovih, Dolenjski list 7., 14., 21. in 28. 7. 1994, Novo mesto, 14. str.

Žargi, M., 2000. Železarna na Dvoru ob Krki 1795–1891, Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba, Novo mesto, str. 216.

Žumer, L., 1975. Les v gospodarskem razvoju Slovenije, Gozdovi na Slovenskem, uredil Remic, C., Založba Borec in Poslovno združenje gozdnogospodarskih organizacij, Ljubljana.

Dolenjska, <http://sl.wikipedia.org/wiki/Dolenjska>, 12. februar 2008.

Črnomelj, <http://sl.wikipedia.org/wiki/%C4%8Crmomelj>, 10. februar 2008.

Gozdni red za Istro, Furlanijo in Kras 1541, 1989. (Urednik: Anko, B.), Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, BF, VTOZD za gozdarstvo, Ljubljana, 125. str.

Kostanjevica na Krki, http://sl.wikipedia.org/wiki/Kostanjevica_na_Krki, 10. februar 2008.

Metlika, http://www.metlika.si/Si/obcina_zgodovina.asp, 10. februar 2008.

Ortenburški gozdni red 1406, 1985. (Urednik: Anko, B.), Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, BF, VTOZD za gozdarstvo, Ljubljana, 34 str.

Začasni štajerski gozdni red, 1987. (Urednik: Anko, B.), Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, BF, VTOZD za gozdarstvo, Ljubljana, str. 62.

Mirko Kambič

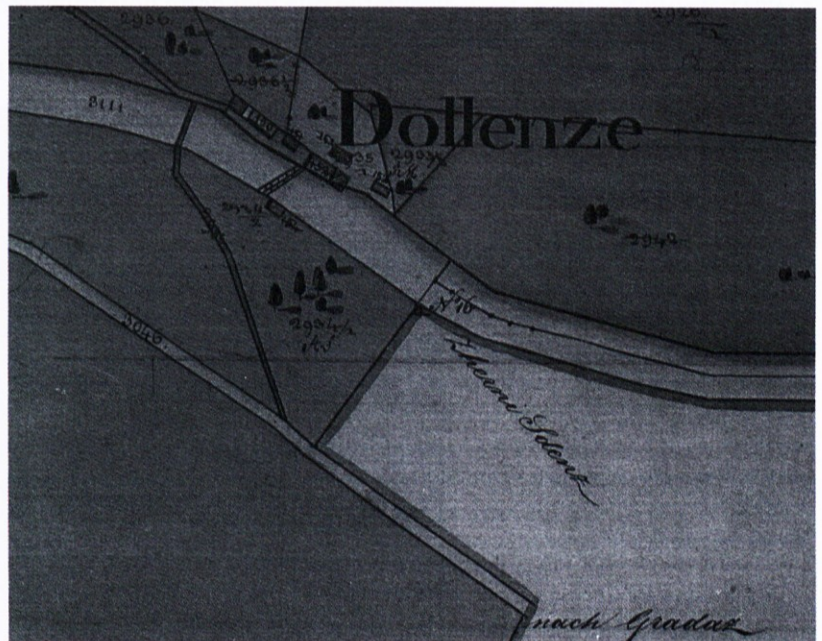
MLINI NA REKI KRUPI

Mlin na Dolenjih

Trije mlini ob zgornjem toku Krupe, tisti pri izviru, Srednji in Grajski, so si bili blizu. Precej nižje, skoraj pri izlivu Krupe v Lahinjo, stoji hiša z nekdanjim mlinom na Dolenjih. Vse do Grajskega mlina ob reki navzdol ni nobenega naselja. Desni in levi breg sta strma in porasla. Tu uživa reka skrivnostno samoto. Na Dolenjih pa se svet na levem bregu odpre. Za čistino so nekoč skrbeli mlinarji, ki so obdelovali vrt in njive nad mlinom, vse do brezovih gajev in steljnikov. Celoten pogled na levi breg z mlinom, na leseni most in na zidani železniški most čez Krupo ter zvonikom kloštrske cerkve v ozadju preseneča. V zadnjih desetletjih se je razraslo drevje in grmičevje, nekdanji mlin je dobro viden šele z mosta, ki nas pelje na desni breg in malo višje na cesto, ki povezuje Gradac s Semičem. Prav s te ceste je najlažji dostop do samotnega mlina na Dolenjih.

Krajevno ime Dolenjci je zapisano v urbarjih, katastru in v matičnih knjigah različno. V urbarju gospostva Vinica za leto 1674 piše o mlinu "zu Dollenza". Črko z so izgovarjali kot s. V matičnih knjigah župnije Podzemelj so pisali v latinščini "ex Dolenz" in "ex Dolenze", največkrat pa "ex Dolenze penes Kloster" (iz Dolenc pri Kloštru). Tako so ločevali Dolence na Krupi od Dolenc pri Adlešičih ob Kolpi. Po letu 1770 so uvedli hišne številke. Kloštrske Dolence so imele eno samo hišo (mlin), oštevilčeno kot Gradac št. 42. Francisejski kataster iz leta 1825 navaja "Dollenze". V razmejitvi med občinama Vinji vrh in Gradac je spadal mlin v prvo občino. Ta razmejitev iz katastra velja še danes, vendar kot meja med občinama Semič in Metlika. Stanovanjska hiša, nekdanji mlin na Dolenjih, se šteje kot Stranska vas št. 18. Mlinarji in njihove družine pa so se že od nekdanj navezovali na bližnji Klošter, na Gradac in Podzemelj. Tu jim je bila bolj pri roki družina, trgovina, šola, župnija Podzemelj in od leta 1914 tudi železniška postaja.

Francisejski kataster: reka Krupa, most, mlin s hišo, jez in razmejitev z občino Gradec (svetle ploskve desno spodaj).

1 F. Komatar, Das Schlossarhiv, MMK 1905, str. 172, t. št. 89; M. Kambič, Mlin pri izviru Krupe, Rast, 2007, št. 5, str. 652

2 D. Kos, Urbarji za Belo krajino in Žumberk. Ljubljana 1991, II., str. 491. Verjetno gre za ime Rajer, ki ga še sedaj najdemo v Beli krajini.

3 Majda Smole, Graščine na nekdanjem Kranjskem. Ljubljana 1982, str. 665.

4 Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL), župnija Semič, krstna knjiga 1731 (9.1.).

5 NŠAL, župnija Semič, poročna knjiga 1767. Župnija Podzemelj, krstna knjiga 1773 do 1776.

Mlin na Dolenjcih, obnova hiše po letu 1983. Foto: M. Kambič.

Za zgodovino mlina na Dolenjcih je kar nekaj dobrih podatkov. Za mlin pri izviru Krupe imamo listino iz leta 1312, povezano z imenom Elizabete Črnomaljske. Druga listina iz leta 1351 prča o nekem drugem mlinu na Krupi, ki leži nižje ob reki. Vsebina listine je znana le v povzetku, kot ga navaja zgodovinar F. Komatar. Navedena je lega mlina, vendar ne tako natančno, da bi z gotovostjo lahko trdili, da je to nedvomno mlin na Dolenjcih. Goriški grof Albert IV. je s to listino podelil v fevd Andreju Gradaškemu mlin, ki je nižje od semiškega "eine Muele an der Crupp niederhalb des Siemser Mul". Ali naj si razlagamo besedo "niederhalb" kot spodnji tok reke? Mlin na Dolenjcih bi bil Andreju Gradaškemu zelo pri roki.¹

O mlinu na Dolenjcih ob Krupi prča urbar gospodstva Vinica za leto 1674. Tej posesti so pripadali trije mlini, tisti pod viniškim gradom, na Krasincu in mlin na Dolenjcih (Dollenza am wasserfluss Khrupp). Zapisano je, da ima ta mlin na Krupi štiri mlinske kamne in da naj se vzame za potrebe mlina les iz krupske loze. Omenja se še neka kupčija z mlinom, navedeni sta imeni "Jänsche Rayen, Jacob Khallär" in neko izplačilo dedičem iz rodu Semeničev.²

Kako, da je mlin na Dolenjcih spadal pod oddaljeno Vinico? Leta 1618 so bili lastniki gospodstva Vinica gospodje Semeniči. V njihovo posest so spadali tudi kraji semiškega okoliša. Semeniči so svojo posest prepustili plemenitim Purgstallom, ki so v 17. stoletju postali lastniki Vinice, Gradca in Krupe. Mlin na Dolenjcih, pa tudi nekaj posesti v Semiču, Kotu, Rožnem Dolu, Malnah in Prapročah so ostali v domeni Vinice.³

Nekaj zanimive zgodovine o mlinarjih na Dolenjcih najdemo v matičnih knjigah obeh župnij, v Semiču in Podzemlju. Leta 1731 je bil v Semiču krščen Matija, sin Matije Šusiča in njegove žene Gert-rude. Kot kraj rojstva so navedeni Dolenjci (ex Dolenze in Cruppa), za botra je bil Janez Stariha.⁴

Leta 1767 se je poročil Jurij Krašovec, mlinar na Dolenjcih, z Marjeto Anelovo iz Semiča. Ženin je bil iz podzemeljske župnije (ex Dolenze Podsemliensis parochiae). Marjeta je postala skrbna mati, večkrat je bila tudi botra novorojenčkom iz Kloštra. Bila je družabna in dobrosrčna ženska.⁵

Leta 1796 so v mlinu na Dolenjcih priredili veselo svatbo. Hčerka

Slikoviti breg pod mlinom. Foto: M. Kambič

6 NŠAL, župnija Podzemelj, poročna knjiga 1796.

7 NŠAL, župnija Semič, poročna knjiga 1774. Jurij Trunk, Amerika in Amerikanci. Celovec 1912, str. 580 - 582.

8 NŠAL, župnija Podzemelj, poročna knjiga 1842.

9 Glej op. 8, leto 1872.

10 Pripoved Lojzke Gortan iz Kloštra (roj. Berkopec, vnukinje Katarine Zupanič, roj. Plut.)

mlinarja Krašovca, Ana, stara le dobrih petnajst let, se je poročila z Jakobom Plutom, starim devetnajst let.⁶ S to poroko je začel mlin prehajati v roke Plutov, zelo razvejenega belokranjskega rodu, ki je bil v urbarjih vpisan v inačicah: Plott, Plodt, Plütt. V matičnih knjigah so bili vpisani kot Plut, Pluth in Bluth. Več družin z imenom Plut je bivalo v Cerovcu. Na Krupi je živela družina Plut že pred letom 1774. V tej družini se je leta 1841 rodil Alojzij Plut, ki je postal znan duhovnik med slovenskimi izseljenci v Minnesoti.⁷

V mlinu na Dolenjcih so se Pluti dobro udomačili. Leta 1842 so zopet slavili poroko. Sin Janez Plut si je v mlin pripeljal nevesto iz Cerovca, Katarino, rojeno Plut. Ženin je imel osemindvajset let, nevesta le polnih petnajst.⁸ Ob vsem trdem delu v mlinu je imel mladi par dovolj časa za ljubezen. V teku let se jima je rodilo dvanajst otrok, fantov in deklet. Govorilo se je, da so bila dekleta lepotice. Marija se je poročila pri dvajsetih letih. Ana pri osemnajstih, simpatična Lenčka je odšla v Ameriko, Metka je ostala doma, mami za pomoč. Sinovi so sprva pomagali v mlinu, potem pa si je vsak izbral svojo pot.

Ko je oče Janez Plut, mlinar na Dolenjcih, umrl, se je petinštiridesetletna vdova Katarina naveličala mlina. Leta 1872 se je poročila z vdovcem Jožetom Zupaničem iz Gradca.⁹ V Kloštru sta si kupila parcelo in nekaj zemlje. Sredi vasi je zrastle prijetna nova hiša. Tu se jima je rodila hči Ivana, trinajsti otrok mlinarice Katarine.

Ivana Zupanič je zrastle v lepo in veselo dekle. Njena ljubezenska zgodba je bila neverjetno romantična. Prijateljski posredniki so ji priporočili neznanega, dobrega fanta iz Rumanje vasi ob Krki, blizu Straže. Prvič je bodočega moža Franca Berkopca srečala v Novem mestu. Tu sta si izrazila naklonjenost in kmalu je bila poroka v Podzemlju. Naselila sta se v Kloštru. Ženin je za doto dobil kmečki voz, ki mu ga je iz Rumanje vasi do Semiča pripeljal brat. Od Semiča do Kloštra je samozavestni ženin vlekel voz sam, brez vprežne živali. Potem se je pri Berkopčevih v Kloštru dogajalo podobno, kot že prej Ivanini mami na Dolenjcih. Hiša je postajala premajhna za toliko otrok. Vsi so bili lepi in sposobni pa tudi polni optimizma.¹⁰

Za mlin na Dolenjcih se je kmalu po koncu prve svetovne vojne začelo novo obdobje. Leta 1921 je mlin in posest Plutovih kupil Rudolf

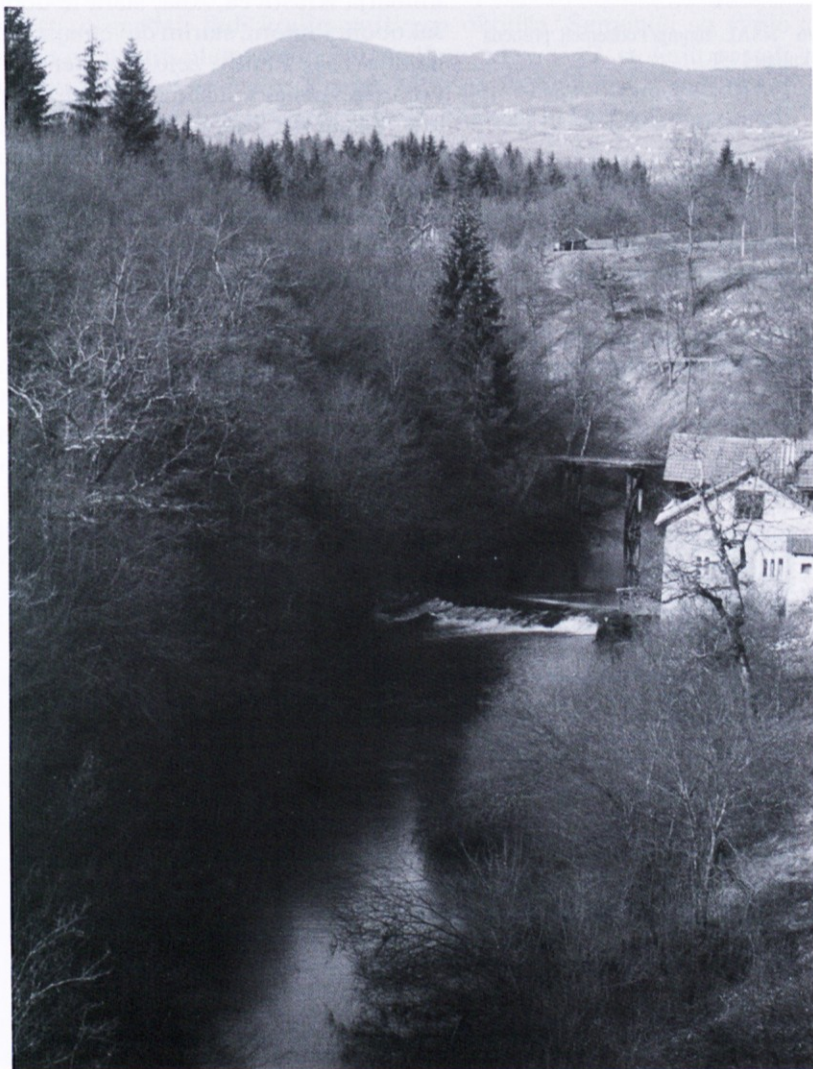
Mirko Kambič
MLINI NA REKI KRUPI

11 Iz pripovedi Slave Maroltove, roj. Milek, 22. 7. 1999. Slava je umrla leta 2007.

Panoramski pogled z železniškega mosta na Dolenjce s Semiško goro v ozadju. Foto: M. Kambič, 1974.

Milek iz Črnomlja. Zaposlen je bil sprva v znanem Flekovem mlinu, pozneje pa pri gradnji belokranjske železnice. Svoje srce je poklonil Mariji, rojeni Sajovec, ki mu je rodila dve hčeri, Mimico (1913) in Slavo (1918). Milek je hišo v Črnomlju prodal in se z družino preselil na Dolenjce, kjer je postal spoštovan samostojen mlinar. Dela je imel vedno dovolj, njegovo zaledje je segalo v vse vasi do Osojnika in Gradnika. Tu in tam je prišel po zrnje tudi sam, s svojim vozom. Včasih so pripeljali vreče zrnja na Dolenjce kmetje iz Žumberka pa tudi iz krajev ob Kolpi, če je bilo sušno obdobje predolgo. Milekov jez (po belokranjsko slap) ob mlinu je namreč zadrževal dovolj vode za mletje skozi vse leto. Eno mlinsko kolo je gnalo tri kamne, drugo je služilo mletju slabšega zrnja. Svoj enolični ritem so gnale tudi stope za luščenje zrnja.¹¹

Milekova hči Slava, dekle z lepim nasmehom, se je leta 1953 poročila z Janezom Maroltom iz Straže pri Krki. Sprva je bil pomočnik v Grajskem mlinu ob Krupi, nato pomočnik pri Mileku. Mlinska kolesa na Dolenjcih so se za vedno ustavila leta 1945. Janez in Slava sta si poiskala zaposlitev v gostinstvu, v mlinu sta ostala le oče in mati. Rudolf Milek je umrl leta 1971, naslednje leto tudi njegova žena Marija.

Kot spomin na vsa dekleta, rojena v mlinu na Dolenjcih. Foto: M. Kambič, 1964.

12 Osebni stiki na Dolenjcih in telefonski pogovori (M. Kambič).

Na oba spominja nagrobnik na bližnjem kloštrskem pokopališču. Zadnji mlinar na Dolenjcih, Janez Marolt, je umrl leta 1980.

Nekdanjemu mlinu na Dolenjcih je bila usoda vsaj delno naklonjena. Stavba ni ostala zapuščena, z mahom in vrbovjem zaraslo zidovje. Leta 1983 je vso posest Milekovih kupil Ivan Janežič iz Ljubljane. Stavbo je obnovil in jo spremenil v stanovanjsko hišo. Čez Krupo je postavil nov lesen most, ki je zasebna lastnina. Posebno skrb je posvetil zaraščenim parcelam nad mlinom. Pri vsem tem sta mu bila v pomoč skrbna žena Cveta in sin Vanja. Žal je njegova pridna roka prezgodaj omahnila. Gospod Janežič je umrl junija 2004. leta. Njegova družina bo gotovo ostala zvesta svojemu domu na Dolenjcih. S tem bo ohranjala tudi delček spomina na nekdanji večstoletni mlin.¹²

Najlepši pogled, pravi slikarski pejzaž, se mi je pred pol stoletja odkril z balkončka na železniškem mostu čez Krupo. V zgodnji pomladi je oko ujelo brsteče veje drevja na obeh bregovih, globoko spodaj reko z odsevi modrega neba, na desni hišo z mlinom in jez, malo zadaj lesen most in ozko pot proti brezovemu gaju, v ozadju modrikasti obris Semišek gore. Poleti pa vso to raznolikost prekrije gost pajčolan zelenja z obeh bregov, kot bi se zagledal v pragozd in v prazgodovino.

Štirje mlini na reku Krupo so nam odkrili le delček svoje preteklosti, povezane z usodami mlinarskih družin.

V novoletni številki Mesečnika so bile objavljene slike in čestitke vseh županov občin. Podali so misli in zamisli najpomembnejših občinskih žensk in moških na Dolenjskem, Posavju ter v Beli krajini v tem mandatu, da bi zaznali njihovo vizijo razvoja občine in moč ustvarjanja, ki jo nosijo v sebi. Tisti, ki menimo, da je boljša prihodnost nas vseh odvisna predvsem od izobraženosti občank in občanov ter od njihovega praktičnega znanja, smo seveda v teh prijaznih čestitkah iskali zlasti županovo pozornost do kulturnih, raziskovalnih, zdravstvenih in izobraževalnih programov, torej spoznanje, da se vlaganja v ljudi obrestujejo bolj kot vsakoletna visoka vlaganja v komunalno. Od devetnajstih županov in županov so se kar trije pohvalili, da štejejo med uspehe preteklega leta uresničene kulturne projekte. Dolenjske Toplice so dobile kulturno-kongresni center, v Semiču so tak center začeli graditi in v Sevnici so poleg novih prostorov za knjižnico dogradili tudi osnovno šolo na Loki. Malo čudno je, da novomeški župan ni omenil dograditve Knjižnice Mirana Jarca, ki verjetno po pomembnosti pa tudi po vlaganjih daleč prekaša malo prej omenjene naložbe. Naložbo v zdravstvo omenja sevnikiški župan, raziskovalnih projektov ni omenil nihče, čeprav imajo župani lep vzgled v mestni občini Ptuj, kjer prav raziskovalni projekti rešujejo ravnotežje v občinskem proračunu. Kar samo se vsiljuje vprašanje, zakaj na primer številni zahtevni in odmevni kulturni projekti ne pritegnejo večje pozornosti politikov in podjetnikov. Odgovor se verjetno skriva v mišljenju, da je kultura samo potrošnja, ki ne ustvarja prihodkov. Ali je res tako?

Pogled na razvojne trende mest v Evropski uniji ali pa v naši domovini kaže, da postajajo za mesta pomembni predvsem projekti, ki pritegnejo veliko število obiskovalcev. Skoraj ni omembe vrednega mesta, ki si ne bi prizadevalo ustvariti svojo blagovno znamko in jo prodajati na svetovnem turističnem trgu. V raznih mestih nastajajo institucije za organizirano prodajo kulturne ponudbe, ki tržijo mestne blagovne znamke, izdajajo kataloge, vlagajo znatna sredstva v promocijo in si prizadevajo spodbujati naložbe v obnavljanje mestnih četrti, zaščito in revitalizacijo kulturne dediščine, še posebno pa v umetniške projekte. Kdo je kdaj slišal za mesto Bilbao, dokler ni znameniti Gehri v njem postavil Guggenheimovega muzeja? Verona pritegne v poletnih mesecih dnevno do 15 do 60 tisoč ljubiteljev oper. Mesto Bayreuth je v svetu prepoznavno po uprizoritvah Wagnerjevih oper. Benetke postajajo eno samo prestižno razstavišče arhitekturnih in likovnih del. Ko omenimo Dunaj, zaslišimo valčke Johana Straussa. Že teh nekaj bežnih primerov nakazuje, da mesta privabijo največ obiskovalcev in s tem potencialnih kupcev prav s kulturnimi projekti. Sodeč po objavah v dnevnem časopisju se tega vse bolj zavedajo tudi slovenska mesta. V Celju so, na primer, ocenili, da arhitekturno kakovostna gradnja lahko izboljša podobo mesta in zato so izdelavo načrta za nov poslovno-trgovski center zaupali našemu someščanu Marjanu Zupancu, ki je zanj prejel prestižno nagrado New European Architecture za leto 2007/2008. V Velenju so tako kakovostno obnovili Dom kulture, da je konservatorica D. Gorišek prejela Steletovo nagrado. V Ptujju se zadnje čase dogajajo prav posebni kulturni projekti, kot so na primer prenova grajske žitnice in izvedba prireditev Rimski dnevi. V nekdanji

grajski žitnici bosta delovali restavratorsko-konservatorska šola in glasbena akademija, v njej pa bo dovolj prostora tudi za razstavišče zbirke mask in običajev ter za kletarsko-vinogradniške zbirke. Rimske dneve bo Ptuj organiziral v času predsedovanja Slovenije Evropi in obeta številne posebnosti, ki jih dosedanja kulturna ponudba še ni zaznala. Po ulicah se bodo sprehajali rimski vojaki, legionarji in senatorji. Ogledati si bo možno razstavo okraskov rimskih oblačil vseh stanov ter razstavo mozaikov. Postavili bodo rimski dom in priredili prvo strokovno predstavitev videza Poetoviona, organizirali pa bodo tudi rimske športne igre, koncerte in tržnico. Morali so opraviti vrsto raziskav, da so oblikovali osnove za tako širokopotezno akcijo, v kateri bodo ljudje našli zaposlitev, podjetniki zaslužek in raziskovalci potrditev svojega dela na trgu. Maribor si prizadeva izboljšati svoj videz z najvišjo stolpnico v državi in ureditvijo glavnega prizorišča prireditev v času izvajanja projekta Evropska prestolnica kulture. Tudi slovenska manjša mesta sledijo svetovnim trendom v kulturi. Ajdovščina, na primer, z natečajem išče ideje za oživljanje svojega največjega trga glede povezovanja njegovih kulturnih izročil od rimskega obzidja, Castre, dvorane prve slovenske vlade do Pilonove galerije. V Podčetrtku in Rogaški Slatini prilagajajo hotelsko ponudbo novim kulturnim potrebam turistov. V Škofji Loki odpirajo starodavne arhive listin in muzejskih zbirk cehovskih obrti, prirejajo lokostrelski turnir, izvajajo gregorijanski koral in uprizarjajo najstarejše dramsko besedilo v Sloveniji. V dnevih evropske kulture so mesta izjemno pozornost namenila svojim gradovom. V Idriji pa so za oživitve mestnega središča zaprosili za pomoč celo znamenitega Podrecco. Marsikatero mesto si pomaga s festivalno ponudbo, ki se dobro trži samo na globalnem trgu.

Tudi dolenska, posavska in belokranjska mesta imajo vsebinsko dokaj zanimivo kulturno ponudbo, ki jo v reviji Rast že vrsto let v celoti predstavlja Lidija Markelj in je značilna za mesto, ki jo ponuja. Brežice so prepoznavne po svojem gradu in festivalu evropske stare glasbe. Okolica Črnomlja je polna arheoloških najdišč, mesto je imelo pomembno vlogo v novejši zgodovini Slovenije, ponaša pa se tudi z najstarejšim folklornim festivalom. V Kostanjevici na Krki ne moreš mimo Jakčeve in Gorjupove galerije ter bogate zgodovine mesta in cistercijanskega samostana. Krško je edinstveno po zgodovini kmečkih uporov, vedno bolj pa se uveljavljajo tudi kulturni projekti tamkajšnjih šol. Metliko poznamo po Vigredi, prireditvah na gradu, galeriji Kambič, Belokranjskem muzeju in Treh farah. Novo mesto je mesto situl pa tudi festivalov, študentskih prireditev in založniške dejavnosti. V okolici mesta so številni znameniti gradovi, halštatska najdišča, rimski spomeniki. Mesto ponuja sodobne, moderne gledališke, plesne in glasbene predstave pa tudi številne likovne dogodke. Sevnica vedno v večji meri oživlja kulturno življenje svoje graščine. Trebnje je edinstveno po svoji naivni umetnosti, njegov sloves povečujejo odlične pevske skupine, njegova Rastoča knjiga pa tudi arhitekturne stvaritve v tehnični kulturi.

In kakšni so gospodarski učinki te bogate kulturne ponudbe v mestih? Do sedaj ni bilo opaziti, da bi katera občina ali mesto v svojih finančnih izkazih upoštevala tudi prihodke od kulturne ponudbe. V javnosti tudi ni bilo objavljenih ugotovitev raziskav o tem, kako kulturna ponudba vpliva na prihodke podjetnikov ali občinske proračune. Projekti v naših mestih - z redkimi izjemami - so namenjeni

samo lokalnemu prebivalstvu in so zato vedno prikazani le njihovi stroški. Pri teh kulturnih projektih pa je brez dvoma zaposlenih veliko ljudi, ustvarjalcev in še več izvajalcev. Mesta žal nimajo razvitega podjetništva, ki bi svoj prihodek ustvarjalo s povečevanjem števila obiskovalcev na prireditvah, festivalih, v muzejih, arheoloških najdiščih, gradovih in galerijah. Nastaja velika škoda, ker mestna gospodarstva, zlasti gostinstvo, hotelirstvo in prevoznništvo, od kulturne ponudbe premalo iztržijo, saj so obiskovalci v pretežni meri domačini, ki njihovih storitev ne potrebujejo. Škodo trpijo tudi proračuni države in občin, deloma tudi sponzorji, mecen in donatorji, ker financirajo obnovo kulturne dediščine, ki po obnovi sameva, ali pa vlagajo v prireditve, ki nimajo takega števila ponovitev oziroma toliko obiskovalcev, da mestno gospodarstvo vsaj nekaj zasluži skupaj z upravljavcem dediščine ali ponudnikom prireditve. Na to opozarja v svojih prispevkih znana analitičarka razmer v kulturi, Novomeščanka Jedrt Jež, in koristno bi bilo, da ji mesta prisluhnejo.

V svetu že dolgo ne ločijo več gospodarskih projektov od kulturnih oziroma proračunskih. Ustvarjalnost in zaposlitve zagotavljajo vsi projekti, vsi so rezultat človekovega uma in njegovih rok in zato tudi vir razvoja okolja, v katerem nastajajo. Prihodke prinašajo clio, športna dvorana, obleka, galerija, zdravilo, jeklena konstrukcija in gledališka predstava. V času globalizacije ne moremo delovati na lokalnem trgu, ker je ta premajhen in predrag. Tako kot se razvija trg izdelkov, se mora razvijati tudi trg storitev. Nič hudega, če je trg storitev manj donosen, je pa zato obsežnejši, zanimiv za zaposlovanje in ustvarjanje. Čim prej se bodo mesta, ustvarjalci kulturnih programov in njihovi izvajalci svetovnemu trgu primerno organizirali, tem hitreje se bodo osvobodili nenehnega »fehtarjenja« ter odvisnosti od milosti tega in onega politika ali podjetnika. Najprodornejši na trgu je svoboden ustvarjalec, ki s svojim delom dokazuje, da kultura in z njo povezan turizem ni in ne sme biti samo potrošnik, temveč predvsem ustvarjalec pogojev za donosnejše druge projekte.

Popravek:

V prejšnji številki (Rast 1/2008) je v članku Matjaža Matka Pet fotografov, pet pogledov skozi objektiv preteklosti, ki je del naše sedanosti, prihodnosti in večnosti ... prišlo do zamenjave podpisov pod fotografijami fotografov. Pravilno je: na str. 29: Franc Rabuse (namesto Karel Henigman); na str. 30: Rudolf Verderber (namesto Franc Rabuse); na str. 34: Karel Henigman (namesto Rudolf Verderber). Se opravičujemo.

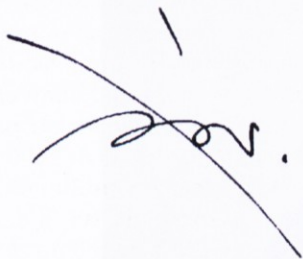

Boštjan Pucelj: KRALJESTVO ŠTEVILK, Novo mesto, 2007, pigmentna inkjet fotografija, 100 x 100 cm

Damijan Šinigoj

»VERJETNO JE NAJVEČJA SREČA ŽIVLJENJA V TEM, DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT USTVARJALNO BITJE. S ČIM NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

Pogovor z igralcem Brankom Jordanom

Branko Jordan se je rodil leta 1977 v porodnišnici v Novem mestu. Doma je iz Kostanjevice na Krki. Hodil je v Osnovno šolo Jožeta Gorjupa, ravno je še doživel ravnateljjevanje Lada Smrekarja. V Novo mesto se je vrnil na gimnazijo in tam dočakal njeno 250-letnico. Potem je bil leta 1996 sprejet na AGRFT: dramska igra in umetniška beseda (AGRFT je ravno takrat praznovala 50. obletnico, očitno ga spremljajo okrogle številke). Njegova profesorja sta postala Mile Korun in Matjaž Zupančič. V tretjem letniku ga je poklical Matjaž Pograjc in od takrat sodeluje z njim pri Betontancu in v Slovenskem mladinskem gledališču. Medtem je diplomiral (2002), se zaposlil v SLG Celje (za eno leto), leta 2004 pa v Prešernovem gledališču Kranj, kjer igra še zdaj. Za njim je trideset vlog v gledališču in ena na filmu.

Živi v Ljubljani, nekaj časa je vztrajno gojil stike tudi v Novem mestu, ob nedeljah gre včasih v Kostanjevico, s predstavami pa potuje od Čila in Kalifornije na zahodu do Latvije na vzhodu, od Norveške na severu do Makedonije na jugu.

Obožuje geografijo, še bolj pa zgodovino. Prihodnost pa, upa, živi.

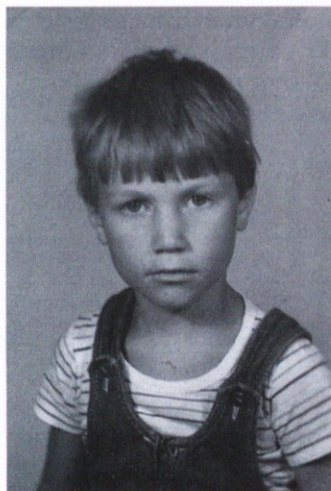
Kdaj si se odločil za igralski poklic? Kdaj si začel igrati, kdaj si pravzaprav ugotovil, da imaš talent zanj?

Na tem našem majhnem prostoru je izražanje želja, zavedanje o tem, kaj si želimo, precej zatiran pojav. Vsi poznamo knjigo Alenke Puhar Prvotno besedilo življenja, ki zelo nazorno razlaga vzroke za to, zato je razumljivo, da sem tudi jaz željo po igranju gojil bolj v svoji podzavestni osami. Potem pa je prišlo neko poletje, ko smo sedeli na neki gledališki delavnici dijaki z vseh koncev Slovenije in je, mislim da Milada Kalezić, vprašala, kdo od nas si želi postati igralec. Sledila je vsesplošna zadrega, tišina, ko sem se naenkrat zaslišal reči: "Jaz." In pri tem je ostalo. Samo na glas sem (si) moral izreči, kar je bilo položeno vame.

Si najprej zabaval domače in sorodnike?

(Smeh.) Nisem jih zabaval. In jih tudi zdaj ne. Mogoče nehote. Na

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

V vrtcu, Kostanjevica na krki, 1980.

Na gimnaziji Novo mesto, 1995.

razpolago sem jim v gledališču, na radiu, filmu, včasih na televiziji. Ljudje, ki zabavajo na domu, se imenujejo drugače. To so zasebniki. Jaz sem javni uslužbenec.

Na akademijo sprejmejo zelo malo študentov. Kako si se ti pripravljaj nanjo? Je bil to velik psihični pritisk?

Ko zdaj razmišljam o tem, bi rekel, da takrat, ko sem izstopil na ljubljanski avtobusni postaji in se napolil proti Nazorjevi 3, nisem vedel zase. Nisem se mogel videti s tretjim očesom, se nadzirati ali usmerjati, biti kakor koli preračunljiv. Mogoče sem bil takrat najbolj jaz. Sprejemni izpiti potekajo tako, da v najširšem možnem obsegu obremenijo kandidata: fizično, intelektualno, emocionalno in psihološko. V zelo zgoščenem času in na zelo majhnem prostoru si izzvan, da pokažeš najboljše, kar se skriva v tebi. Računajo pa seveda tudi s tem, da odpoveš, da se upreš, da zablokiraš. V nekem smislu so sprejemni izpiti esenca tistega, česar je poln gledališki svet: ustvarjalnosti, negotovosti, ambicioznosti, strahu, pritiska, zlobe, ljubezni, vznemirjenja, otroške nedolžnosti, starčevske pokvarjenosti. Meriti igralski talent je zelo negotovo početje, tako kot presojati na podlagi prvega vtisa.

Si hodil v kino? Je v Kostanjevici sploh bil?

V prvi polovici devetdesetih smo ga imeli, ja. V kulturnem domu. Kino sicer ni bil tako fantastičen kot v Amarcordu, ampak vseeno, tam je živel hišnik Franjo, ki je bil tudi operater, njegova žena je občasno prodajala karte in v kinu je dišalo po hrani, ki sta si jo kuhala čez dan. In predvsem, filmske projekcije so imele odmor. Sredi filma so se v dvorani prižgale luči, trak se je odvrtil do konca, zamenjati so morali kolut, gledalci pa smo šli na zrak ali se pogovarjali ali samo čakali. Tako ali tako nas je v dvorani z dvesto sedeži ponavadi sedelo največ dvajset. V tem kinu sem recimo gledal Schindlerjev seznam ali pa Ko zorijo jagode. Zdaj pa ne dela več in moja starša, ki sta si želela ogledati Instalacijo ljubezni, sta morala iti v Novo mesto v multipleks in sta se skoraj izgubila. Mama mi je potem priznala, da sta bila z očetom sama v kinu prvič po mogoče dvajsetih letih. Kar mislim si, da se v multipleksu ne more zgoditi nič resnično romantičnega.

Kaj pa gledališče? Kdaj si videl prvo predstavo, dramo?

Ne spomnim se, katera je bila moja prva gledališka predstava. Vem, da sem v Drami prvič gledal Hamleta, v Mladinskem Butterndfly, v Celju Pirandella (Kot me ti hočeš), v Novem mestu špektakelski oddelek Matjaža Bergerja, ampak to je bilo vse že v gimnaziji.

So pa v mojem otroštvu še prihajale predstave v Kostanjevico. To so bila zadnja aktivna leta Lada Smrekarja. On je zame ikona kulturnega vitalizma. Doživel sem zadnje utripe Grafičnega bienala jugoslovanskih otrok, tiste prave mednarodne Forme vive, vrsto razstav, od restavriranih starih mojstrov iz Pleterij do Janeza Boljke, poleg tega pa tudi zadnjih nekaj koprodukcijskih snemanj Jadran filma in Viba filma, videl sem Kojaka, ko je hodil po kostanjeviških mostovih, Stoppard je snemal Rozenkrantz in Gildnenstern sta mrtva, v vasi, kjer je živela moja stara mama, so snemali Živela svoboda. Zakladnica mojih spominov in vtisov, ki so se nabrali v Kostanjevici, je nepregledna in neprecenljiva.

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI, KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

Kako je videti odhod iz Kostanjevice v Ljubljano?

Ne vem, če imam prav, ampak verjamem, da je človeku nek prostor usojen. Mogoče tudi čas, samo v času še ne znamo potovati. In dokler se ne znajde v svojem prostoru, ni srečen. Jaz sem potreboval mesto. Ljubljana je v našem okolju najbližje definiciji mesta. In dokler se nisem znašel tu, nisem zares dihal s polnimi pljuči.

Kljub bogati zgodovini, umetnosti, lepoti je Kostanjevica, življenje tam, podobno neke vrste konzerviranemu stanju. Danes se včasih sprašujem, sem otroštvo res preživel v osemdesetih ali sem ga v resnici živel v kopiji šestdesetih in sedemdesetih let? Hočem reči, sociološko gledano sem jaz še med puberteto živel znotraj vrednostnega sistema in antropologije vsakdanjega življenja, ki ga moji vrstniki v malo večjih mestih sploh niso več poznali. Jaz sem popolnoma zamudil računalniško opismenjevanje, prvi svoj računalnik mi je uspelo dobiti šele leta 2000! Lepo prosim. Popolnoma sem spregledal punk, pa NSK, pa kakršnokoli sled urbane kulture v osemdesetih. Ko je Werner Schwab frenetično iskal frekvenco Radia Študent, sem jaz kvečjemu slišal odmev gregorijanskega korala iz samostanske cerkve. Kaj pa vem. In kolektivizem in solidarnost sem prinesel v osamosvojeno Slovenijo popolnoma neomadeževano. V devetdesetih letih pa nisem več dojel ne logike Marxovega Kapitala ne uspel dobiti v žilo logike kapitala, ki sem ga prvič doživel v Pragi, ko sem videl, kako je to, ko prihrumi nadte Amerika.

Kaj si pripravil za sprejemni izpit?

V tistem obveznem delu izpitov, kjer pripraviš nekaj besedil, par pesmi, monologov iz dram in proze, sem izbral tisto, kar mi je bilo do takrat iz sveta literature najbližje; Brechta in Jančarja, Gombrowicza, Kocbeka, Paviča. To so bila odlična besedila, ampak navsezadnje to ni pomembno, pomembno se mi zdi, da se v tebi izoblikuje jasna želja. Prepričljiva odločitev. In da si seveda sebe pripravljen razgaliti brez pomislekov, dvomov ali frustracij. Takšna situacija, kot so sprejemni izpiti, se lahko dostikrat ponovi tudi kasneje, na avdicijah, razgovorih, in dostikrat si rečem: Spomni se želje, spomni se te prve odločitve za Gledališče.

Si pred odhodom oziroma odločitvijo za študij poznal kakšnega igralca osebno? Katerega si si še posebno želel spoznati, katerega si recimo želiš spoznati zdaj, danes?

Nikogar nisem poznal. Prav nikogar. Potem pa sem se prepustil in spoznal in srečal imenitne ljudi. Sreča v gledališču je v tem, da gre za prostor, kjer je pretok najrazličnejših ljudi, ustvarjalcev najširšega možnega spektra, od dramatikov, prevajalcev, do arhitektov, pa tudi vseh drugih, tehnikov in organizatorjev, ... in seveda igralcev. Mi verjameš, če ti rečem, da postaneš z leti v tem poslu nekoliko pokvarjen? Občuduješ, to še, in ceniš, vendar ne idealiziraš več in se ne prepuščaš fantazijam. Zato včasih pogrešam tisti čas, ko sem predstave, igralce ... dojemal samo od zunaj. Se pa vsakič znova razveselim, ko izvem, da bom igral s kom, s komer še nisem ali ga ne poznam. Pa ga ali jo spoštujem. Tako zdaj nazadnje z Borisom Cavazzo v Kralju Learu. In mi je bilo v veliko zadovoljstvo opazovati ga na vajah. Ali z Radetom Šerbedžijo in še s tolikimi drugimi, hkrati pa tudi s kolegi prijatelji, s katerimi delamo že toliko časa skupaj pri Betontancu. In v Kranju in v Mladinskem gledališču.

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

Kakšni so tvoji vzori, kdo so pravzaprav?

Če že vztrajaš ... Po eni strani sem izrazito »self-made man«, ustvarjalni gen se je vame zapisal precej slučajno, nihče v moji družini tega gena ni imel ali pa ga ni realiziral, tudi nisem svojega potenciala razvil ob pohlepem opazovanju drugih ali ob primerjanju, po svoje pa sem izrazito produkt ljudi, časa in prostora, v katerega sem se rodil, zato me fascinira vsak, ki uspe prodreti s tistim, s čimer je najbližje popolnosti. Čas, v katerem živimo, je izrazito nenaklonjen oblikovanju idola, vzornika, ker je o vsem in vsakomur na razpolago tisoč informacij, ki kar naprej podirajo enoznačno predstavo o komerkoli. Zdi se mi, da so lahko zato pravi vzorniki le stvar fikcije ali pa zgodovine.

Med študijem, Ljubljana, 1998

Med študijem, Ljubljana, 2000.

Kako si živel in študiral v Ljubljani? Je bilo težko, zapleteno, naporno?

Nasprotno. Študij je bil odrešitev, omama, samozadovoljevanje. Verjetno je največja sreča življenja v tem, da spoznaš, kaj si. Kot ustvarjalno bitje. S čim najbolj globoko dihaš. Jaz sem imel srečo, da sem to našel zelo kmalu. Akademija je neke vrste klub, sprejemni izpiti iniciacija. Študenti tam vse dneve visijo, se ubadajo z imaginarnimi problemi, sami s sabo. Predavanja, vaje potekajo skozi ves dan, zvečer hodijo gledat predstave, filme, čim več, skoraj vsak večer. Spoznavaš nove ljudi, člane kluba, bereš, če hočeš, žuraš, če hočeš, zdi se ti, da si najboljši in edini na svetu, poklican. Skratka, zadet od gledališča.

Se študentje primerjate med sabo, veste, kje je kdo na hierarhični lestvici že med študijem?

Hierarhija se vzpostavi sama od sebe, to opravi trg, na to nimaš veliko vpliva, zajadraš skozi ena vrata, nekaj se odpre, nekaj zapre. Ampak vseeno se med kolegi vzdržuje nekakšen duh v stilu liberté, égalité, fraternité. Igralci smo zelo občutljiva bitja in na tem svetu si skoraj vsak jemlje pravico, da sodi o našem delu, celo o nas samih. Velik, skoraj sadistični užitek je v tem, da rečeš, ta je fantastičen (redko) ali pa videt ga ne morem, ni mi všeč (pogosto). Edino, kar te res drži pokonci, je to, da delaš, da veš, da je ta poklic tek na dolge proge.

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

Gogini poletni vrtovi, Kostanjevica na Krki, 2001.

Cleansed Exodus in Wax Factory, 2003.

Si je težko zapomniti vlogo?

Edino, kar je lahko težko, je najti vlogo. Pravzaprav sebe. Ampak če zares rad igraš, potem besede težko v svojem slovarju nimaš. Pomnjenje je del procesa. Ne samo pomnjenje črk, tudi vsega ostalega, kar je mogoče bolj bistveno, občutka v telesu, pogleda, odnosa do drugih, do predmetov, do vsebine, sporočila. Vsaka predstava, vsaka vloga mora nekaj sporočiti. Je statement, izjava. To je bistveni del procesa. Vsa ostala mašinerija je del tega procesa.

Kako se pripravljaš na različne vloge?

Pri svojem delu ali pa pri igranju nasploh se mi zdi, da je pomembno dvoje. Eno je delo na sebi, ki se ne tiče nobene konkretne vloge, ampak je naložba v, recimo, neko banko, iz katere potem črpaš. Sem sodi branje – poskušam brati veliko, koliko se da, različne stvari, od leposlovja do strokovnih knjig – pa ogledi filmov, razstav pa potovanja, stik z drugimi kulturami, okolji. Poleg tega je tu tudi širše mentalno opazovanje: stanja duha, ljudi, dogodkov. In gotovo je del tega tudi vzdrževanje določene kondicije: fizične ali pa mentalne. Drugo je seveda delo, ki se tiče posameznega procesa. Tu se strategije zelo menjajo in so v marsičem odvisne od konteksta: režiserja, ekipe, gledališča ... Včasih se izrazito ukvarjam z igralsko bazo, emocijami, ravnanji, stališči lika, spet drugič se posvečam določeni veščini. Za predstavo Ljubezen na smrt, na primer, ki je neke vrste cousine kabaret, smo se igralci posvečali kuhanju, sestavljanju receptov, metodologiji kuhinje, pri Tesla Electric Company smo poskušali zaobjeti duhovne razsežnosti realnega človeka Nikole Tesle, pri Dramah princes je bilo bistvo položeno v neke vrste verbalni performans. Včasih pa je naloga predvsem priti do občutka stvarnega, običajnega, do življenja z ulice.

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

Sprejmeš vsako vlogo ali si izbirčen oziroma kakšne vloge ne bi igral?

Zadnjič sem bral intervju z Jackom Nicholsonom, v katerem pravi, da je njegovo glavno vodilo pri odločitvi predvsem režiser. Če je ta dober, potem je pravzaprav vseeno, kakšen je scenarij, kakšna in kolikšna je vloga. Dostikrat se zgodi, da se igralci, pa tudi gledališča ravnavajo predvsem po izbiri besedil, naslovov, dramatikov ali vlog, ampak to je zame precej konzervativen pristop, izrazito dramski. Lahko imaš še tako dobro vlogo, še tako dobro besedilo, pa to niti približno ne zagotavlja dobre predstave. Kar je pravzaprav vodilni interes igralca ali gledališča. In mene v osnovi zanimajo predvsem dobre, zanimive, izzivalne predstave.

Ob vsem tem pa pri nas narava dela niti slučajno ne omogoča, da bi lahko jaz kot igralec kar koli izbiral, bil izbirčen, kot praviš. Pogodbe so jasne, igralci smo na razpolago gledališču, v katerem smo zaposleni, upaš lahko, da te zasedejo v najboljše vloge, da bodo pritegnili najboljše režiserje, da jih vodi neka vizija, seveda pa pomaga, če tu in

*Koža. Slovensko ljudsko gledališče
Celje, 2003.*

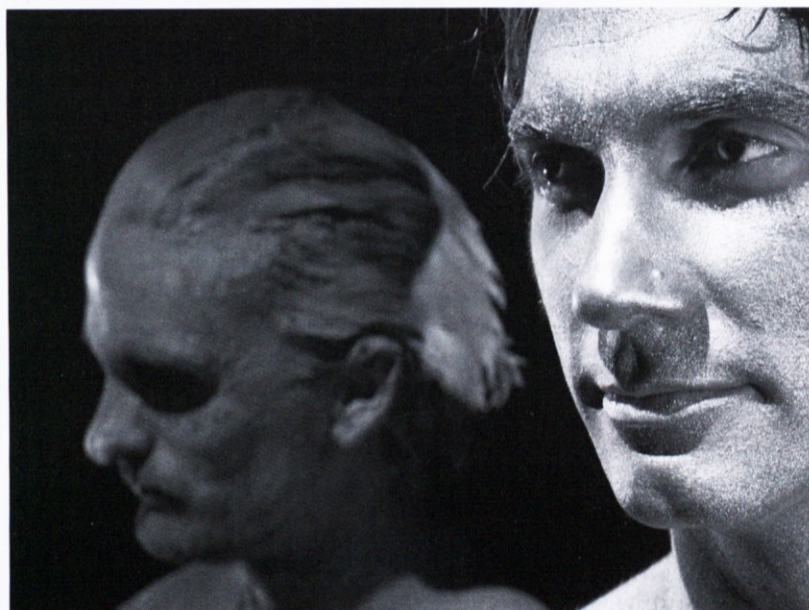

NAŠ GOST
Rast 2 / 2008

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

Koža. Slovensko ljudsko gledališče
Celje, 2003.

Tihožitje. Gledališče Glej, 2003.

tam poveš, o čem sanjaš, kaj ti je blizu, s kom si želiš delati. Ponavadi sprejmeš skoraj vse, kar ti ponudijo, in najpogostejši razlog, da kaj odkloniš, je, da nimaš časa. Čas je pravzaprav edini in najbolj tehten argument. Za eno predstavo, vlogo, ga potrebuješ razmeroma veliko, nič se ne da narediti čez noč. Skoraj nič. Vendar, kot pravi kolega Niko Goršič, življenje je dolgo!

Kakšne so tvoje dileme pri oblikovanju vlog?

Kaj misliš z dilemami? Moralne dileme? Morala je izrazito prepo-vedan termin v gledališču. Tudi če igraš serijskega morilca – bil sem Ted Bundy v predstavi *Morilci* – vloge ne moreš zastaviti glede na moralno presojanje njegovega početja. Mogoče nastopi neke vrste dilema, ko se greš performans in na odru ne nastopaš pod krinko vloge, neke

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

druge osebe, ampak si predvsem ti, oseba z imenom in priimkom, ki ustreza tistemu, ki ga imaš na potnem listu. To sem doživel pri delu z Bojanom Jablanovcem. Ampak tudi tam je šlo za profesionalni izziv. Če z dilemo misliš odločitev glede golote na odru ali kaj podobnega ... je to vse del posla. Če nimaš dileme, da se igraš v zgodovinskem kostumu iz 19. stoletja, potem je ne moreš imeti niti, če si oblečen v goloto.

Kaj se zgodi, če imaš na odru tremo, če kaj pozabiš? Ti priskoči na pomoč šepetalka?

V večini predstav, ki sem jih delal, šepetalke ni bilo. Če je, je pač sestavni del načina dela. Sodeluješ z njo. Če kaj pozabiš, recimo, čeprav sem prepričan, da vse, kar pozabiš, izgubiš, obstaja na odru. In potem to pač iščeš. In če se zmotiš? To kaj pomeni? Mislim, za gledalca? V bistvu je igralec v takih trenutkih najbolj resničen, je samo on, brez privida navideznosti. Ne zmotiti se pa je v bistvu stvar profesionalnosti. In koncentracije.

Tvoja prva resna vloga, tvoji občutki, preden se je dvignila zavesa

...

Stanley Kowalski v Kdo se boji Tennesseeja Williama? v SMG. Bil sem še študent, v tretjem letniku AGRFT. To je bila moja prva predstava z Matjažem Pograjcem, zdaj z njim delam že deseto. To je bila posebna izkušnja, popolna, ker je šlo za izrazito avtorsko predstavo, igralci smo v njej sodelovali tudi kot pisci besedila, pevci, plesalci, snemali smo video odlomke, se spogledovali s televizijskim medijem. Spomnim se samo kratkega občutka, tik preden sem stopil na oder. Verjetno je še najbolj podoben tistemu na svetovnem prvenstvu, preden se sproži pištola in veš, da lahko tečeš, da moraš do cilja. Potem pa rez, preskok. In smo že pri poklonu. Obožujem poklone. Trenutek, ko iskreno, očiščeno pogledaš občinstvu naravnost v oči. V kolektivno dušo, ki je zbrana v dvorani. Recimo. Saj včasih te postavi ta pogled na hladno. Pa vseeno.

Kako se po predstavi znebiš lika, ki ga igraš?

Naša gledališča imajo še kar neracionalen sistem, v katerem igraš

Wrestling Dostojevski. Betontanc,
2004.

NAŠ GOST
Rast 2 / 2008

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

več predstav hkrati, kjer mine tudi več mesecev med eno in drugo ponovitvijo iste predstave; ko si že globoko v študiju nove predstave, vmes igraš stare, zaradi česar je bolj nevarno, da se ne naseliš v lik, kot pa da se ga znebiš. Po drugi strani je po svoje čudovito, če lahko tudi po zaključku predstave še nekaj trenutkov, minut, podaljšuješ občutek, ki ti ga da določen lik ali neka predstava. Toda v nobenem primeru ni težav, nekdo nekaj vpraša, spomniš se, kaj vse si pozabil narediti čez dan, ker si se pripravljaj na predstavo, spiješ kozarec dobrega vina, pogledaš okoli sebe, zazvoni telefon in realnost je tu.

Si se poskusil tudi na filmu? Kakšna je pravzaprav razlika med igranjem v gledališču in na filmu, če sploh je?

Za sabo imam samo eno pravo filmsko izkušnjo, vlogo Egona Šenka v Instalaciji ljubezni. In čeprav sva imela s filmom dokaj zadržan odnos, sem se vanj zaljubil takoj. Želim si, da bi to razmerje v prihodnosti nadaljeval. Drugače pa o delu pri filmu sploh ne bi sodil, ker se še učim. Zame v pristopu do igre razlike v bistvu ni.

Zdajle bom malo poenostavil – a (dobrega) gledališkega igralca boli, ker ga ne pozna toliko ljudi kot (slabšega) igralca v kakšni TV žajfnici? Si ti imel kdaj željo pojaviti se v Naši mali kliniki, recimo?

Gledaš Kliniko? Gledaš Na zdravje? Pa Hribarja ali Zvezde plešejo? Saj to vse sodi v razvedrilni program. Svet ni črno-bel. Igralci tudi ne. Bistveno je, da veš, kaj je tvoja spodnja meja, v kaj vse se lahko spustiš, da zraven še vedno uživaš.

Kaj pa igrati v kakšni reklami? Se to počne zaradi denarja, ali zaradi prepoznavnosti, ali zaradi česa tretjega?

Poznam igralko, ki ni in noče nastopati v reklamah, poznam igralca, ki delo v reklamah šteje za svojo referenco. Mogoče ni naključje, da je med njima precejšnja razlika v letih. Včasih se je na delo pri reklamah gledalo zviška, zdaj je zaželeno. Vrednote so zelo spremenljiv pojem. Za igralca, pravzaprav za njegov ego ali samopodobo, je zelo

Everybody for Berlusconi. Betontanc,
2004.

NAŠ GOST
Rast 2 / 2008

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

Drame princes, Prešernovo gledališče
Kranj, 2005.

Instalacija ljubezni. Bela film, 2007.

pomembno, da ga nekdo »hoče«, da si ga nekdo želi, da ti zvoni telefon in da nekdo na drugi strani reče: Želimo si vas, vaš glas ali vaš obraz ali oboje. Vi ste naš človek. Ko telefon ne zvoni, ko ni ponudb, se na obzorju že pojavi vprašanja: So pozabili name? Kaj pa jaz? Včasih so za igralčev ego dovolj tudi reklame. Če ob tem kdo plača kakšen obrok kredita ali si privoščiči počitnice, zakaj ne? Ne more pa biti denar edini motiv.

Delal si tudi s Tomažem Pandurjem. Kakšna izkušnja je bila to?

Si bil kdaj v New Yorku? To je milijonsko vrvišče, količina informacij, ki butnejo vate v tem mestu, je neizmerna, to je mesto pionirjev, mesto priložnosti, nebotičnikov. Ima utrip, ki se ga lahko tako rekoč dotakneš, takoj ko zapustiš letališče JFK. Delati s Tomažem je tako, kot biti v New Yorku.

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

Kaj pomeni režiser za igralca? Je kot general v vojski, ki se ga brezpogojno posluša? Je lažje delati s »slavnim« režiserjem ali še neznanim, ki ti morda pusti bolj proste roke?

Hmm. Režiserji so ... različni. Vsak je svet zase. So ljudje, ki dovolijo, da vstopiš v njihov svet in potem jim ti v zameno ponudiš svojega. Včasih so to prave, globoke in dolge ljubezni, včasih samo mimobežna srečanja. Jaz sem veliko delal z režiserji, ki imajo široka obzorja. To je zelo pomembno. Ker kot igralec hlepim po tem, da so korak pred mano, nepredvidljivi, magični. Delo z dobrimi režiserji - sploh ni važno, koliko so znani - je, kot bi odkrival koordinate prostora. Bolj ko te omejijo, več svobode lahko najdeš. Paradoksalno. Ko določijo razdaljo med točkama A in B na horizontalni osi, če se poigram z matematiko, nenadoma odkriješ vertikalo, ki ima neslutene razsežnosti. In če te omejijo tudi tam, greš lahko v tretjo dimenzijo in tako naprej. Sodelovanje pa je nujno in zavezujoče. Drugače ni dobre predstave, je samo dober ali slab lik, prizor, domislica.

Kaj ti da (ali vzame) posamezen režiser?

Režiser je tvoj prvi gledalec. Ki ga zanima, kdo si in o čem pripoveduješ, ko stojiš na odru. To je ogromno, to zaupanje, ki ti ga pokloni. In če ga ne zanima, ti vzame vse, kar imaš. Vero v tvoje poslanstvo.

Je živeti in preživljati se kot igralec to, kar si si predstavljal, ko si se odločil za študij? Težje, lepše? Si moral sprejemati kompromise, kelnariti, pospravljati, da si se lahko preživel?

Živim od svojega dela. To zadostuje. Zaenkrat. Nikoli sicer nisem delal kot natak, nikoli za dalj časa izgubil stika z odrom. V Sloveniji je usodno dojemanje svojega poklica sicer globoko zakoreninjeno. In nismo navajeni surfati med različnimi poklici. V Ameriki, vemo, je to običajno, tudi drugod po Evropi. Poleg tega se sami igralci poskušajo v različnih stvareh, v režiji, produkciji, kot pisci. Pri nas smo do tega veliko bolj zadržani. Tradicionalni. In pobege »vstran« pogosto razumemo kot neuspeh. Napačno. Za zorenje igralca so v marsičem pomembni izzivi, spremenjene perspektive, izkušnje najširšega spektra. Vsega tega ne more nabrati do diplome in se potem samo prepuščati. Ne nujno.

Priprava na predstavo.

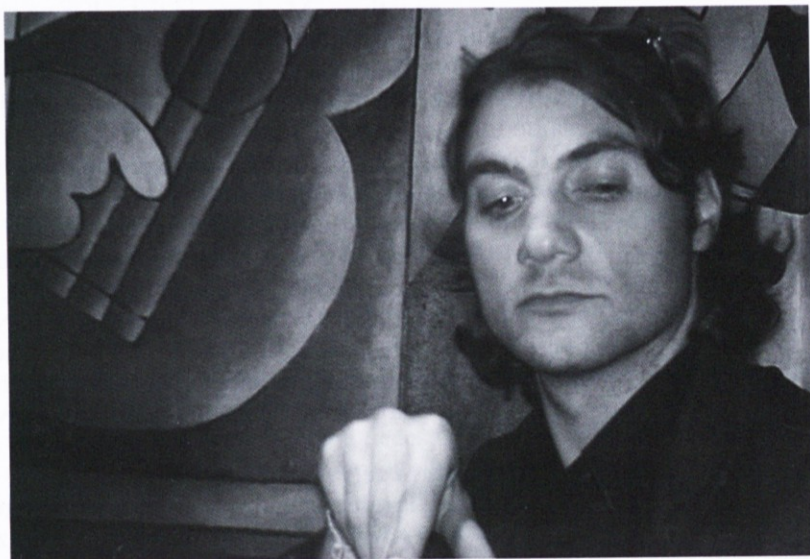

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

Montevideo, 2005.

Madrid, 2007.

New York, 2006

NAŠ GOST
Rast 2 / 2008

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

Sam sem po Akademiji na primer zelo aktivno sodeloval z Založbo Goga, kot urednik in še marsikaj drugega, v gledališču sem pri več predstavah sodeloval kot soavtor besedila, tudi kot dramaturg. Zame so to neprecenljive izkušnje. Miljenko Jergović v eni svojih zgodb v zbirki *Mama Leone* govori o tem, da obstaja v življenju meja med obdobjem, ko stvari doživiš, spoznaš prvič in tistim, ko jih zadnjič. Tako kot velja, da naj bi igralec v sebi znal ohraniti, obvarovati otroka, tako bi moral vztrajati, da se mu čim več »stvari« zgodijo prvič.

Kje vse si že igral?

Naj začnem naštevati? Ne vem, no. V mnogih teatrah, v Mladinskem gledališču, v Celju, v Kranju, v Gleju, Cankarjevem domu, PTL-ju, v Bologni, Rotterdamu, na Dunaju, v Rigi. Veliko sem gostoval in še gostujem. Po bivši Jugoslaviji, v Južni Ameriki, ZDA. Kaj pa vem. Obožujem priti v neznana mesta in zvečer igrati predstavo, imeti razlog, se učiti novega jezika, ...

Ti bolj ustreza moderno ali klasično? Kaj je lažje? Kaj bolj cenjeno?

Ti pojmi, moderno, klasično, imajo v sebi prizvok. V glavnem negativen. Moderno je tisto, kar ne razumemo, kar se kar nekaj gre, klasično je tisto, kar je zastarelo, 19. stoletje, konvencija.

Rad bi dobro. Kvalitetno. Drzno. Pokončno. V stiku s časom. Iskreno. Karkoli, samo da ni pretvarjanje in da ni podobno tistemu, kar je rekel moj profesor Korun v zadnjem letniku Akademije: Lotevamo se novega študija, pot je znana, ne bomo iskali ne levo ne desno. Šli bomo lepo naravnost.

Pot v nobenem primeru ni znana. Vsaka predstava je svet zase, neodkriti planet, v vsako je položeno upanje, da odkrije svet na novo. Bi moralo biti. Ko prideš na prvo vajo, bi moral biti občutek v dvorani kolumbovski. Pot je dolga, neznana. Na koncu nas čaka Odkritje. Če tega ni, lahko takoj nehajo. Torej, morali bi nehati. Pa dostikrat ne. Ker smo odgovorni. Do občinstva, do ministrstva, do javnega denarja, ki ga baje trošimo, do pogodb, do ne vem koga ali kaj.

Si želiš kakšne posebne vloge?

Igralec si mora vedno želeti vloge. Tiste, ki jo ima pred sabo. To najprej. Drugače postane to brezizhodna mantra: Ja, zdaj igram tole, no, ja, želim si pa nekaj drugega. To je sicer splošni obrazec dandanes, kjer koli. Ljudje se zavedajo, da so tukaj in zdaj, preganja pa jih občutek, da je tam, nekje drugje, z nekom drugim nekaj, kar zamujajo, kjer niso. Ker bi radi vse. Ker živimo panično civilizacijo, kot je nekdo rekel.

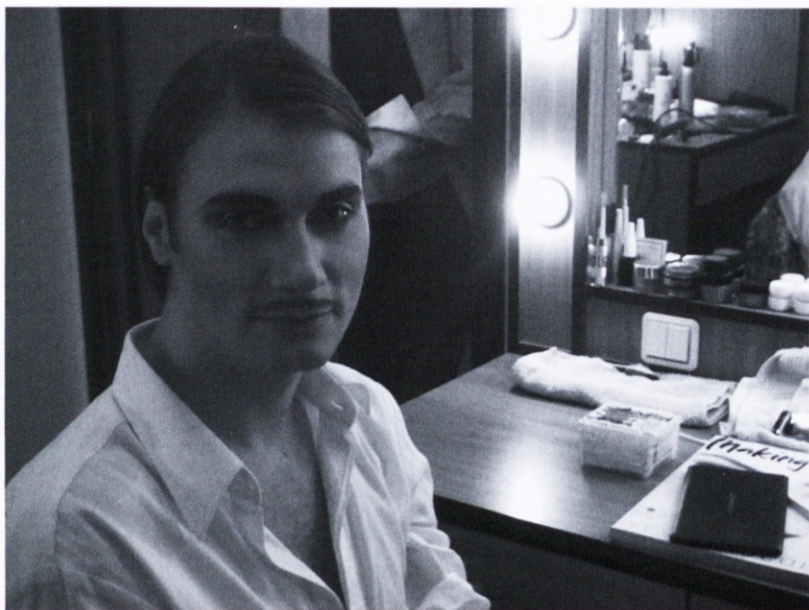
Kljub vsemu, obstaja kakšna vloga, ki bi jo res rad igral, pa je še nisi?

Seveda obstaja. In ne vem, če jo kdaj bom.

Kaj ti pomeni gib?

V zvezi z gibom najprej pomislim na Betontanc. Lahko rečem, da je to prva skupina, ki se je pri nas začela ukvarjati s plesnim gledališčem, ki je mislila gib pred besedo in ki me je zelo zgodaj, takoj po akademiji, pomembno zaznamovala. Pograjce, ki je ustanovil to skupino pred skoraj dvajsetimi leti, je enkrat na letališču v Parizu

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

V maski.

rekel: Dva gospodarja sta, ki obvladujeta igralca, gib in govor. Na podlagi tega sem potem napisal tudi svojo diplomsko nalogo. Gib je pri igri nekaj podobnega, kot so tla pri scenografiji. Tla, tisto, po čemer hodimo, je prvo, kar zaznamuje odrski prostor, svet neke predstave. Če nimaš tal, hodiš pa nekem splošnem gledališkem prostoru, šele če jih definiraš, lahko vstopiš v nov svet. Enako je z gibom. Če definiraš držo, občutek v telesu, način premikanja, vzpostaviš abecedo odrske osebe.

Kako v vlogi izkoristiš svoj čudoviti glas?

Hvala za kompliment. Tako kot gib je tudi glas sredstvo. S katerim razpolagaš popolnoma svobodno. Največkrat tudi nezavedno, intuitivno, ker je intuicija prvi in zelo pomemben spopad z vsako igralško nalogo. Toda izkoriščanje nečesa, ker je lepo samo po sebi, je le manipulacija. Zares lepo je samo takrat, ko ni namenoma všečno.

Si kdaj posodil glas kakšnemu animiranemu junaku? Te to mika?

Nekajkrat sem, ja. Mislim, da to vsi igralci radi počnemo ali si vsaj želimo. Po moje ima to nekaj opraviti z našim otroštvom. Prepričan sem, da smo takrat nekje vsi že živeli svoje risane junake, svoje Smrkce, Barbapape, Maksí pse, Pipije in Melkijade, Baltazarje.

Kako je videti običajen dan, ko se pripravljaš na premiero, in kako je videti, ko greš že na stoto ponovitev?

Stote še nisem odigral nobene, osemdeseto, petdeseto, to ja. Pa ni razlike. Razen, da se potem kdo spomni in pošlje šampanjec in rože na oder. Kako je s premiero, pa raje ne razlagam. To so dnevi popolne zasebnosti. Ne prenesem vprašanj, načrtovanja, obveznosti. Takrat popolnoma sam razpolagam s časom. Egoistično in nestvarno. Dam duška napetostim, strahovom in pričakovanjem.

Koliko časa traja približno ena drama, koliko časa se igra, mislim?

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI, KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

Med podelitvijo nagrade za predstavo
Show Your Face! Borštnikovo sreča-
nje, 2007.

To je zelo različno. Eno je obdobje do premiere. Potem predstava živi. Včasih kakšen mesec, včasih eno sezono, včasih nekaj let. Kdo se boji Tennesseeja Williama? je živel pet let, Wrestling Dostojevski zdaj tudi peto leto, Morilci v Gleju pa samo tri dni. Premiera in dve ponovitvi. Na žalost. V vsakem primeru predstava umre. Vidi jo toliko in toliko ljudi, mogoče sto, mogoče dvajset tisoč. V abonmajskem tipu gledališča, kakršno je Prešernovo gledališče v Kranju, navadno predstave živijo eno do dve sezoni. Toliko, da jo vidijo vsi abonenti in še nekaj ljudi po Sloveniji, na kakšnem festivalu. Potem pa moraš začeti znova. Predstavo delaš dva meseca, včasih še več, ogledaš pa si jo v uri in pol. Gledalec bi lahko vsak dan gledal novo predstavo. In produkcija je neverjetna.

Ko smo v Celju delali Kožo, eno mojih najljubših predstav, smo se tako pogovarjali, kako bi bilo, če bi lahko predstavo igrali, ko bi bili trideset let starejši, s tistim vedenjem, s tistim materialom, ki bi ga imeli takrat v sebi. Pero Kvirgić igra v Zagrebu Vaje v slogu že štirideset let. Nepredstavljivo. Ampak če so predstave dobre, imajo enake lastnosti kot vrhunska vina. Z leti so samo boljša.

Kje zdaj igraš?

Če je zdaj naslednjega pol leta, potem je takole: V Kranju bom igral v Kralju Learu, v Muci Copatarici in se spopadal z mjuziklom Moje pesmi moje sanje, v Slovenskem mladinskem gledališču bom na odru v Ljubezni na smrt, z Betontancem pa v Dublinu in Dusseldorfu z Wrestling Dostojevski, v Ljubljani in Groningenu s Show Your Face! in z Dance or Die tudi, še ne vem, kje. S Tesla Electric Company bomo v Kopru. Se pravi, da imam v pogonu osem predstav.

Ti je bilo kdaj žal, da si se odločil za igralski poklic? Kje se vidiš čez deset let?

Vprašaj čez deset, dvajset let. Premlad sem za kakršno koli obžalovanje. Gledališče je eno samo presenečenje. Zadnjič sem gledal intervju z Miro Furlan na HTV. Je jugoslovanska filmska in gledališka zvezda. Prava zvezda. Vse, kar si lahko predstavljaš pod tem pojmom. Po razpadu države pa je emigrirala v ZDA, igrala je v ZF nadaljevanki

Damijan Šinigoj
»VERJETNO JE NAJVEČJA
SREČA ŽIVLJENJA V TEM,
DA SPOZNAŠ, KAJ SI. KOT
USTVARJALNO BITJE. S ČIM
NAJBOLJ GLOBOKO DIHAŠ.«

Kralj Lear. Prešernovo gledališče
Kranj, 2008.

Babylon 5. Vmes pa je stregla, bog ve, kaj vse je delala, da je preživela, ni povedala, samo oči so govorile. Niti drznila si ni odgovoriti, kaj si predstavlja, želi v prihodnosti. Nasmehnila se je. Naglas. Preveč naglas.

*Česa igralcev nihče ne vpraša, pa bi morda radi, da bi jih?
Sva se pogovarjala iskreno, brez dlake na jeziku?*

NAŠ GOST
Rast 2 / 2008

Fotografije Boštjana Pucelja

Boštjan Pucelj. Foto: Anja Rebolj.

Osnovna poteza umetniške prakse Boštjana Pucelja je tako imenovano zgoščanje pogleda. Gre za natančno usmerjeni, metodični, raziskovalno analitski pogled na različne fenomene sedanosti, ki vzbujajo avtorjevo pozornost. Motivni svet njegovih fotografij razkriva avtorjevo zanimanje za vizualno vznemirljive oblike, ki jih tesno prepleta z narativnimi elementi. Ti imajo vlogo nekakšnega idejnega »preteksta«, na katerem gradi pripoved posameznih fotografskih serij. V ozadju vseh projektov, s katerimi se je v zadnjem času predstavil javnosti, tako stoji jasen avtorski koncept. Njegovi fotografski cikli so zato kompleksni, natančno vizualno-formalno in vsebinsko-idejno preiščeni organizmi.

V ciklu z naslovom Totalna razprodaja je fotografsko »popisal« zapuščene prostore novomeškega mestnega središča, ki so zaradi različnih tranzicijskih ekonomsko političnih vzrokov prepuščeni postopnemu umiranju. To kartiranje problematizira človekove posege v urbano krajino in učinke, ki jih prinaša njegova nedejavnost. Avtor s tem odpira pomembne socialne, kulturne in urbanistične dileme sodobnega mesta. V seriji z naslovom Pogrešani v akciji (z njo se je predstavil v ljubljanski galeriji Photon) se je osredotočil na dokumentiranje nakupovalih vozičkov, ki izgubljeno »tavajo« po mestu, nekateri pa pridobijo novo vlogo, ki je popolnoma drugačna od tiste, za katero so bili izdelani. Tu se dotika tem, kot so porabniška družba, ekologija in alternativne strategije preživetja. Cikel Babi (fotografije iz te serije so izšle tudi v obliki fotomonografije pri Založbi /*cf.) je bolj lirsko intoniran, postopek »zbiranja« in »evidentiranja« pa ostaja prepoznavno avtorjev. Fotografije prikazujejo različne detajle iz babičinega domovanja, ki ostanejo po njeni smrti nedotaknjeni, takorekoč posvečeni. Subtilno evidentiranje babičine skromne predmetne zapuščine ustvari evokacijo – spominjanje na čas, ki se je iztekel in dokončno ustavlil.

Osnovni motiv najnovejšega fotografskega cikla, s katerim se je Boštjan Pucelj v mesecu marcu predstavil v Galeriji Simulaker, pa so, kot zelo neposredno razkrije že naslov razstave, številke. V Kraljestvu številki ni obravnaval formalnih značilnosti tega primarnega grafičnega elementa niti njegovih simbolnih ali ikonografskih razsežnosti, kar je v zgodovini umetnosti razmeroma pogost pojav. V ospredje svojega zanimanja postavlja številčna zaporedja, ki jih naniza v dva vsebinsko različna konteksta, ki skupaj tvorita zaokroženo celoto. Ta razkriva svojevrsten univerzum številki, ki se kaže v sistematizirani naravi moderne človeške družbe, in sicer tako na ravni medčloveških odnosov kot tudi v organiziranju življenjskega prostora in ne nazadnje v naravi, ki je že v veliki meri onesnažena s sledmi človekove prisotnosti.

Kraljestvo številki je obsežen, velikopotezno zastavljen umetniški projekt, ki je kontinuirano nastajal več let. Prvi del, ki je bil na razstavi prikazan kot fotografska projekcija, je sestavljen iz niza sto posnetkov ljudi. Druži jih banalno dejstvo, da na svojih oblačilih nosijo dizajnirane podobe številki. Gre za množico brezimnih posameznikov različnih narodnostnih, regionalnih, socialnih, starostnih ... pripadnosti, postavljenih v različne situacije. Avtorja ni preveč zanimalo, kdo so (večinoma so bili predmet voajerskega fotografiranja) ali kakšne so

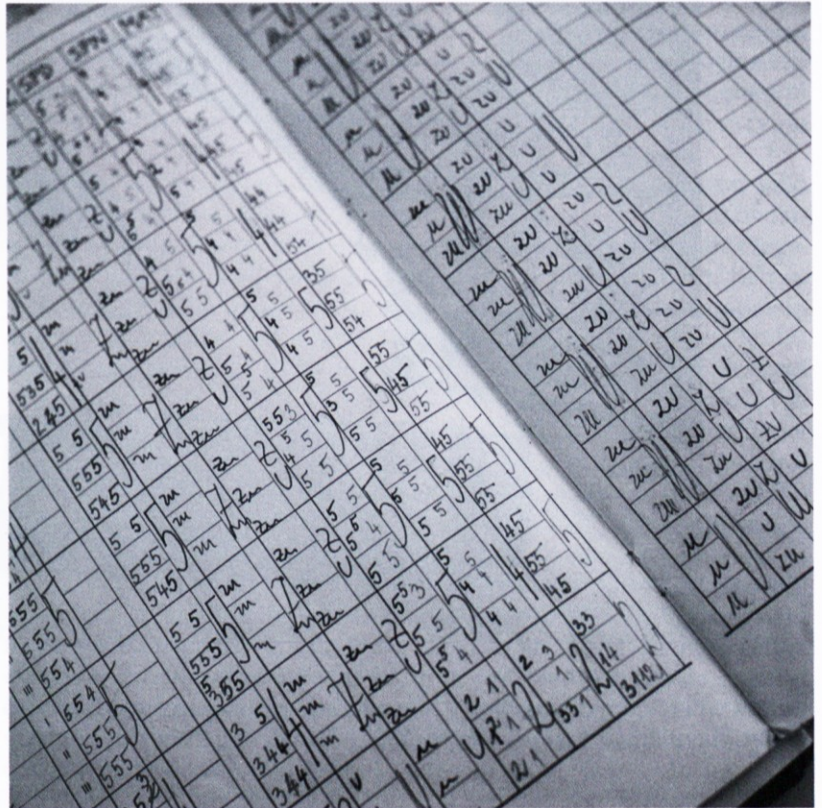
njihove življenjske zgodbe, kajti zasledoval je le en cilj: zbrati sto »oštevilčenih« ljudi in jih razvrstiti v zaporedje od 0 do 99. Z odločitvijo, da se označijo s številko, so se fotografirani nezavedno uvrstili v avtorjevo zasebno sistematizacijo človeške rase, ki temelji na nekoliko humornem kriteriju številke na majici. Avtor na ta način parodizira fenomen zbirateljstva, tako značilnega za sodobno življenjsko prakso, ki jo v največji meri poganja potrošniška mentaliteta, začenja pa se že v najzgodnejšem otroštvu. Tudi zbirateljska obsesija Boštjana Pucelja izvira iz otroštva, v čas zbiranja sličic živali, priloženih čokoladicam, s katerimi je takrat ustvaril Živalsko kraljestvo, ki je »duhovni« prednik Kraljestva številčk.

V drugem delu projekta, ki je bil prikazan v obliki 15 fotografij večjega (1m/1m) in 22 fotografij manjšega formata (24/24cm), avtor zasleduje pojavnost številčk v predmetnem svetu. Tu se človeška figura skorajda ne pojavlja. Človekova navzočnost je prikazana predvsem kot posledica njegovih posegov v okolje. Številčke so predstavljene kot tujek, ki zmoti naravni red stvari. Predstavljene so sicer tudi lokacije, kjer se nam zdi oštevilčenje samoumevno, večinoma pa takšne, na katerih številčke ponavadi spregledamo, ker je njihova prisotnost neutemeljena in s tem na neki način skrita. Te fotografije opozarjajo na dejstvo, da se nasilnost moderne človeške družbe verjetno najbolj nazorno manifestira v civiliziranju narave, v njenem urejanju, ki mu sledi izkoriščanje. Začetni korak eksploatacije narave pa je ponavadi ravno njeno oštevilčenje.

Sodobna dokumentarna fotografija pogosto beleži spregledane, obskurne, bizarno suhoparne fenomene vsakdanjega življenja. S tem skuša udejaniti tisto tolikokrat citirano nadrealistično zapoved, ki govori o brezkompromisno egalitarnem obravnavanju realnosti, kajti vse je »realno«. Umetniška praksa Boštjana Pucelja do neke mere sledi tej usmeritvi, saj temelji na fotografskem dokumentiranju banalnosti vsakdanjika, ki skozi princip serialnosti pridobi groteskne, mnogokrat absurdne pomenske dimenzije. Takšni postopki, ki se s potencirano repetitivnostjo fotografa mnogokrat približajo poziciji znanstvenika, se v načelu razlikujejo od prakse fotografov »pripovedovalcev«, ki jih Susan Sontag označi za »moraliste«. Zdi se, da avtorski izraz Boštjana Pucelja niha med obema poloma, kajti v Kraljestvu številčk je tako imenovana anekdotičnost dokaj izpostavljena in tudi repetitivnosti, kljub obsežnemu številu posnetkov, ne prižene do tiste skrajne mere – značilne za eksperimentalno konceptualistične poizkuse –, ki v gledalcu zaradi hladne, »znanstvene« mehaničnosti vzbujajo občutja nelagodja in odtujenosti. Vsak posamezni posnetek iz Kraljestva številčk namreč lahko stoji tudi sam zase, pripoveduje lastno, partikularno zgodbo, predvsem pa serija kot celota vsebuje satirično, mestoma odkrito humorno noto, ki fotografijam zrahlja njihov kvaziznanstveni značaj.

Kraljestvo številčk interpretira sodobno družbo na način opozicij individualno – kolektivno, partikularno – univerzalno, lokalno – globalno, svoboda – nadzor, kaos – red. Ta razmerja reflektirajo antagonizme modernega sveta. Boštjan Pucelj tematizira dejstvo, da sistematizirani, racionalno urejeni družbeni odnosi niso uspeli ustvariti harmoničnega sveta, ki še vedno ostaja le na ravni utopične projekcije. Kontradiktornega razmerja med utopijo in realnostjo, ki je vpisana v temelje moderne družbe, pa avtor ne prikaže z metodami sociološke ali antropološke analize, temveč z osebno avtorsko poetiko.

Z njo razkriva lastno fascinacijo nad utopičnim in racionalnim, hkrati pa tudi nagnenje do razkrivanja razpok in nepravilnosti idealistično zasnovanih struktur moderne družbe. Ta je, kljub njeni razumsko utemeljeni konstrukciji, polna protislovij. Avtor svojo obsedenost z znanstvenimi, racionalističnimi formami in strukturami prepleta z njihovim ironiziranim in distanciranim dojemanjem. Modernega človeka in njegovo življenjsko okolje zato razvrsti v inventaren popis, ki postane nekakšna metafora sodobnega sistematiziranega, nadzorovanega, desubjektiviranega sveta.

Boštjan Pucelj: KRALJESTVO ŠTEVILK, Novo mesto, 2007, pigmentna inkjet fotografija, 100 x 100 cm

Boštjan Pucelj: KRALJESTVO ŠTEVILK, Madrid, 2006, pigmentna inkjet fotografija, 24 x 24 cm

Karmen Kržan

UČENCI PRISELJENCI - NOV IZZIV ZA MEDKULTURNI DIALOG

Z vključitvijo Slovenije v Evropsko unijo ni bilo pričakovati večjih sprememb na področju osnovnega šolstva. Morda smo vključitev doživljali bolj kot trenutek priložnosti. Počasi pa so vzknila pričakovanja za možnost strokovnega izpopolnjevanja v državah EU, vzpostavljanja stikov s šolami iz teh držav, pokazale so se priložnosti za pridobivanje sredstev iz evropskih skladov in podobno. Ker smo svojo priložnost iskali tudi na Osnovni šoli Grm, so se naša pričakovanja v mnogočem tudi uresničila. Vključili smo se v mednarodni projekt Comenius, v katerem sodelujemo še s šolami iz Severne Irske, Španije in Nemčije. Poleg mednarodnih izmenjav, ki jih omenjeni projekt vključuje, smo dobili strokovni delavci šole tudi priložnost za štipendiranje naših izobraževanj v državah Evropske unije. Lahko bi rekli, da so nam vse te izkušnje prinesle novo perspektivo v razvoju šole.

Kot so za nas odprta vrata Evrope lahko velika priložnost, tako tudi mi postajamo za druge narode priložnost za boljše in kakovostnejše življenje. Ekonomske migracije so pričakovana posledica tega. In kako je s tem procesom povezana naša šola? V zadnjem letu se je na našo šolo vključilo že 30 učencev, katerih starši so ekonomski migranti in prihajajo s Kosova. To so otroci, ki so bili tudi več let ločeni od svojih očetov in so odraščali skupaj z materami in sorodniki v svoji domovini. Težnja in usmeritve EU po združevanju družin in spremenjeni pogoji za pridobitev delovne vize so te družine zopet združili. Tu pa se postavljajo ključna vprašanja in dileme, s katerimi se naša šola intenzivno sooča in ki pomembno vplivajo na dinamiko šolskega vsakdana. Kaj moramo storiti za integracijo priseljenih otrok, kaj predvideva slovenska zakonodaja, kakšne so evropske smernice in kaj kažejo mednarodne primerjave o skrbi za kakovost izobraževanja in vključevanja otrok priseljencev? Kaj smo dolžni storiti, da se nam ne bo potrebno ponovno učiti iz napak, ki so jih storile nekatere velike evropske države pri integraciji priseljencev? Sedaj je morda še pravi čas, da ustvarimo pogoje za sobivanje, v katerem bo prepletanje kultur, vrednot, jezikov ujeta in ne izgubljena priložnost za zблиževanje vseh evropskih narodov.

Thomas Hammarber, komisar EU za človekove pravice, poudarja, da so otroci priseljencev danes najranljivejša skupina v Evropi (2007). Mnogi so bili iztrgani od svojih korenin že večkrat v življenju. Zgodnja ločitev od domačega kraja, sorodnikov in prijateljev lahko povzroči travme, zato mora biti naše temeljno izhodišče, da so otroci migrantov najprej otroci (prav tam). Resda ekonomske migracije

spremljajo človekov razvoj ves čas njegovega obstoja, a se Evropa morda še nikoli doslej ni tako zelo zavedala pomena prednosti so-bivanja različnih kultur za razvoj družbe. Zgodovina je namreč na tragičen način pokazala, da brez interakcije različnih kultur in vrednot ni trajnejšega blagostanja in miru. Tako sta Evropski parlament in Svet leto 2008 proglasila za evropsko leto medkulturnega dialoga. Na področju vzgoje in izobraževanja je tako med poudarjenimi cilji tudi vzgoja za strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti obeh spolov ter s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi, razvijanje jezikovnih možnosti in spoštovanje enakih pogojev za poučevanje različnih jezikov (Slovenija - doma v Evropi, 2008).

Daleč od doma

Za boljše razumevanje aktualnosti problematike učencev priseljencev vam v branje ponujam zgodbo našega učenca, ki je v Slovenijo prišel pred letom dni.

Star je deset let, velikih črnih oči in skodranih las. V šolo je vedno rad hodil. Tam je imel prijatelje in bil je odličen učenec. Doma so bili skupaj s sorodniki in starimi starši velika povezana družina. Živel so skromno. A pred njim je bila lepa prihodnost, saj mu je, kot radi rečemo »v šoli dobro šlo in bo lažje prišel do poklica«. Oče ni živel z njimi, že pred leti je odšel na delo v Slovenijo. Nato je prišel tisti nepozabni dan, ki je vse spremenil... Oče je sporočil, da se bodo vsi preselili k njemu, daleč stran, v Slovenijo. Družina mora živeti skupaj. Pretežko, da bi deček razumel. Odšli naj bi kmalu, sredi šolskega leta. Nihče ne ve, kako hudo mu je. Ne želi oditi. Tam ne pozna nikogar, ne pozna jezika, tam ne bo imel sorodnikov, prijateljev, babice, dedka. Od tistega dne je vse drugače. Deček ni več uspešen v svoji šoli, petke so zamenjale enice. V šoli ne odgovarja, četudi zna učno snov. Ob polletju je ocenjen negativno pri večini predmetov. Sledi odhod v Slovenijo. Vse je novo, nič ni znanega, varnega, predvidljivega. Nihče ga ne razume, on ne razume nikogar. K sreči obstaja jezik čustev, ki ga opazi njegova učiteljica. Njegove oči so pogosto solzne, solze ne stečejo po licu, tiste največje mu prekrijejo oči, ostale se pretakajo navznoter.

Dolgo je trajalo, da je učiteljica sestavila niz dogodkov v življenju tega fantiča v zaključeno zgodbo. Naj zapišem le njen zaključek. Deček je zaradi šoka ob bližajoči se selitvi izbral do sebe nasilno vedenje, kot protest proti selitvi. Odličen učenec je pristal na negativnih ocenah. Upal je, da ga bo ta poraz obdržal doma, na Kosovu, pri babici. Raje bi ostal sam z njo, kot odšel s starši v Slovenijo. Ni mu uspelo. Sedaj je pri nas. Počasi se navaja, usvaja jezik in napreduje. Nikoli pa ne bomo izvedeli, kakšen del sebe je pustil tam daleč, kjer je še vedno njegov dom.

To je le ena od mnogih zgodb, ki jo nosijo s seboj otroci priseljenci. Ne dovolimo, da te težke izkušnje zaznamujejo njihovo prihodnost. Ustrezne oblike pomoči in načini vključevanja v izobraževanje bodo tem otrokom omogočile, da se bodo razvili v odgovorne in zdrave osebnosti. Samo tako bodo lahko prispevali k dobrobiti družbe, kjerkoli bodo živeli in ustvarjali - v Sloveniji, na Kosovu ali kamor jih bo zanesla nepredvidljiva življenjska pot.

Do realizacije ustreznih pogojev in pristopov pri šolanju teh otrok pa je pred nami še dolga in naporna pot. Mednarodne primerjave kažejo, da Slovenija močno odstopa od držav EU, ki imajo dolgoletne izkušnje z učenci priseljenci. Kateri so torej ključni problemi, s katerimi se soočamo na šoli, kako jih poskuša reševati Ministrstvo za šolstvo in predvsem, kako smo se jih lotili reševati sami?

Strategija vključevanja učencev priseljencev v sistem vzgoje in izobraževanja

Ministrstvo za šolstvo je v lanskem letu pripravilo strategijo vključevanja in izobraževanja otrok, učencev in dijakov priseljencev. V njej analizirajo ključne probleme vključevanja teh otrok, zakonske podlage za vključevanje in njihove pomanjkljivosti ter ukrepe za izboljšanje učinkovitosti vključevanja. Vendar pa omenjena strategija v tem šolskem letu še vedno nima ustreznih zakonskih podlag, ki bi bile šoli v pomoč pri integraciji teh učencev.

Ovire pri izobraževanju učencev priseljencev

Med največje ovire pri vključevanju učencev priseljencev v naš izobraževalni sistem sodijo nepoznavanje jezika, razlike v šolskih sistemih, pomanjkanje gradiv za poučevanje slovenščine kot tujega jezika, neustrezni kriteriji za ocenjevanje, otežena komunikacija s starši, medkulturne razlike ter neopredeljeni materialni pogoji za uspešno izobraževanje (Ministrstvo za šolstvo, 2007).

Nepoznavanje jezika je gotovo prva in največja ovira. Učenci priseljenci in njihove matere ne govorijo in ne razumejo slovenskega jezika. Očetje običajno obvladajo pogovorno slovenščino, manj pisno izražanje in branje slovenskega jezika. Prav tako nihče od zaposlenih na šoli ne pozna albanskega jezika. Tako si pomagamo s slovarji, v katerih skupaj z učenci iščemo besede za najosnovnejše informacije. Na začetku, ko je učencem najtežje, smo torej najbolj nemočni. Učencem - ekonomskim priseljencem trenutno pripada zgolj do 35 ur dodatnega pouka slovenščine in še to samo v osnovni šoli! Kdo izmed nas se lahko nauči tujega jezika v 35 urah? Za poučevanje slovenščine kot tujega jezika niti nimamo izdelanih učnih gradiv, ampak je to prepuščeno iznajdljivosti posameznega učitelja.

Žgoč problem predstavlja ocenjevanje. Kako dolgo naj bo obdobje prilagajanja na novi šolski sistem, na drug jezik? Kako naj ocenjujemo znanje jezika? Za te učence je slovenščina drugi jezik in bi jo morali tudi poučevati in ocenjevati. Vendar za to še vedno ni nikakršnih usmeritev s strani ministrstva. Opažamo tudi, da je kljub priznani stopnji izobrazbe, ki so jo učenci dosegli v svoji državi, njihovo predznanje slabše od pričakovanega. Katerim standardom znanja naj torej sledimo pri ocenjevanju? Vsakodnevne dileme med pravilniki o ocenjevanju znanja ter človečnostjo na drugi strani so naši stalni spremljevalci.

Komuniciranje z družino je oteženo. Mame kljub razpoložljivemu času zaradi neznanja jezika ne prihajajo v šolo in ne morejo pomagati otrokom pri učenju. Očetje ponavadi delajo ves dan in težko sledijo otrokovim potrebam. Ti starši imajo pogosto tudi nizke izobraževalne zahteve do svojih otrok, kar lahko pomembno vpliva na njihovo šolsko uspešnost. Nezanemarljiva pa je tudi tradicionalna vzgoja, kjer imata vpliv očeta in sina močne sledi na vsakodnevno družinsko življenje.

Izzivi pred nami so veliki. Soočanje z njimi je pogosto težko, vendar nujno. Čakanje na sistemske rešitve s strani države traja že

predolgo, zato smo se na šoli sami lotili oblikovanja smernic za delo s temi učenci. Zavedamo se, da vseh zgoraj omenjenih ovir ne moremo odstraniti, lahko pa jih vsaj nekoliko ublažimo.

Smernice za delo z učenci priseljenci na OŠ Grm

Glede na zaznane težave pri vključevanju v sistem vzgoje in izobraževanja je strokovna skupina na Ministrstvu za šolstvo pripravila predloge ukrepov, ki naj bi učinkovito prispevali h kakovosti integracije otrok migrantov. Med ukrepi navajajo med drugim tudi: oblikovanje ustreznih normativnih aktov, ki bodo opredelili tudi načine in kriterije ocenjevanja, določitev obsega, oblik in načinov prilagajanja izvajanja kurikula, kamor sodi prilagajanje načina dela, strategij poučevanja in priprava programa dela za otroke migrantov, pripravo strategij za delo s starši migranti in njihovo vključevanje v šolsko življenje, umestitev slovenščine kot drugega tujega jezika, skrb za kakovostno poučevanje jezikov otrok migrantov (poučevanje njihovega maternega jezika) in skrb za kakovostno izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev (Ministrstvo za šolstvo, 2007).

Na šoli nestrpno pričakujemo, kdaj se bodo omenjeni ukrepi realizirali v pravilnikih in zakonodaji. Ne pozabimo, da so posledice, ki rastejo iz neustrezno vsodbujenega vključevanja, lahko dolgoročno zelo neugodne in predvsem težje rešljive. Spomnimo se težav s priseljenci v nekaterih evropskih državah, kjer sedaj pospešeno vpeljujejo ukrepe pozitivne diskriminacije. Zato smo v tem šolskem letu sami pripravili usmeritve, po katerih delamo z učenci priseljenci. Morda se katere izmed omenjenih smernic ne skladajo z obstoječimi pravilniki, vendar vidimo prednost našega dela v tem, da bomo s pravočasnimi ukrepi zajezili neuspešnost med temi učenci in zagotovili pogoje za ustrezen čustven in socialni razvoj teh otrok. Smernice smo predstavili in sprejeli na konferenci učiteljskega zbora. V njih smo natančneje opredelili področja poučevanja, sporazumevanja in ocenjevanja teh učencev ter sodelovanje s starši (Adlešič, Čarf, Dovič, Kržan, 2007).

Na področju poučevanja so nam izhodišče individualni načrti dela. Vsak učitelj pripravi načrt dela za posameznega učenca, v katerem opredeli uresničljive cilje in načine, kako jih bo ta učenec lahko dosegel. Standardi znanja izhajajo iz učenčevega predznanja in ne iz predpisanega kurikula oziroma učnega načrta. Učenca ustno ne preverjamo, dokler jezika ne obvlada v takšni meri, da se zmore izražati pred razredom. Pisno se lahko izraža v svojem jeziku. Prevajanje nam zagotavlja asistent za albanski jezik. Učencev prvih šest mesecev po prihodu v šolo ne ocenjujemo. Kasneje ocenjujemo njihov osebni napredek, ki izhaja iz predznanja. Na področju sodelovanja s starši smo pozorni na spodbujanje k rednemu obiskovanju govornih ur (predvsem k temu vsodbujamo matere), kjer zagotavljamo tudi prevajanje. Organiziramo tudi šolo za starše, kjer jim ponudimo različne vsebine s področja vzgoje, izobraževanja, eno srečanje pa pripravijo starši, kjer predstavijo svojo kulturo.

Pri uresničevanju zastavljenih smernic je bil prvi pogoj zaposlitev asistenta za albanski jezik. Na šoli smo tako sami zaposlili asistentko, ki obvlada albanski jezik, pozna pa tudi naš šolski sistem, saj je del šolanja zaključila v Sloveniji. Po nekajmesečnih izkušnjah vidimo, da je njena pomoč nepogrešljiva.

Da pa smo z ukrepi in smernicami še daleč od dobre prakse, ki jo

razvijajo v nekaterih državah, nam kažejo podatki, predstavljeni v spodnji tabeli:

Tabela 1: Primeri dobre prakse

	Avstrija	Nemčija	Švica (kanton Luzern)	Slovenija
Pripravljalni pouk za priseljence	- eno leto ima učenec status izrednega učenca	Ni podatkov	Sprejemni razred (do 12 otrok v skupini)	Nimamo
Intenzivni tečaji jezika	- izredni učenci imajo 12 ur tedensko intenzivni tečaj nemščine, redni učenci do 5 ur tečaja - do 6 ur nemščino ocenjujejo kot njihov drugi jezik	- 10 ur tedensko intenzivni tečaj nemščine (5 ur dopoldne, 5 ur popoldne), ki poteka najmanj eno leto	4 do 8 ur tedensko, eno leto ali več - če je znanje nemščine pod ravni povprečja, ga 2 do 3 leta ne ocenjujejo	- do ene ure na teden oziroma do 35 ur v vsem šolskem letu - trajanje tečaja nemščine: eno leto oziroma do dopolnjenih 35 ur tečaja
Možnost učenja maternega jezika	- v obliki izbirnega predmeta (z oceno) ali kot neobvezni dopolnilni pouk (brez ocene)	Ni podatkov	- tečaji maternega jezika	Nimamo

Vir: Ministrstvo za šolstvo, 2007.

Pri pripravi strategije za delo z učenci priseljenci so primeri dobre prakse lahko koristen kašipot. Primerjava med državami nam namreč ne govori v prid. Vidimo lahko, da imajo nekatere države za učence priseljence organiziran pripravljalni pouk, ki otrokom omogoči prilagoditev na novo okolje in novi šolski sistem. Prav tako jim je omogočeno intenzivno učenje novega jezika, ki lahko traja tudi več let več ur tedensko. Poskrbljeno je tudi za različne oblike učenja maternega jezika. Naše možnosti torej še zdaleč niso izkoriščene.

Izziv in odgovornost

Problematika vključevanja učencev priseljencev v sistem vzgoje in izobraževanja postaja vedno aktualnejša tudi v našem šolskem okolišu. Veliko je ovir, ki tem učencem preprečujejo učinkovito integracijo v naš šolski sistem. Med največje gotovo sodijo nepoznavanje jezika, kulturni šok in razlike v šolskih sistemih. Ministrstvo za šolstvo je sprejelo strategijo in ukrepe za boljše vključevanje teh učencev. Vendar pa predlagani ukrepi še vedno niso zakonsko potrjeni, zato šola sama išče učinkovite poti za uspešno vključevanje učencev priseljencev. Pripravili smo smernice za poučevanje, ocenjevanje ter sodelovanje s starši priseljenci ter zaposlili asistentko za albanski jezik. Sobivanje različnih kultur postaja temeljna vrednota Evrope, zato smo ta izziv sprejeli z veliko odgovornostjo. Sedaj je morda še pravi čas, da ustvarimo pogoje za sobivanje, v katerem bo prepletanje kultur, vrednot, jezikov ujeta in ne izgubljena priložnost za zблиževanje vseh evropskih narodov.

Medkulturni dialog se ne nanaša zgolj na spoznavanje velikih kulturnih entitet, ampak tudi na izzive, ki jih prinaša vsakodnevno življenje (Ministrstvo za šolstvo, 2008). Učenci priseljenci so nov izziv. Kot pravi Rizman (2008), se vsak dialog vedno začne najprej pri sebi, doma. Kako bomo torej »doma« poskrbeli, da se bodo v naših učilnicah enakovredno soočale različne kulture, da bo pripadnikom različnih kultur omogočeno uspešno vključevanje v okolje, ki so si ga izbrali za svoje življenje in ustvarjanje? To je velik izziv in odgovornost, ki zahtevata hitrejša ukrepanje.

Viri:

Adlešič Irena, Polonca Čarf, Tina Dovič, Karmen Kržan. 2007. Smernice za delo z učenci priseljenci. Interno gradivo. Novo mesto: OŠ Grm.

Ministrstvo za šolstvo in šport. 2008. Evropsko leto medkulturnega dialoga. <http://www.mss.gov.si/> (25. 1. 2008).

Ministrstvo za šolstvo in šport. 2007. Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji. <http://www.mss.gov.si/> (20. 1. 2008).

Rizman, Rudi. 2008. Delo. Dialog se začne doma. (12. 1. 2008).

Slovenija-doma v Evropi. Slovenija in medkulturni dialog. 2008. <http://evropa.gov.si/> (18. 1. 2008).

Thomas Hammarber. 2007. Children in migration should get better protection. <http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/> (18. 1. 2008).

PREVEČ LJUDI JE BOLNIH Rak dojk in Europa Donna

Prim. Mojca Senčar, zdravnica, ozdravljenka od raka dojk in predsednica slovenske Europe Donne: »Po zdravljenju potrebujejo bolnice veliko energije in podpore, da se znajo sprejeti v novi podobi, da spoznajo, da zaradi raka dojk niso nič manj vredne, ampak so še vedno lahko deležne ljubezni. Če živijo v slabi zvezi, se lahko zgodi, da zaradi bolezni, ki jo v družino prinese rak, zakon razpade, dobro zvezo pa bolezen utrdi. Otrokom naj mati pove, da ima raka, a na primeren način. Vsi otroci želijo pomagati mami ali očku in nikakor nočejo biti izključeni iz težav, ki so doletele družino. Če otrok ne ve, kaj se dogaja, je prestrašen, vidi le zaskrbljene obraze, solze in šepet. In ga ševeda postane strah ... » (Foto: Neva Železnik)

Danes je prim. Mojca Senčar, čeprav je 36 let delala kot anesteziologinja na Onkološkem inštitutu v Ljubljani, znana predvsem kot predsednica Europe Donne, slovenskega združenja za boj proti raku dojk. Rada govori za medije. Do zdaj ni odklonila še nobenega pogovora z novinarjem, saj se zaveda, kakšno moč imajo mediji. Ne le v slabem, ampak predvsem v dobrem.

»Ker se prebivalstvo naše države stara, predvidevamo, da bo od vseh, ki so ali bodo rojeni po letu 2000, do svojega 75. leta starosti za rakom zbolel vsaj eden od treh moških in ena od štirih žensk. Zato je rak v naši državi (in tudi v svetu) vse večji javnozdravstveni problem,« začne in pove, da za rakom dojk v Sloveniji vsako leto znova zbolijo še več kot tisoč žensk, malo manj kot štiristo pa jih še vedno umre.

Pred četrto stoletje je tudi sama zbolela za rakom dojk. Zaradi svojega znanja, izkušenj in srčnosti pa je po upokojitvi postala predsednica združenja za boj proti raku dojk Europa Donna, kjer zdravim ženskam svetuje, kako naj ravnajo, da se bodo bolezni izognile, bolnim pa daje pogum v boju z boleznijo.

»V Sloveniji je preventiva na stranskem tiru. Ne posvečajo se ji dovolj ne medicinska stroka ne Ministrstvo za zdravje. Zato je preveč ljudi bolnih. Posledica tega je, da manjka denar za bolnišnice, aparature, zdravila, še posebej pa za rehabilitacijo,« takoj dregne v središče problema.

Vesela je, da so pri osveščanju v ospredju Novice Europa Donna, ki vsake štiri mesece izhajajo kot priloga Naše žene, brezplačno pa jih dobijo tudi vse članice in člani te humanitarne organizacije, ki jih je sedaj, po desetih letih obstoja, le malo manj kot dva tisoč.

»Slovenija je ena izmed evropskih držav, ki šele začenja z organiziranim 'presejanjem', to je rentgenskim slikanjem dojk vseh zdravih žensk po abrahamu na dve letu, ko je rak najbolj pogost. V državah, kjer takšno presejanje že nekaj let poteka, se je smrtnost pri tej bolezni znižala kar za 30 odstotkov. To pa pomeni, da bi pri nas po nekaj letih za tem najpogostejšim ženskim rakom umrlo kar sto žensk manj na leto,« doda.

Srčno upa, da bo DORA – tako se imenuje program organiziranega presejalnega rentgenskega slikanja dojk zdravih žensk po 50. letu na dve leti (do 69. leta) zares zaživela letošnjo spomlad in da Slovenija ne bo več ena redkih evropskih držav, ki še ni uvedla »presejanja«, ki je do zdaj poleg samopregledovanja edina preventiva. Zdravila zoper raka namreč še ni! Možnost za preživetje pa je tudi pri raku veliko večja, če je odkrit v zgodnji fazi.

Dejavniki tveganja

Natančen vzrok za nastanek raka dojk še ni znan, obstaja pa nekaj dejavnikov tveganja, ki so povezani z njim: ženski spol, rak dojk v ožji družini, zgodnja menstruacija in pozna menopavza, višja starost, pozna prva nosečnost (prvi otrok po 30. letu) oziroma ženske, ki niso nikoli rodile, debelost, telesna neaktivnost in drugo.

Mojca Senčar poudari, da si morajo ženske dojke pravilno in redno samopregledovati od najstniških let pa do konca življenja, in sicer enkrat na mesec. Tiste, ki imajo menstruacijo, naj si dojke pregledu-

jejo sredi ciklusa, tiste, ki je nimajo, na izbrani dan v mesecu. Rak dojk namreč ne napada le starejših, lahko, sicer redko, zbolijo tudi mladenke.

»Ob kakršni koli spremembi dojk (izcedek, spremembe kože dojke, bula v dojki ali na njej, ugreznjena bradavica in drugo) pa naj se ženska nemudoma odpravi k svojemu zdravniku, ki bo presodil, če so potrebne dodatne preiskave,« je poudarila.

Pogled v preteklost

Za študij medicine se je Mojca Senčar odločila zato, ker je hotela pomagati in lajšati bolečine drugim: predvsem bolnim in ljudem v stiski. To še danes počne, saj je za bolne in njihove svojce, kot rečeno, vedno na voljo na svojem prenosnem telefonu (041 516 900) za osebna svetovanja.

»Čas od trenutka, ko posameznica izve, da ima raka dojk, in do takrat, ko je sprejeta v bolnišnico, je navadno najtežji. V teh dneh, tednih ali celo mesecih je ženska najbolj ranljiva, nesrečna, obupana, prestrašena, osamljena in pogosto tudi panična. Sama se mora soočiti z rakom dojk, o svoji boleznici spregovoriti z domačimi, povedati v službi. Vse to pa ni lahko,« pravi prim. Senčarjeva.

Bila je prva na slovenskih tleh, ki je javno, in to pred televizijskimi kamerami povedala, da je zaradi raka ostala brez ene dojke. To je bilo pogumno dejanje, saj je rak dojk zmeraj bolezen, ki prizadene samo bistvo ženskosti.

Europa Donna

Ko je leta 2001 prevzela Europo Donna, si ni niti v sanjah predstavljala, v kaj se spušča, niti si ni predstavljala, kaj vse lahko naredi dobra ekipa posameznic, ki jim ni vseeno. »Europa Donna je s pomočjo celotne države zbirala in zbrala dovolj denarja za prepotrebno napravo mamotom, ki diagnosticira tudi netipne spremembe dojk in roloskop, ki sta na Onkološkem inštitutu ter za 14 negatoskopov v štirinajstih slovenskih bolnišnicah, s katerimi je mogoče lažje in boljše rentgensko odčitavanje. Naše Združenje je prispevalo denar še za: linearni pospeševalnik na Onkološkem inštitutu, za napravo CT v Kliničnem centru ter za ultrazvok v novomeški in mariborski bolnišnici. Za vse te aparature smo zbrale kar 400 tisoč evrov, kar pomeni, da nam Slovenci in Slovenke zaupajo.«

Poleg zbiranja denarja za nove aparature so tu še predavanja o raku dojk, o zdravem načinu življenja in pozitivnem razmišljanju po Sloveniji, keramične in slikarske delavnice, pa joga, vsakoletni Tek za upanje, izleti in drugo.

Gibanje in voda

Kaj sama naredi za svoje zdravje? Da je "fit" in polna pozitivne energije, si vsako jutro, takoj, ko vstane, iztisne eno pomarančo, eno limono in eno grenivko. Vse to spiže, se obleče, sede v avto ter se odpelje v telovadnico, kjer se eno uro razgibava na fitnes napravah, eno uro pa ima še raztezanje in vaje za moč. Po telovadbi sede s prijatelji in prijateljicami na kavo in klepet za dušo. »Ves dan pa pijem vodo. Že med telovadbo jo spijem približno pol litra. Ne pozabimo, da dve tretjini vsakega človeškega telesa predstavlja voda. Če telo ne dobi dovolj vode, se lahko izsuši (dehidrira). Najbrž niste vedeli, da si zaradi tega, ker ne pijemo dovolj, lahko prislužimo na primer tudi

ledvične kamne. Zaradi dehidracije tudi umremo!«

Ko pride domov, gre najprej pod prho, nato zajtrkuje. Navadno ržene, ovsene ali ržene kosmiče namoči v lahkem kefirju ali jogurtu, potem v to mešanico nareže še sadje in doda posneto skuto. Po zajtrku vzame še kapsulo nenasičenih maščobnih kislin, tableto kalcija in kapljice vitamina D3, ker ima osteoporozo, kadar je utrujena pa tudi šumeče magnezijeve tablete, ki preprečujejo krče v nogah. Ljudje, ki so starejši - Mojca ima skoraj 68 let - naj bi uživali tudi selen, ki krepi možgane. »Vedno uživam tudi multivitamine, kajti s starostjo je telo čedalje bolj polno prostih radikalov, ki povzročajo bolezni. Z njimi jih odstranjujem in svojemu imunskemu sistemu - poleg zdrave hrane - še dodatno pomagam, da se krepi. »Mislim, da zato že leta nisem bila prehlajena.« Ko je ugotovila, da so njena kolena obrabljena, se je odločila, da bo kostem pomagala še z glukozaminom, saj ta snov upočasni degenerativne procese v kosteh. Sicer pa je ostala vsejedka, a pazi, da ne je preveč. Ob hrani rada popije tudi kozarec dobrega vina. »Ocvrtih jedi in sladkarij pa pojem zelo malo. Jem pa, če le utegnem, vsaj trikrat na dan. Vmes pa sadje in zelenjavo. Moja teža je takšna, kot je bila takrat, ko sem se vpisala na medicino,« sklene.

Kaj je Europa Donna?

Pobudo, da se mora strokovnim prizadevanjem v boju proti raku dojk pridružiti čim več žensk, je dal prof. Umberto Veronesi, zdravnik, tedanji italijanski minister za zdravstvo. Njegova pobuda je padla na plodna tla in leta 1994 so ustanovili evropsko zvezo proti raku dojk, Europo Donno (ED), s sedežem v Milanu, ki trenutno združuje že 40 držav. Od leta 1997 je vanj vključena tudi Slovenija. Predsednica slovenske Europe Donne je prim. Mojca Senčar, dr. med., nacionalna predstavnica slovenske ED je Sanja Rozman, dr. med., ki je tudi članica upravnega odbora evropske zveze ED. Oba sta tudi bolnici z rakom dojk. Združenje zastopa interese žensk v boju proti raku dojk, predstavnike oblasti in vlade pa seznanja predvsem s problematiko te bolezni.

DESET CILJEV EUROPE DONNE

- Širi in izmenjuje informacije o raku dojk po Evropi in v svetu.
- Seznanja z boleznimi dojk.
- Poudarja pomen ustreznega pregledovanja in zgodnjega odkrivanja raka dojk.
- Prizadeva si za najboljše zdravljenje.
- Prizadeva si za popolno oskrbo med zdravljenjem in po njem.
- Podpira ustrezno dodatno izobraževanje zdravstvenih strokovnjakov.
- Podpira kakovost strokovne obravnave in pospešuje njen razvoj.
- Trudi se za stalno posodabljanje medicinske opreme.
- Skrbi, da ženske kar najboljše razumejo vse predlagane načine zdravljenja, da sodelujejo v kliničnih študijah in da lahko uveljavljajo pravico do dodatnega strokovnega mnenja.
- Podpira raziskave o raku dojk.

Breme raka je različno v raznih življenjskih obdobjih. Med bolniki z rakom je:

- 1 odstotek otrok in oseb, mlajših od 19 let,

- 2 odstotka bolnikov, starih 19 - 34 let,
- 11 odstotkov, starih 35 - 49 let,
- 44 odstotkov, starih 50 - 69 let,
- 42 odstotkov, starih 70 let ali več.

Pri moških je najpogostejši rak pljuč (16,8 odstotka), rak debelega črevesa in danke (14,2 odstotka), kožni rak (13 odstotkov) ter rak prostate (11,5 odstotka). Sledijo rak glave in vratu, rak želodca, ki je bil do leta 1967 na prvem mestu, rak mehurja in rak ledvic.

Najpogostejši raki **pri ženskah** pa so rak dojke (22 odstotkov vseh rakov pri ženskah), kožni rak (15,3 odstotka), rak debelega črevesa in danke (10,9 odstotka) ter rak materničnega vratu (6,4 odstotka).

Pri obeh spolih se incidenca raka veča še pri raku debelega črevesa in danke, malignem melanomu in drugih kožnih rakih, trebušni slinavki in ne-Hodgkinovih limfomih. Pri moških se veča še incidenca raka mod, pri ženskah pa pljučnega raka in raka materničnega telesa.

11 TOČK ZA ZDRAVJE (iz evropskega kodeksa za boj proti raku)

1. Ne kadite! Če kadite, čim prej prenehajte ali vsaj ne kadite v navzočnosti drugih!
2. Imejte primerno telesno težo!
3. Poskrbite za vsakodnevno telesno aktivnost!
4. Vsak dan uživajte dovolj (vsaj 400 gramov) različnega svežega sadja in zelenjave! Jejite najmanj petkrat na dan! Omejite hrano, ki vsebuje maščobe živalskega izvora!
5. Če pijete alkohol (pivo, vino ali žgane pijače), pijte zmerno: največ dve enoti na dan, če ste moški, in eno, če ste ženska!
6. Izogibajte se pretiranemu sončenju! Še posebno pomembno je, da zaščitite pred soncem otroke in najstnike! Tisti, ki jih sonce rado opeče, pa naj se mu popolnoma izognejo!
7. Pazite, da ne pridete v stik z rakotvornimi (kancerogenimi) kemikalijami!
8. Ženske po petindvajsetem letu starosti, udeležujte se programa (presejanja) za zgodnje odkrivanje raka materničnega vratu (ZORA)!
9. Ženske po petdesetem letu starosti, udeležujte se programa (presejanja) zgodnjega odkrivanja raka dojke (DORA)! Ženske naj si vsak mesec samopregledujejo dojke, moški pa moda!
10. Moški in ženske po petdesetem letu, udeležujte se programa (presejanja) za zgodnje odkrivanje raka debelega črevesa in danke (SVIT)!
11. Udeležujte se programov cepljenja proti okužbi z virusom hepatitisa B (zlatenice)!

Boštjan Pucelj: KRALJESTVO ŠTEVILK, Novo mesto, 2006, pigmentna inkjet fotografija, 24 x 24 cm

Nuša Podgornik

TUDI ČRNA JE BARVA

Kako inspirativna in izzivalna je lahko črna barva za slikarke in slikarje, nam potrjuje osem odmevnih regijskih razstav po Sloveniji, na katere se je prijavilo precejšnje število ustvarjalcev in ustvarjalcev. Umetnostne zgodovinarke in zgodovinarji so vsa prispela dela pregledali ter jih selekcionirali po uveljavljenih likovnih kriterijih. Med razstavljenimi deli je akademski slikar in pedagog Tone Rački na vsaki posamezni razstavi izbral in določil pet likovnih del, ki bodo posamezno regijo zastopala novembra 2008 v galeriji Rika Debenjaka v Kanalu ob Soči.

Na območni razstavi v Posavskem muzeju Brežice (od 8. novembra do 5. decembra 2007) so bila izbrana naslednja dela: Črno v barvni harmoniji I Milene Gramc, Zastor nebo Andreja Levičarja, Danes, osrednji del triptiha Sebastjana Popelarja, Podoba svetlobe, desno krilo triptiha Rudija Stoparja in Čakajoč odrešenika Mladena Vukšiniča.

Razpisana tema, ki jo je predlagala umetnostna zgodovinarica Andreja Kobler iz Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti Ljubljana, je bila sprejeta z odobravanjem. Po črni barvi so posegli tudi tisti ustvarjalci, ki jo v svojih likovnih delih redko uporabljajo. Nekateri so jo izzvali z mešanjem barv, drugi so uporabili že pripravljene substance, eni so se je komaj dotaknili, drugi so jo vzeli dobesedno in zares ter navdušili s sugestivnimi in inspirativnimi rešitvami. Nekaterim pa je bila tema pisana na kožo in so ustvarjali podobno kot delajo sicer.

Ker črna pomeni odsotnost svetlobe, jo lahko pojmuje tudi kot negacijo barve. Pa vendar ima črna vsaj teoretično vrednost barve, saj se nanjo navezuje simbolika, ki je drugim ne moremo pripisati. V evropski kulturni tradiciji so nanjo vezani utrjeni simbolični pomeni, ki si jih

je črna pridobila skozi zgodovino in čas. Njena pomenska implikacija in priljubljenost se v Sloveniji sklada z devetimi, empirično ugotovljenimi pomenskimi kategorijami: s temo, mirom, neskončnostjo, praznino, koncem, lepoto (v smislu šarma, svečanosti, elegance, privlačnosti in popolnosti), izstopanjem, harmoničnostjo in zadržanostjo. V nasprotju z nosilko svetlobe - belo barvo, ki je zasičena s pozitivnimi konotacijami, povezujemo črno z negativnimi lastnostmi. Četudi črna sovpada z izginotjem svetlobe, jo je kljub temu mogoče videti le z njeno pomočjo, kajti vidna črnina namreč nikoli ne doseže ničelne točke svetlobne refleksije. Celo tisto, kar vidimo, ko zapremo oči, ni popolna črnina; naša notranja tema sovpada z zelo temnosivo barvo, ki bi imela ob svoji projekciji na papir še vedno približno 5 odstotkov svetlobne refleksije¹.

Zato so tudi na razstavi "popolnoma" črne slike in rešitve redke. Takšen je na primer triptih Rudija Stoparja: Odmevi Kandinskega, z Breznom na levi in Podoba svetlobe na desnem krilu. Avtor se je zavedal, da je Vasilij Kandinski črno barvo pojmoval kot nič, ki ne vključuje nobenih možnosti več, čeprav je tudi belo opredeljeval kot nič, le da je v njej zajeto vse in ima neskončni stvariteljski potencial, iz katerega je mogoče ustvariti ves univerzum oziroma izpeljati iz nje ves barvni spekter.

Tudi Sebastjan Popelar se je razpisane teme lotil odgovorno. Presejal je z oblikovno in vsebinsko izstopajočim triptihom, z aktualnimi temami Danes kot osrednje podobe, Začetka v levem krilu in v desnem, s prejšnjemu "identično črnino", naslovljeno z Nov začetek. Znotraj teh črno lakiranih okvirjev se v odlesku stekla srečujemo tudi s svojo temno zrcalno podobo in silhueto v odsevu

¹ Asja Nina Kovačev: Govorica barv, Prešernova družba, Vrba 1997

prostora, kamor obiskovalci vsak trenutek znova "rišemo" nove podobe in konstelacije "Danes", izgled "Začetkov"...

Na nasprotni steni razstavnega prostora stekla tega triptiha zrcalijo kontrasten in sugestivni portret v naravni velikosti, imenovan Čakam Vesne Davidovič. Poleg njega je razstavljeno delo, ki zaobjema celo dve simbolni "skrajnosti" hkrati: črno in belo ter temni kvadrat kot simbol zemeljskega in krog, kot simbol večnosti, v belini okrogline krila Balerine Lidije Hogač. Temu sledijo štiri dela v izbrušeni stilni perfekciji: kompozicijsko dinamični in potezno energični Razpadajoči mlin Zdravka Červa in v primerjavi z njegovim delom, kompozicijsko bolj uravnotežene slike Dragice Škrinjar: Ob Ljubljani, Novo mesto in Vas Raka. Z deloma Iskanje in Chaplin se vrača se predstavlja Guni Fabjančič. Njena poteza je hitra, ekspresivna in suverena. Njej sorodna, vendar bolj abstrahirana, je poteza Terezije Rifelj v lavirani risbi Novo mesto. In če od tu naredimo še korak ali dva proti abstrakciji, lahko že razpravljamo o Refleksiji Ivana Marušiča. Še vedno ostajamo pri črni, belini in sivini; tokrat v svečani posvečenosti Misterija kamna Lilijane Čuček Lile, ki nas vodi skozi njegove iniciacije ter nam odkriva tudi svetle in temne plasti nas samih: skupne prosojnosti, žile, spomine ... ko čakamo, kot Čakajoč, likovno, izrazno in idejno prepričljive avtorice z občutkom za fantazijo in fineso, Sabine Šiler-Hudoklin, na Ptičji mir, na blagodejnost širokega panoramskega vpogleda, na fleksibilnejši pogled brez determiniranih plašnic, ki ustvarjajo nervozo, zastirajo ideje in zakrivajo vizije. Njen mali Little white dog nam bo prirasel k srcu celo bolj, kot mislimo, da nam bo. In še preden pridemo do "konca" črno-belega, se pomudimo pri portretu Franceta Prešerna Emilije Grubar, ob njegovi kontrastni podobi, zapisu življenja ter slikoviti asociativni barvitosti njegovih pesnitev. Pri koncu črno-belega, v geometrični abstrakciji brez sivih odtenkov in nians, se ob študiji za Piramide Vladimire Sumrek še enkrat zavejmo, da gre za ohranjanje bistvenega, splošnega in nujnega; za skladnost in harmoničnost nasprotij – črnega in belega! Abstraktno in v

geometriji je razmišljala in ustvarjala Milena Gramc: o Črnem v barvni harmoniji I na dvodimenzionalni površini slike in o Črnem v barvni harmoniji II v treh dimenzijah – v raku keramiki in njeni poslikavi. Oddaljevanju od geometrične abstrakcije glede na prejšnja dva primera sledimo v Tihozitju Metke Vimpolšek, ki med razstavljenimi deli glede na razpisani naslov zagotovo vsebuje najmanj črnine. Risba s svinčnikom Staneta Fabjančiča jo glede na prejšnjo vsebuje sicer precej več, še posebej, ker jo (črno) ustvarjalec nagovarja tudi z naslovom dela: Memento mori – spominjaj se smrti, kar v naši tradiciji v večini primerov povezujemo prav s črno barvo, četudi nas že motiv sam, še preden preberemo naslov, opomni na minljivost vsega zemeljskega. Tudi Zastor nebo in Črni cunami Andreja Levičarja ne vsebujeta dosti več črnine; le bolj temačna sta, saj ju je avtor v celoti ustvaril z ogljem. Vemo pa, koliko črnine, bolečine, smrti in tisk prinaša cunami kot zastor neba: "črno-rjavo" razdejanje in temo, ki sta prisotni tudi v barvitosti del Mladena Vukšiniča in v njegovih trpečih in brezupnih razpoloženjih protagonistov. Še vedno smo sami in tudi Angelovo srce nam ne daje kaj dosti upanja več. Pa vendar vztrajamo. Nestrpni od grozot, Čakajoč odrešenika. Na Svetlobo v temi Mete Kuplenik, na pramen, slap tople, rumene svetlobe in na sledove modrine. Na vedenje Nede Krvavice, da Nov dan bo boljši, da cesta vodi k soncu, k njegovemu siju in sijaju, k žarečemu nebu, ki ga temni oblaki na sliki ne zastirajo več. Končno! Napočil je čas za Nočno sonato Verice Goričanec, za svečani koncert za razsvetljenimi grajskimi okni na vrhu vzpetine. Zanimivo, kar tretjina črnine je na sliki in prav nič ne hromi svetlobe; še več, črna jo poudari in izpostavi pričakovanja, veselje, dogodek. Dogodek, da je tudi ona (črna) barva, s čimer je Maja Povše domiselno, s stavkom tega razpisa okvirila veliko črnino in znotraj nje, v samem centru suvereno umestila kvadrat rumene pozlate in pod njim ponovila zapis in naslov: Tudi črna je barva. Tista črna, ki belino brez poudarja in v belini sama sebe izpostavlja, česar se zaveda Milena Roštohar, ki zna poiskati koticke Med brezami, kjer

svetloba teme ne preganja in temina svetlega ne izganja. Kjer si tekstura in struktura podajata roke. Kot si jih v slikah Mihaele Prevejšek, ki kot pendant prejšnji, ena ob drugi visita v nasprotje in dopolnilo hkrati, z vmesno cezuro vrat toliko bolj, če bi njena dela postavili drugega zraven drugega, kar je bil sicer slikarčin namen, mi pa smo jih z njenim privoljenjem obesili navpično, drugega pod drugega. Tako, da bo ponovni vstop v abstrakcijo linije, točke,

barve in svetlo-temnega hiter; kot Ena, Dve, Tri; naslov, ki ga je ustvarjalka dodelila svojim trem delom manjšega kvadratnega formata. Naj bela in črna barva ostaneta simbola onostranskega sveta, ki ostaja onkraj našega čutnega izkustva, saj imata kot absoluta zgolj teoretično vrednost in predstavljata novo dimenzijo v multidimenzionalnem spoznavnem prostoru, ki je/ga s svojimi čuti žal "še ne moremo" spoznati do konca.

Oži Lorber

BREŽIŠKE VEDUTE NA GRAFIKAH VLADIMIRJA CEDILNIKA

Linorez je grafična tehnika, pri kateri se z žlebičastimi dleti in posebnimi nožki reže v linolej. To je vrsta visokega tiska, pri katerih črte in ploskve, ki ostanejo na odtisu bele, na plošči iz linoleja poglobimo. Tiskamo torej z deli matrice, ki s tiskarsko barvo odtisnejo risbo izboklin in so v ravnini njene vrhne ploskve. Na matrico za visoki tisk se barvo nanese z valjčkom. Barva se obdrži na izboklinah. Pri odtisu plošče na papir ostaja belina povsod, kjer je risba poglobljena, preostale površinske izbokline se odtisnejo črno ali v drugi barvi. Tiskamo s pomočjo stiskalnice ali ročno, tako da na tiskarsko ploščo položen papir pritismo z valjastim orodjem.

Osemnajst linorezov¹ Vladimirja Cedilnika, ki predstavljajo ciklus grafičnih listov z motivi mesta Brežice in so nastajali med letoma 1980 in 2001, je Posavski muzej odkupil v okviru zastavljenega zbiralnega koncepta umetnostnozgodovinske kulturne dediščine. S tem smo dopolnili zbirko grafičnih listov posavskih mest in trgov, do sedaj kronološko vezane na starejše obdobje 17. in 19. stoletje ter na obširno zbirko vedut posavskega slikarja in grafika Franja Stiplovskega (1898–1963).

Veduta, prvotno predvsem dokumentarno topografsko pomenljiva, je doživela svoj razcvet v 19. stoletju in že tedaj dobila nov likovno izpovedni pomen. Osrednji upodobitveni motiv je ostajalo urbano naselje z arhitekturnimi elementi s poudarkom v izpovedno tankočutni likovni govorici, ne glede na izbrano izrazno sredstvo ustvarjalca.

Slikovitost starega, po svojih zasnovah, srednjeveškega mestnega jedra Brežic je bila že grafikom 19. stoletja, kasneje brežiškim slikarjem Franju Stiplovske, Miroslavu Kuglerju in prav tako Vladu Cedilniku navdih, ki je vedno znova privlačil upodabljaajoče v urbani mestni prostor.

Vlado Cedilnik je osnove likovnega znanja pridobil na Pedagoški akademiji v Ljubljani, kjer je diplomiral leta 1960 pri prof. Zoranu Didku in prof. Francu Uršiču. Ob pedagoški obveznosti na osnovni šoli v Brežicah se je bolj intenzivno začel posvečati slikarstvu in grafiki šele po letu 1980. Zapisan pedagoškemu poklicu je v društvu likovnikov Brežice, delujočih pod okriljem Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti, sodeloval kot mentor in izvajal programa risanja in slikanja. Predstavil se je na mnogih skupinskih in samostojnih razstavah. Likovni javnosti se je z obsežno razstavo predstavil v galeriji Posavskega muzeja Brežice leta 1990 z enaintridesetimi oljnimi slikami in enaindvajsetimi grafikami, nastalimi od leta 1980 dalje. Kot grafik je ustvarjal predvsem v tehniki linoreza, kasneje, ko je prešel od motivike vedut k pejzažu, pa v sitotisku.

Cedilnikove vedute, z meščanskimi hišami, zgoščenimi v mestnem jedru oz. trgu, v glavni ulici s farno cerkvijo sv. Lovrenca (Brežiška ulica, 1995, Stara ulica, 2001), Ulico stare pravde s stolpom (Stara ulica v Brežicah, 1998, Ulica Stare pravde, 2000, Stare hiše in stolp, 2000, Motiv s stolpom, 2001), proti jugu z rene-

sančnim gradom (Stari del, 1990, Proti gradu, 1997, Pod gradom, 1998, Hiše na obzidju, 1999, Stari del ob gradu, 2000), so jasne in prepričljive upodobitve stvarnosti urbanega naselja in so kot takšne pomenljive v dokumentarno topografskem smislu. So izpovedni, razpoloženjsko snovni zapisi časa, ki je zapustil bogate sledi v vitalnem, izvorno srednjeveškem mestu in so likovno zgovoren in dopadljiv spomin oživljanja odnosa do življenja mesta z izjemno zgodovinsko danostjo, vredno vse pozornosti.

Čeprav z vsem poslušom grafika naniza mnogo posameznosti in nadržbnosti od vodnega stolpa do nizajočih se hiš vzdolž srednjeveškega obzidja in grajske stavbe, ki, zleknjena na koncu srednjeveškega mesteca, neguje spomin na tiste čase, ko so imele Brežice enega najpomembnejših položajev mejnih mest, je vendar pomembno razpoloženje, ki ga izvrstno ponazarja s pomočjo osnovnih linoreznih črt, s katerimi mojstrsko izrisuje risbo konkretnega motiva v danem časovnem intervalu z ustrezno nakazano svetlobo, senco. Sočasno so idilične podobe, ki nastajajo izpod njegovega linoreznega dleta v prepoznavnem osebni stilu, ne le podobe posameznih kotičkov ali mestne panorame, temveč dragocena pripoved o pestrosti minulih časov.

Pri linorezih z motivi brežiških

vedut, upodobitvami mestnih ulic, s posameznimi arhitekturnimi znamenitostmi je V. Cedilnik ohranil klasično kompozicijsko rešitev izčiščenih linij, ki od realistične pripovedi ne odstopajo. V ciklusu starih vedut Brežic z ulicami in upodobitvami posameznih arhitekturnih znamenitosti starega jedra mesta z impozantnim gradom, vabljivim vodnim stolpom v grafični tehniki linoreza s črnimi in linearnim obrezom črt in ploskev v risbo, niza iste dopadljive poglede v drugačnem vzdušju ujetih trenutkov, ki jih v barvnih linorezih posebej poudarja z barvo (Noč in vodni stolp, 1999, Večer v Brežicah, 1999, Večer pri gradu, 2000).

Grafična dela Vlada Cedilnika s panoramskim pogledom na mesto z zahodne smeri (Pogled z Vrbine, 1989), vedutami glavne mestne ulice, ulice s hišami na obzidju s stolpom ter detajlov z jugovzhodnega dela mesta s stolpi impozantne grajske stavbe v različnih časovnih intervalih, so na samosvoj način izražena vizualizacija večnih mestnih zgodb, prikupnih v detajlih, v odnosu do preteklosti in sedanjosti. Izbrani konkreten motiv je sredstvo, skozi katerega išče in urejuje odnose med preteklostjo in sedanjostjo, oživlja upodobljeno in s tem povzdigne nadminljivost vsakdanjosti.

Cedilnik je kar dvajset let ostajal zvest grafični tehniki linoreza in iz-

VLADIMIR CEDILNIK, BREŽICE -
POGLED Z VRBINE, 1989, originalni
linorez, list št. 3/30, hrani Posavski
muzej Brežice.

Oži Lorber
BREŽIŠKE VEDUTE NA
GRAFIKAH VLADIMIRJA
CEDILNIKA

branemu motivnemu svetu vedut, ki ga je v zadnjem desetletju nadomestil z intimno občuteno pokrajino v tehniki sitotiska. V procesu ustvarjanja linorezov je upodabljal vsakdanjo konkretnost, izhajajoč iz tukaj in zdaj. Njegov grafični opus je neodvisen od sodobnih trendov in je v svoji individualnosti zagledan v preteklost. Konkreten motiv je grafiku le sredstvo, da lahko išče in urejuje odnose

svetlobe in sence, upodobljeno pa povzdigne v brezčasnost. Nazorno nizanje pogledov na posamezne predele mesta, s poudarki na mestnih znamenitostih, vodnega stolpa, župne cerkve, grajske stavbe, stare mestne hiše, s klasičnimi kompozicijskimi rešitvami, so vsem razumljive in dopadljive upodobitve, ki odkrivajo avtorjevo senzualno razmišljanje in doživljanje.

VLADIMIR CEDILNIK, BREŽICE -
ULICA STARE PRAVDE, 2000,
originalni linorez, list št. 22/30,
hrani Posavski muzej Brežice

VLADIMIR CEDILNIK, BREŽICE -
MOTIV S STOLPOM, 2001, original
linorez, kontrolni odtis 2/2001

ODMEVI IN ODZIVI
Rast 2 / 2008

ILUSTRACIJE NA OBISKU

Razstava akademske slikarke Melite Vovk v Baragovi galeriji v Trebnjem

Melita Vovk med predstavitvijo knjige Veliki čarovnik Ujtata v Šentrupertu. (Foto: M. Markelj)

8. februarja letos so v Baragovi galeriji v Trebnjem popestrili slovenski kulturni praznik z razstavo ilustracij in portretov, ki jih je akademska slikarka Melita Vovk podarila za stalno zbirko ilustracij Osnovni šoli dr. Pavla Lunačka v Šentrupertu. Razstava je pomenila delež občine Šentrupert k skupni počastitvi vseh treh občin ob slovenskem kulturnem prazniku.

Uvodoma je delež slikarke v zbirki Izvirne ilustracije mladinskih del predstavil avtor stalne razstave Jože Zupan:

Na Osnovni šoli dr. Pavla Lunačka v Šentrupertu pomeni začetek stalne razstave Izvirne ilustracije mladinskih del 2. april 1994, ko smo počastili 375-letnico šolstva v Šentrupertu. V vseh obdobjih te razstave je imela vodilno vlogo prav današnja gostja – akademska slikarka Melita Vovk. Lahko bi rekel, da je bil slikarki Šentrupert usojen. Tu je bil namreč v preteklosti župnik Vincenc Vovk (1776 – 1868), ki je bil vnet za lepoto božjega hrama in je bil tako prvi, ki se je zavzemal za obnovo kulturne dediščine: Gotska cerkev svetega Ruperta je v njegovem času dobila neogotski glavni oltar, ki spada med najlepše primere neogotike pri nas. Na tukajšnjem pokopališču je z velikim občutkom za lepo poskrbel, da so zgradili kapelo svetega Križa in tako nadomestili neugledno mrtvašnico.

In kdo ve, če nima žeje po lepoti tudi akademska slikarka Melita Vovk prav po svojem praprastricu Vincencu Vovku?! In če ne bi bila na šoli stalna razstava Izvirnih ilustracij mladinskih del, bi se lahko zgodilo, da se ne bi nikoli ustavila ob njegovem grobu na vrhu šentruperskega pokopališča.

V meni je bila dolgo želja, da bi se spoznal s slikarko Melito Vovk, še posebej, ker je moj rojstni kraj oddaljen le pet kilometrov od njenega doma na Bledu. Takšna želja se je porodila že 1979. leta, ko je pobrta krajevna skupnost Prule podarila šoli veliko knjig, med njimi pa tudi ilustraciji slikarke Melite Vovk iz del

Mladost na stopnicah in Ko zorijo jagode. Želja po ustvarjanju stalne razstave pa je bila tako močna, da sva se končno le srečala v marcu 1994. Slikarka je ob prvem obisku izrazila obžalovanje, ker je le nekaj dni pred tem dala v šolo Lesce ilustracije iz dela Veliki čarovnik Ujtata pisateljice Vide Brest. »No, kakšna črno-bela ilustracija se bo že našla,« je rekla ob prvem srečanju. Že čez teden dni, ko sva se ponovno srečala, je drugače modrovala: »Spoznala sem, da Vi res cenite ilustracije, zato jih raje Vam dam, kot pa da bi se po mojem odhodu znašlo v Papirnici Vevče.«

Kako sem takrat prišel v Šentrupert, ne vem – vem samo, da sem bil presrečen, saj je slikarka dala kompletno slikanico Mire Mihelič Puhkova kresna noč – kar dvanajst originalov! Ko pa sem po enem letu omenil, da še širim razstavo, je skromno rekla: »Bom pa še kaj dala!« Takrat se je znašlo pred mano deset kostumografij iz dela Frana Milčinskega Vesela zgodba o žalostni princeski. Vendar pa je Melita Vovk še tretjič odprla svoje zaklade in pred mano je bilo sedem ilustracij iz zgodbe Vide Brest Ptice in grm. »Saj si danes nihče ne upa obesiti ilustracij iz tega obdobja, ko je svet tako čuden,« je pospremila darilo, ki pa sem ga bil nadvse vesel.

Ko pa je bila ilustratorka prvič v Šentrupertu in si ogledala razstavo, jo je pospremila s komentarjem: »Mojih slik je preveč!« »Kaj pa, če je to galerija v galeriji?« sem odgovoril – in ob naslednjem srečanju sva sklenila, da bova svoj življenjski praznik skupaj počastila – saj je moj pogovorom o znanih in manj znanih osebah v knjigi Srečavanja dodala 27 portretnih skic – založnik Založbe Karantanija David Tasič pa je vse portretne skice podaril šoli v Šentrupertu. Ko pa je slikarka pred petimi leti skupaj s pesnikom Toneom Pavčkom počastila življenjski praznik, ni šlo drugače, kot da so ilustracije za novo pesniško zbirko Toneta Pavčka S črko čez Krko pristale v Šentrupertu.

Pa naj po vsem tem še kdo reče, da

so Gorenjci 'ohrni'!

Še se bom srečeval z ilustracijami današnje gostje, saj še ni izrekla zadnje besede – ni še naredila zadnje ilustracije – in ker je spet jubilejno leto – lahko v imenu vseh nas rečem: »Korajžno naprej, draga darežljiva ilustratorka Melita Vovk!«

Slikarkino delo je predstavila umetnostna zgodovinarica Maruša Avguštin, ena izmed najboljših poznavalk ilustracij pri nas in v svetu; ni smela biti izčrpana, saj ji je slikarka vso pot na Dolenjsko naročala, da ja ne bo preveč o njej govorila. A vseeno: Prisluhnimo!

»Melita Vovk, rojena 14. junija 1928 na Bledu, je diplomirala leta 1952 na Akademiji likovnih umetnosti v Ljubljani in leta 1972 prav tam opravila grafično specialko. Večino svojega ustvarjalnega obdobja je preživela v svobodnem umetniškem poklicu, le od leta 1953 do 1956 je poučevala likovni pouk na takratni nižji gimnaziji na Bledu in v letih od 1974 do 1977 scenografijo na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo v Ljubljani. Od diplome je članica Društva slovenskih likovnih umetnikov in od leta 1972 Društva oblikovalcev Slovenije. Med letoma 1974–1976 je bila predsednica Društva likovnih umetnikov.

Široka in raznolika ustvarjalnost Melite Vovk obsega 150 ilustriranih knjig za mladino, otroke in odrasle, množico risb in karikatur v otroških, mladinskih in drugih revijah ter v dnevnem časopisju in poleg tega vrsto scenografij in kostumografij za različna slovenska gledališča. Za svoje delo je prejela dve Levstikovi nagradi (1957, 1965) Mladinske knjige v Ljubljani in nagrado Mlado pokolenje v Beogradu (1965) za ilustracijo, skupaj z Urošem Vagajo in Miletom Korunom nagrado Sterijinega pozorja v Novem sadu za scenografijo (1966), dve Borštnikovi nagradi za kostumografijo (1974) in scenografijo (1977) v Mariboru, zlato značko in diplomu za lutke v Bugojnu (1979) in Prešernovo nagrado gorenjskih občin (1986).

Glavno likovno izrazno sredstvo Melite Vovk je risba, predvsem bolj

ali manj realistično zasnovana risba, polna humorja in žive dinamike, zdaj skicozna, zdaj kombinirana s kolažem, črno-bela ali barvna. V njej se poslužuje barvnih risal in pisal, lahko pa se, ko ji to narekuje literarna predloga, posluži slikanja v barvnih ploskvah, kombiniranih s črto.

V razstavljenem opusu v Trebnjem smo delo Melite Vovk spremljali v suverenih črno-belih portretnih skicah znamenitih slovenskih mož in žena, ki so nastali za knjigo prof. Jožeta Zupana Srečavanja. Ogedali smo si moderno obarvane slikarske ilustracije za slikanico Puhkova kresna noč Mire Mihelič z njihovo razgibano igro barvnih ploskev in črt v različnih perspektivnih pogledih, v ilustraciji za knjigo Branke Jurca Ko zorijo jagode smo jo odkrivali v ekspresivno obarvanem liku ženske z otrokom v bogatem prepletu barvnih črt, v Ingoličevi povesti Mladost na stopnicah so nas prevzeli predvsem dinamični prizori, izdelani pogosto s skicozno risbo, s katero slikarka vedno zadene bistvo pripovedi. Zelo drugačna je Melita Vovk v ilustracijah za lirično pripoved Vide Brest Ptice in grm, v kateri z barvo in risbo poglobljeno spremlja pisateljčino zgodbo. Z barvnimi svinčniki oblikovane ilustracije za Pavčkovo knjižico pesmi S črko čez Krko nas avtorica vrne v vsakdanjo realnost, tudi ko upodablja angele.

Že ozek izbor iz slikarkine izjemno bogate ilustratorske bere je pokazal njeno človeško širino, likovno prilagodljivost literarnim predlogom in mladim, ki so jim knjige namenjene, ter hkrati kakor mimogrede razkril njeno risarsko in slikarsko naravo.«

Odprtje razstave je bilo kot posladek k osrednjemu dogodku – vrhunski počastitvi, vredno velikega Prešerna! Še posebej, ker se je ob ubrani glasbi in izbranem govoru vrnila na počastitev tudi – Prešernova pesem. Počastitev je bila zadosti velik dokaz, da nam ni treba iskati zunanjih izvajalcev, ker jih imamo dovolj kvalitetnih kar doma!

Zato hvala vsem, ki so omogočili in izvedli prvo skupno počastitev občinskega praznika!

Razmišljanje ob gala večeru novih baletnih koreografij na slovensko glasbo

Novembra 2007 sem si v Kulturnem centru Janeza Trdine ogledala nastop slovenskih plesalcev, ki so ustvarjali ples na slovensko glasbo. Prireditev je pripravilo Društvo baletnih umetnikov Slovenije. Lepa ideja v času globalnih preprih različnih kultur preko slovenskega prostora.

Torej je bila to predstava o tem, kako mladi plesalci doživljajo ta čas, ki so ga izrazili v plesu, umetnosti, ki ves čas lebdi na krilih človeškega čustvovanja. Seveda je v vsaki koreografiji tudi nekaj razumskega dela, saj plesalec zavestno izbira med mnogimi možnostmi, ki mu jih ponujajo omejitve prostora, glasbe ali časa in seveda telesa, tega čarobnega instrumenta v službi nevidnih fanfar. Na nas gledalcih pa je, da se predamo tej neznani govorici in skušamo nekaj razumeti, dojeti ali doživeti. Morda je to zadnje najprimernejša beseda, saj na odru gledamo neko potencialno življenje. Gledamo človeka, katerega gibanje ničemur ne služi, oziroma se ves čas sprašujemo: »Čemu to gibanje služi?«

Plesalce lahko občudujemo v njihovi globalni usposobljenosti, koreografu, zidarje plesa, pa po umetelni izrabi vseh naštetih dejstev. Toda to oboje na koncu postane nepomembno, ko se oglasi naš okus, naša notranja osebna presoja, ki povezuje naš notranji svet doživetij z zunanjim svetom, v katerem kraljuje plesalec oziroma koreograf. In če se torej gledalec in umetnik v nekih trenutkih ujameta, dobita ples in gibanje svoj pomen. Tako se tudi sama, čeprav imam neko plesno znanje, na koncu pri presoji plesne predstave zanesem na svoj okus, ki ni nujno enak z večino. In s tem okusom sem ob predstavah sodobnega plesa velikokrat sama in prazna, pa čeprav so to dela priznanih koreografov.

V novembrski predstavi smo videli dvanajst plesnih točk mladih plesalcev, ki so po večini dobro izšolani bodisi v klasični ali sodobni plesni tehniki. Nekatere od teh kratkih plesnih točk so mi ostale posebej v spominu.

Koreografija duet Žige Jereba na

glasbo Slavka Osterca je bila narejena z izurjenimi modernimi plesnimi koraki, vendar je delovala hladno.

Koreografija Ane Germ na glasbo Marka Urbaneka je bil ples, v katerem se je plesalka igrala med plesom s copatkami in brez njih. Preprosta uporaba plesne govorice je delovala iskreno in pustila sled igrivosti.

Koreografija Žive Droljc in Gaja Rudolfa z naslovom Od tu naprej na glasbo B. Alen / Z. Horvat je bil poizkus klasičnih baletnih korakov, povezanih v preprost ples, ki ga plešeta fant in dekle. Njun odnos je ves zadržan, zaključita pa ga z enim samim inovativnim gibom, ki plesalko, pripeti na plesalca, spremeni v cvet na steburu. Plah poizkus pozitivne baletne estetike, ki lahko v prihodnosti prinese še kaj lepega.

Koreografija Čas Ingrid Radman na glasbo Jana Jakomina je bila zahtevna in bogata koreografija z uporabo sodobne plesne tehnike, z elementi pantomime in nam je očitno hotela podati neko sporočilo. Plesalke so v plesu izražale agresijo druga do druge, ples pa je zaključil moški glas, ki naj bi deloval komično. Ples bi z veseljem videla še enkrat, morda bi ga potem bolje razumela.

Koreografija Sanje opoldan Dane Petretič na glasbo Mirka Vuksanovića je na zelo čustveno glasbo zgrajen ples, ki združuje strogo baletno tehniko nog in mehkejšo gibanje zgornjega dela telesa.

Koreografija Simfuzija Jasne Zavadnik na glasbo Mitje Vrhovnika Smrekarja: pleše pet plesalk, ki umetelno obvladajo moderno govorico padcev, dvigov, torzij in izdihov telesa. Bil je zanimiv izraz uživanja v gibanju.

Koreografija Ujeti trenutek Nastje Bremec, glasba Silence: plešeta dve plesalki, oblečeni v tople barve, ki neobremenjeno raziskujeta, kaj lahko povesta dve telesi skupaj. Njuno gibanje nima velikega čustvenega naboja. Tako v gibanju iščeta le nenavadne sovpadnosti teles in igro v prostoru. Nastal je ples, prijeten za dušo in oko.

Koreografija Insekti Uršule Ter-

žan na glasbo Milka Lazarja: plešejo štirje plesalci, oblečeni v čudne črne kostume, ki moška telesa vizualno razrežejo na kvadrate. Gibanje je čudno, zafrustrirano in odtujeno in mi ni posredovalo nič pozitivnega.

Koreografija Ženske Valentine Trucu, glasba Katalena: pleše pet plesalk, oblečenih v široka krila. Plesalke so sicer balerine, vendar je njihovo gibanje še najbolj podobno izraznemu plesu. Koreografija, ki jo navdihuje rahlo karikirano gibanje zaljubljene kmečke deklince, je vsekakor izstopala izmed drugih plesnih točk po avtentični povezavi giba in glasbe. Škoda je le, da ta nekakšen slovenski etno slog ni bil malo bolj gibalno raziskan, vendar pa mi je ples petih plesalk, ki sramežljivo obletavajo podobo moškega, izzval nasmeh na obraz.

Plesni večer sta zaključila novomeška plesalca Rosana Hribar in Gregor Luštek s koreografijo Osem let, ki jo odplešeta v svojem notranjem ritmu brez glasbe. Plesalca s svojo obleko govorita o običajni vlogi moškega in ženske. Tudi gibanje

na začetku uporablja figuro iz družabnega plesa, ki pa se hitro spremeni v spontano govorico teles, nabitih z željo povedati več. Ples je razdeljen na enakomerne časovne fragmente, ki se z vmesnimi pavzami, dolgimi en dih, enakomerno ponavljajo. Gibi prihajajo skoraj nekontrolirani iz njune podzavesti, ki se v svoji iskrenosti in želji po izživeti globino svojega doživetja ne ozirajo na to, ali so lepi ali ne. So pa zato zelo resnični in prepričljivi. S svojo mnogoternostjo in originalnostjo nas potegnejo v svet njunega odnosa, ki je strasten in dostikrat agresiven, s katerim se morda ne strinjam, vendar pa to ne more preprečiti vtisa, da gre za pravo umetniško delo.

Ko se je njuno gibanje umirilo s konvencionalnim poklonom plesalca svojemu partnerju oziroma partnerki in je dvorano napolnil prepričljiv aplavz, je v meni potihnilo vprašanje: »Čemu se ti ljudje sploh gibljejo?« Zdelo se mi je, da se je pred mano odvila zgodba, ki je sploh nisem videla, ampak čutila.

Franc Križnar

ŠE EN KOZINOV ZBORNİK

2. mednarodni simpozij o Majanu Kozini ob 100-letnici rojstva. Glasbena šola Marjana Kozine, Novo mesto 2008

Z novomeškega knjižnega trga in še bolj natančno z muzikološkega, glasbeno zgodovinskega področja je pred nami nova enota. Lansko leto (2007) je v času od 29. do 30. marca v Novem mestu potekal 2. mednarodni simpozij o Marjanu Kozini ob 100-letnici rojstva. Sedaj pa je organizator, Glasbena šola Marjana Kozine iz Novega mesta, izdala obširen zbornik, katerega taktirko sta imela v rokah vodja simpozija in urednik zasl. prof. ljubljanske Univerze dr. Primož Kuret in ravnatelj Glasbene šole Marjana Kozine v Novem mestu Zdravko Hribar. Kot je običajno pričakovati ob podobnih zbornikih, gre za natise referatov pred letom dni opravljenega simpozija. Tokrat pa gre za morda še nekaj več, kajti zgledno urejen in bogato ilustrirani zbornik je še (ena) bio-bibliografija

o našem Marjanu Kozini več.

Po uvodni besedi **Zdravka Hribarja**, ki umesti simpozij, zbornik in Kozino, sledi voditeljeva in urednikova spremna beseda (**Primož Kuret**). Ena vodilnih slovenskih glasbenih osebnosti s sredine 20. stoletja, Marjan Kozina, je bil rojen 4. junija 1907 v Novem mestu, kjer je 19. junija 1966 tudi umrl. Kompozicijo je študiral na Dunaju, iz dirigiranja pa je diplomiral v Pragi. Od leta 1932 je bil korepetitor v ljubljanski Operi in baletu, v letih od 1934 do 1939 pa dirigent in direktor Glasbene matice v Mariboru. Od leta 1940 do 1943 je bil docent na Glasbeni akademiji v Beogradu, potem pa do konca 2. svetovne vojne v partizanih. Tudi tukaj je bil izjemno umetniško aktiven. Po vojni je bil v letih od 1947 do 1950 v Ljubljani

direktor Slovenske filharmonije, v letih od 1950 do 1960 pa redni univerzitetni profesor za kompozicijo na ljubljanski Akademiji za glasbo. Od leta 1953 je bil redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti - akademik. Kot skladatelj se v svojem opusu realističnega sloga ni opiral na kakšne določene šole, ampak si je prizadeval približati se slovenski ljudski melodiki in ritmiki, kar vse je občutno prispevalo k priljubljenosti njegovih del. Kozinova programsko zamišljena orkestralna dela sodijo med vrhunce slovenske glasbe. To velja tudi za njegovo opero *Ekvinokcij* (1943) po drami hrvaškega pesnika, dramatika in novelista Iva Vojnovića. V njej je Kozina pokazal, da je mojster variacijskih oblik. V vokalni glasbi pa se je posebno odlikoval z *Baladami Petrice Kerempuha* (1946) na verze drugega hrvaškega pisatelja, pesnika in dramatika Miroslava Krleže. Danes ena njegovih najbolj popularnih orkestralnih del je zagotovo tetralogija *Simfonija* (1946-49; *Ilova gora*, 1947; *Padlim*, 1948; *Bela krajina*, 1946 in *Protiv morju*, 1949), pa še simfonična pesnitev *Davnina* (1960); med kantatami so to *Lepa Vida* (1939), *Tlaka* (1956), pa še številni zbori, samospevi, klavirska glasba in drugo. Leta 1948 je bil M. Kozina med prvimi dobitniki Prešernove nagrade.

Domačin dr. **Stane Granda** oriše Kozino kot Novomeščana; tu je bil najmanj v letih 1907-1925, potem bolj ali manj občasno, vse do partizanstva v neposredni bližini (Bela krajina, 1943-1945), in seveda po vojni, ko se je vse do smrti redno vračal na »svojo« Trško goro, saj je potem leta 1966 tam - v Novem mestu tudi umrl. O Kozinovi opereti *Dekle z Jadrana* se razgovori oziroma razpiše velik poznavalec slovenske opere in operete, zgodovinar in literat ddr. **Igor Grdina**. O mariborski življenjski in umetniški epizodi (1934-1939) M. Kozine je objavljen prispevek mag. **Manje Flisar**. Dr. **Andrej Misson** oriše Kozino kot romantika 20. stoletja. **Valentina Radoman** iz Novega Sada je prispevala fragment beograjskih let M. Kozine: 1940-1943; 1945-1949. **Ivan Florjanc** se je posebej lotil analize ene najuspešnejših Kozinovih kan-

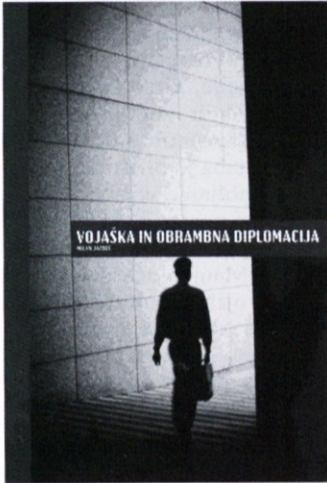
tat, *Balade Petrice Kerempuha*, na besedilo M. Krleže. O partizanskem samospetu in M. Kozini je govorila in zdaj piše slovenska Italijanka ali italijanska Slovenka dr. **Luisa Antoni**. Ne samo v samospevnem opusu, temveč nasploh v fragmentu partizanske ustvarjalnosti je bil Kozina med najuspešnejšimi in podobno kot desetine njegovih vojnih kolegov je tudi on pogosto komponiral samospewe in zборе na besedila Mateja Bora in Karla Destovnika Kajuha. Iz njegovega tovrstnega opusa imamo dokaze za najmanj 59 takih del: 4 scenska dela, 26 vokalnih del - zborov, 13 vokalno-instrumentalnih del - samospenov (kar je v primerjavi s preostalim tovrstnim opusom še 68 takih del poglavitni delež!), dve instrumentalni zasedbi, 8 del za neznane zasedbe in 6 priredb. Zakaj torej ne tudi posebnega prispevka o kar 26 Kozinovih partizanskih zboreh? Upam le lahko, da ni tej odločitvi botrovala tako izkrivljena tovrstna ideologija? Mag. **Lučka Winkler Kuret** je prispevala edino Kozinovo menedžersko obdobje, ko je bil v letih 1947-1950 (prvi upravnik Slovenske filharmonije. S Kozinovimi literarnimi paberki nas seznanja **Slavka Kristan**. Čeh **Josef Šebesta** je prispeval sledi Kozine v češkem glasbenem okolju, saj vemo, da je bil prav tam (v Pragi v letih 1930-1932); to pa je hkrati z objavljenimi dokumenti (faksimili) najbolj opremljeni prispevek v zborniku. Sin M. Kozine, **Jurij Kozina**, se nato dotakne še očeta, *Trškogorca Marjana*. Na koncu je objavljena slovenska verzija Kozinove operete *Dekle z Jadrana* v avtorstvu Igorja Grdine.

Lično urejeni zbornik, po katerem bi se lahko zgledovali številni domači in tuji »profesionalci«, so poleg že omenjenih akterjev »spravili na svetlo« še prevajalska ekipa *LEOS* Sonje Krme (prevodi angleških povzetkov), oblikovalka in tehnična realizatorica Simona Hribar in tiskarna Rotosi. Več kot soliden zbornik je izšel v nakladi 600 izvodov. Lično opremljena, bogato ilustrirana, zlasti pa še vsebinsko polna knjiga najzatorej najde pot v čisto vsak (domenjski) dom.

Ivan Kastelic

VOJAŠKA IN OBRAMBNA DIPLOMACIJA

Milan Vidmar: *Vojaška in obrambna diplomacija*. Fakulteta za družbene vede, 2007

Knjiga *Vojaška in obrambna diplomacija* je v bistvu učbenik, vendar se bere večplastno. Študentje bodo v njej iskali izpitno snov. Na koncu vsakega poglavja so tudi povzetek, popis kratic s tolmačenji in vprašanja, namenjena utrjevanju snovi ali izpitu. Diplomati na začetku kariere se bodo lotili knjige najkasneje v okviru priprav na svojo prvo zaposlitev ali v trenutku, ko bo treba na hitro raziskati kakšno pereče vprašanje. Vsi drugi, vedoželjneži pa bodo vsaj del te knjige prebrali skoraj kot kriminalko.

Avtorju, dr. Milanu Jazbecu, se pač ni nikoli zdelo za malo, da bi pisal temeljno literaturo na področju diplomacije. V *Vojaški in obrambni diplomaciji* je prvo poglavje namenjeno opredeljevanju diplomacije in njeni vlogi. Seveda ne manjka niti zgodovinski pregled razvoja diplomatskih odnosov. V tem pregledu beremo, da segajo zametki te dejavnosti v čase, ko je bilo skoraj enako pomembno zagotoviti varnost posrednikom (pogajalcem) in doseči sporazum z njimi. Diplomacija je po izoblikovanju nacionalnih držav postala bolj formalna in organizirana služba, čeprav je bila sprva omejena predvsem na protokolarne dogodke, recimo na izročanje poverilnih pisem. Razmah trgovine (na primer z zvezo hanzeatskih mest) je prinesel že potrebo po zaščiti interesov. To nalogo so prevzela konzularna predstavništva.

Avtor združuje v knjigi svoje teoretično znanje in delovne izkušnje z vojaško diplomacijo. Opredeljuje jo kot samo eno izmed področij delovanja diplomacije. Izvajajo jo vojaški atašeeji, vsaj polkovniki po činu. Seveda je bistvo tega dela legalno zbiranje obveščevalnih podatkov in njihovo analiziranje. Formalno gledano zadostuje spremljanje javno objavljenih dokumentov (uradni listi), množičnih občil in drugega tiska, uradnih izjav ter bera podatkov, pridobljenih iz povprečne mreže stikov.

Stvar poguma, nuje, iznajdljivosti in sposobnosti posameznega atašeeja je, koliko si bo kdo upal »raztegniti« svoje analitsko delo na področje vohunjenja. Ob tem, da je v uradnih dokumentih zapisano: »opazuj, analiziraj, poročaj«. Na neki točki bo država sprejemnica »ugotovila«, da je določeni vojaški ataše prestopil splošno veljavno mero in uradna pooblastila. Ali pa ga bodo izgnali, ker je prestopil mejo tolerance pri državi sprejemnici. *Vojaška in obrambna diplomacija* vsebuje tudi praktične primere. To so preglednice, ki prikazujejo organiziranost diplomatskih misij in vojaških oddelkov znotraj njih. Pri tem se je avtor omejil na vzporejanje držav, primerljivih s Slovenijo: na Dansko in Hrvaško.

Razvoj diplomacije je sledil novim okoliščinam in potrebam. Z vstopom v NATO zavezanstvo prehaja moderna diplomacija, kot smo jo poznali doslej, v postmoderno diplomacijo. Od donedavnih bilateralnih odnosov (današnje) države – zaveznice negujejo med seboj multilateralne odnose. Knjiga navaja, da so ti odnosi odprti, temeljijo na sodelovanju, vzajemnem informiranju, skupnem načrtovanju in izvajanju sprejetih dogovorov. Z Jazbečevimi besedami: »Obrambno diplomacijo razumemo kot vsebinsko in pogovorno nadgradnjo vojaške diplomacije, ki se je razširila iz bilateralnega v multilateralni okvir. To pomeni tudi soobstoj obeh diplomacij.«

Spremembe v delu vojaške diplomacije so prinesle tudi novosti. Prehod na multilateralo pogojuje hkratne in usklajene odnose z vsemi članicami zveze. Vojaški ataše postane obrambni svetovalec v diplomatskem predstavništvu svoje dežele. Donedavnemu poročanju »v centralo« se sedaj pridruži vzajemno poročanje predstavnikom držav – partneric. Tekmovalnost in zalezovanje nadomestijo sodelovanje, skupno načrtovanje, usklajevanje in izmenjava izkušenj ter vzajemna

pomoč. Zapis nas prepričuje, da v diplomaciji v bistvu ni nič več tako, kot je bilo. Razvoj komunikacij olajša in pospeši dogovarjanje. Zaradi multilaterale se vrstijo srečanja na vrhu, imenovanja posebnih odposlancev, v diplomaciji pa je čedalje več nediplomatov. V Evropski uniji se civilna problematika vedno bolj prepleta z vojaško. Manjša je namreč nevarnost izbruha vojne, povečuje pa se vsa druga problematika – začenjši od globalne okoljske nevarnosti.

S povečanjem vloge medijev postane pomembnejši vpliv javnega mnenja. Porast javne diplomacije omogoča večjo transparentnost pogajanj. To pa ni vedno dobrodošlo. Pogajalski procesi potekajo bolj sproščeno, daleč od oči javnosti.

Knjiga bralcu posreduje v strnjeni obliki védenje o delu vojaškega atašeya v današnji postmoderni diplomaciji. Cilj te obrambne diplomacije je, (po Jazbecu) da z metamorfozo funkcija atašeya v smeri sodelovanja nekako omehča odnose. Gre za odstranjevanje sovraštva in spodbujanje reform. Rezultat je skupna uporaba pridobljenih izkušenj.

Hkrati Jazbečeva knjiga odstira tančico skrivnostnosti in pridih elitnosti ali sijaja, ki se drži diplomatskega in (končno tudi) obveščevalnega dela. Zadnji del knjige je avtor poimenoval Študija primera. Na tem konkretnem primeru se bodo bodoči vojaški atašeyi lahko seznanili z osnovami klasičnega dela v svoji »stari« stroki, kot vojaški atašeyi. Morda za primer, »če bi (trenutno uveljavljeno) delo obrambnega svetovalca v kakšnih novonastalih okoliščinah ne dajalo več dovolj uporabnih rezultatov«.

Jazbec je predstavil Slovenca, polkovnika Vladimira Vauhnika, mornariškega vojaškega atašeya Kraljevine Jugoslavije v Berlinu. Službo v tej diplomatski misiji je Vauhnik nastopil 1. decembra 1938. Veleposlanik in Vauhnikov nadrejeni je bil takrat nobelovec, dr. Ivo Andrić. Vauhnik je imel za seboj vrhunsko izobrazbo in sijajno vojaško kariero. Bil je inteligenten in delaven. Študiously je zbiral in analiziral pridobljene informacije, ki so bile dosegljive v množičnih medijih in javno dostopnih dokumentih. Kot nekdanji član generalštaba je bil doma zadolžen za usposabljanje vojske. Znal je predvideti, kaj pomenijo in v kakšen razvoj dogodkov vodijo podatki, ki jih je zbral. Manjkajoča dejstva ali potrditve svojih domnev je dobil preko odlično razvejene mreže svojih stikov. Pol leta po prevzemu službe je iz zbranih podatkov napovedal napad Nemčije na Poljsko. Napovedal je tudi napad na Jugoslavijo, vključno z informacijo o bombardiranju Beograda in smereh gibanja agresorskih divizij. Seveda ni nič zaleglo, ker ga ni nihče v Beogradu vzel resno. S svojim uspešnim delom se je vpisal v svetovne kronike vojaških atašeyev – obveščevalcev. Skratka: beremo še eno zgodbo o še enem uspešnem Slovencu, za katerega naša domovinska zavest in javnost doslej nista vedeli. Na žalost so brali njegova poročila tudi Nemci. Seveda, s posredovanjem svojega agenta v Beogradu. Ko se je ob začetku vojne umaknil domov, se je uresničila Hitlerjeva namera. V Beogradu so nemški okupatorji takoj aretirali »tistega tipa Vauhnik« in ga odpeljali nazaj v Berlin na zaslihanje.

BREZČASNA POEZIJA HAIKUJEV

O zbirki haikujev Alenke Glazer Midva

Zbirka je izšla kot miniatarka v bibliofilski opremi (tisk: Grafiti studio) ob novem letu 2008. Knjižica vsebuje 46 haikujev, ki so nastali v šestdesetih letih prejšnjega stoletja in jih je avtorica posvetila svojemu očetu, pesniku Janku Glazerju, in mami Mariji, rojeni Čander, ob njenem jubileju. Življenjsko ozadje in ustvarjalni proces, ki je sprožil nastajanje nekaterih pesmi in oblikovanje tematsko zaokrožene celote, sta podobno obrazložena v spremni besedi avtorice. Literarnih vzorov za pisanje te krhke orientalske pesniške oblike takrat v našem slovstvu še ni bilo.

"Obliko haikuja sem poznala samo iz označitve v leksikonu, a začutila sem jo kot edino možno, da v njej napišem ljubezensko, a hkrati življenjsko zgodbo svojih staršev," opisuje pesnica svojo odločitev. Občudovanje, spoštovanje in izredna navezanost na starše ter usodna zakoreninjenost v preteklost obeh rodov, katerih nadaljevanje občuti v sebi kot njuna potomka, omogočajo pesnici, da podoživlja intimna občutenja ljubeče se dvojice. Njuno bivanje pojmuje kot nekaj izjemno dragocenega, povsem ločenega od vsakdanjosti. To izjemnost in hkrati zagrajenost v lastni krog izpovedujeta prvi in zadnji haiku v zbirki, zlasti pa haiku o vzpenjalki.

Prvi, uvodni verzji govorijo o odličnosti in srečenosti zvezi, neopazni sredi često banalne povprečnosti okolja: *Štiriperesna / detelja skrito raste / sredi navadnih*. Pred pljuski grobega zunanjega sveta varuje domačijsko idilo lesena ograja, plot, ki ves zlat obroblja njene meje.

Vlogo varuha prevzema tudi vzpenjalka, ki s svojo bujno rastjo ščiti dom pred nepovabljenimi. Vanj ne more vdreti nihče: *Vzpenjalka je dom / zastražila pred tujci, / nama se umika*.

Ljubezenska zgodba, ki jo je zaslutiti v verzih trenutka, govori o nemiru, pričakovanju, hrepenenju, iskanju, izpolnitvi in zrelosti. Ta imaginarna virtualna resničnost pa

je predvsem videnje pesnice in upesnitev njenih občutenj. Je izpoved osebnih vzgibov, pričakovanja in nemira. Tu ni več pomembno, komu se kaj dogaja, kdo kaj občuti, ne to, kaj je stvarno in kaj namišljeno, je le boljši del zaznavanja življenja, svež in za vsakogar neponovljiv trenutek. Preselitev v ta - morda idealizirani svet, dopušča, da zaživijo posamezni trenutki sami zase, daleč od kakršne koli priložnostne zapovedi.

Haikui so odslikave občutij v naravi z nakazanimi odtenki letnih časov, v njih je čutiti haiku trenutek, čutno konkretnost zvokov, vonjev in podob, pa tudi lastne odzive (avtorjev trenutek). V jutru, ko se oglasi petelin, se močneje oglasi osamljenost, želja po dopolnitvi in združitvi z ljubljenim. *Kdaj se spet vrneš, / da petelin obema / zjutraj zapoje?*

Kakor na japonski perorisbi je s tankimi črtami naslikana cvetoča marelica: *Je odcvetela / že mlada marelica, / krhka nevesta?* Na to odgovarja naslednji haiku: *Prezgodaj se osul / je rožnati sneg, zdaj drhte / veje jalovke*. Tudi tu je potrditev, da avtorica kroti svojo ekspresivnost in ostaja zvesta čutnemu zapisu brez literarnih pesniških figur zahodne literature. *Dišeče seno / je napolnilo pekre / s planinskim vonjem*. Poletni vonj suhega sena (haiku trenutek) se preljuje v planinski vonj (avtorjev trenutek), ki lahko odpira cel spekter spominskih asociacij, povezav z delom, spravi dom na pohorski košenini in predajanja čutnim užitek.

Kljub navidezni razosebljenosti in poskusom prikrivanja pod tančico druge ljubeče se dvojice, v katere intimni svet se pesnica vživlja, ostajajo haikui Alenke Glazer povsem njeno lastno brezčasno videnje in doživetje; in tega dejstva ne more spremeniti nobeno posvetilo. Časovna odmaknjenost od nastanka haikujev Alenke Glazer do izida pesniške zbirke Midva je hkrati pričevanje o brezčasnosti trenutka, ki ga lahko doživi in podoživlja vsak od nas.

Še posebej dragoceni so ti haikui,

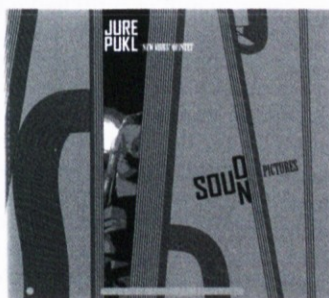
ker so pri nas med prvimi, saj v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so te pesmi nastajale, v slovenski literaturi ni bilo ne literarnih vzorov ne haiku šol in razprav o teoriji haiku oblike, kakršnih je v zadnjem deset-

letju veliko, zlasti pa zaradi društva Apokalipsa, revije, ki je objavila vrsto razprav in prevodov ter organizirala vsakoletne pesniške natečaje zanje.

Rasto Božič

GOGINA GLASBA V LETU 2007

Jure Pukl New Virus Quintet, Sound Pictures / Sedef, Sedef / Samo Šalamon European Quartet feat. Michel Godard, Nano / Zlatko Kaučič, Vizionarja – Goga Musica 2007.

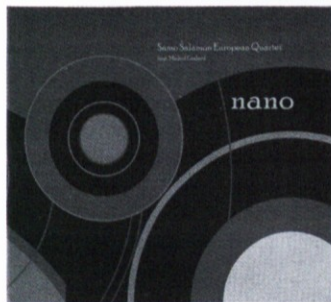

Kljub nezavidljivemu stanju slovenskega glasbenega založništva, zaostalemu trgu, obubožanemu splošnemu okusu in vse manjši pomoči države novomeška založba Goga zanesenjaško nadaljuje z izdajanjem plošč niza Goga Musica oziroma zahtevnejše popularne glasbe. Seveda iz bitke z vseprežemajočim kulturnim ravnodušjem ne prihaja brez ran, število glasbenih izdaj se niža, naklada in prodaja padata, plošče s tovrstno glasbo pa je v slovenskih trgovinah vse težje najti. Ob tej trditvi velja poudariti, da je v opisanih nevhvaležnih pogojih Gogi v lanskem letu uspelo izdati štiri izredno kakovostne plošče, kar tri med njimi pa bi lahko označili za presežke založbine dosedanje programske usmeritve in slovenskega tovrstnega povprečja.

Kot prvo so pri Gogi v lanskem letu izdali ploščo nove zasedbe slovenjgraškega saksofonista **Jureta Pukla**, ki je prinesla drugi avtorski projekt za novomeško založniško hišo. Puklova zasedba je v preteklosti dvakrat izvajala skladbe, prispele na Jazzintyjev natečaj Jazzon, prav tako je Pukl večkratni nagrajenec razpisa za najboljšo novo slovensko džezovsko skladbo. Že njegov prvi album *The Wizard – Čarovnik* ga je predstavil kot samosvojega nekoliko coltraneovskega raziskovalca, katerega glasbeni naboj presega domačo glasbeno raven. Njegova nova plošča to spoznanje utrjuje. Pukl se je tokrat v studio podal ob rednemu sodelavcu, kontrabasistu Robertu Jukiču, pianistu Eriku Marenčeuju, kitaristu

Janiju Modru in bobnarju Gašperju Bertonclju. Zasedba zveni dokaj sveže, utečeno, navdušuje medigra, predvsem Puklovega saksofona in Modrove električne kitare. Večkrat se zapleteta, ustvarjata lirična sozvočja ali si podajata teme, ki zvenijo izvorno in sočno, pritegnejo ter se ugnezdiijo v poslušalčev spomin. Pa vendar Puklovo izvajalsko in skladateljsko raziskovanje ostaja znotraj zgodovinskega hard bopa in sredinskega džeza. Kakšne širše vpetosti v sodoben improvizacijski svet na posnetkih ni ujeti, prav tako ne najnovejših džezovskih smernic.

Drugo Gogino lansko ploščo lahko tolmačimo kot poustvarjanje izročila oziroma njegovo nadgradnjo. Govorimo o prvencu skupine **Sedef** z enakim naslovom. Sedef je trio, ki od ustanovitve pred štirimi leti z različnimi glasbeniki raziskuje razsežnosti etno glasbe z območja nekdanje Jugoslavije. Lani se je preoblikoval v tričlansko zasedbo in se usmeril v izročilo bosanskih ljubezenskih pesmi. V sestavi Maša Pašović – vokal, Tilen Stepišnik – klasična kitara in Šemsudin Džopa – akustična kitara ter tremi gosti s tolkali, violino in violončelom se je Sedef v prvi polovici lanskega leta v studiu posvetil sev-dalinkam, poleg teh je na album uvrstil nekaj avtorske glasbe in hrvaško narodno pesem. Sedefovo zvočno sliko označuje in odlikuje tankočutno pevsko podajanje, položeno na neoporečno glasbeno podlago, ob prisotnosti prvih evro-ameriške folk glasbe, temelječo na bosansko

orientalni melodiki in ritmiki. Petje Maše Pašović je več kot ponavljanje izročilnih vzorcev. Pevka zajema iz izročila, ga delno poustvarja, a hkrati z vokalno improvizacijo tehtno dopolnjuje. Njeno izvajanje je blizu smernicam sodobnega tolmačenja svetovne glasbe. Ob pevki kitarski duet ustvarja instrumentalno medigro, jo bogati s solističnimi vložki, etničnimi obrazci in okraski. Sedefovo naslanjanje na bosanske sev-dalinke je primerljivo z izvajanjem nekaterih vrhunskih evropskih etno-folk zasedb, ki zajemajo iz različnih izročil, recimo portugalskega, mavrskega, sardskega, in podobno. Tudi Sedefov pristop se od skladbe do skladbe razlikuje. Izredno večša kitarista enkrat posežeta po flamenku, drugič sta baročna ali se izražata skozi neparne balkanske ritme, celo blues in sorodne oblike. Sedefu je uspelo zlitje zahoda in vzhoda. To Gogino izdajo lahko primerjamo s pred časom izdano ploščo Sagar, Ragas. Oba albuma sta nastala kot medkulturna podviga in predstavljata tehten presežek založbine pretežno sredinske ponudbe.

Sedefu je lani sledil izid dveh džezovskih plošč, glede na izvajalca in njuno ustvarjalno usmeritev, bi ju lahko ocenili za novo džezovski oziroma sodobni džezovski plošči, ki prinašata raziskovalno glasbo, kot je doslej pri Gogi nismo bili deležni. V obeh primerih, tako mariborskega kitarista Sama Šalamona kot briškega bobnarja Zlatka Kaučiča, pa lahko govorimo o paru najbolj ustvarjalnih, delavnih, domiselnih in mednarodno prepoznavnih domačih avtorjev.

Samo Šalamon je lani lastnemu bogatemu nizu albumov dodal še Gogino ploščo Nano. Pravzaprav se je lani predstavil z dvema ploščama, ki ju je posnel v zanj doslej neobičajnih zasedbah. Tako je pri italijanski založbi Splasc(H) najprej izšel album njegovega European Quarteta Full Memories, kjer ga slišimo ob uglednem francoskem tubistu Michelu Godardu ter Italijanoma, akordeonistom Lucianom Biondinijem in bobnarjem Robertom Danijem. Album Nano je za novomeško Gogo v treh četrtinah posnet v enaki zasedbi, le Biondinija je zamenjal saksofonist

Julian Argueles. Nano predstavlja novo poglavje na Šalamonovi plodoviti glasbeni poti. Kljub temu, da se pogosto pojavlja kot skladatelj, se zdi, da je pri obeh projektih poudaril skladateljsko noto. Nastopa le v kvartetu, kjer so glede na širše zasedbe izrazne možnosti ožje in morebitne skladateljske vrzeli tembolj opazne. Po poslušanju obeh plošč pa postane jasno, da je pomenil skladateljski podvig za mojstra električne kitare izziv. Njegova glasba je precej bolj lebdeča, kot je bila doslej, še bolj raziskovalna. Svobodno se preliva skozi glasbila sodelujočih, njen utrip pa polno zaživi v medigratih in stičiščih. Šalamonov ustvarjalni proces je hkrati iskanje in zaplet. Kot kažejo naslovi skladb, glasba odslikava njegovo življenje in se oplaja v družbi sodelavcev. Samosvoja pot Sama Šalamona se vse bolj odvija v smeri mednarodnih projektov, da so uspešni, slišimo na ploščah in koncertih. Full Memories je lani predstavil v Cankarjevem domu, Nano pa je posnetek tamkajšnjega predlanskega koncerta.

Kot zadnjega v lanskem Goginem nizu se dotikamo izdelka neumornega zvočnega raziskovalca in improvizatorja, bobnarja in tolkalca **Zlatka Kaučiča**. Njegov lanski Gogin album Vizionarja je navdihnilo delo pokojnih Zlatku posebno dragih ustvarjalcev, rojaka Srečka Kosovela in pred tremi leti umrlega velikega ameriškega saksofonista Stevea Lacyja. Pri snemanju Lacyjevih in Kaučičevih skladb je sodeloval ameriški tako rekoč zvezdniški pihalec, član svetovno znane zasedbe Oregon, Paul McCandless, reden gost Kaučičevih podvigov. Poleg njiju so bili v zasedbi še italijanski glasbeniki, saksofonist Emanuele Cisi, pianist Bruno Cesselli in kontrabasist Ares Tavolazzi. Kot gosta sta sodelovala pevka Irene Aabi in kvartet rogistov Hororn. Glasba, ki jo prinaša plošča Vizionarja, daje izrazito sliko Kaučičevega ustvarjanja, ki se zdi na tej točki zlito iz njegovih številnih skupinskih in samostojnih projektov. Gre za koncertni posnetek, pred letoma zabeležen v ljubljanskem Cankarjevem domu.

JANUAR

NOVO MESTO, 3. januarja – Amerika je naslov fotografske razstave avtorja Mateja Stritarja, ki so jo na ogled postavili v klubu LokalPatriot.

SEVNICA, 3. januarja – V Lekos galeriji Ana so odprli prvo samostojno razstavo Sevnčanke Marjete Pečnik Barvitost voščenk. Otvoritev je popestril nastop vokalne skupine Zefir in Silvija Blažević.

NOVO MESTO, 5. januarja – Klub Lokalpatriot je povabil na koncert V živo s skupino Prasci.

PREČNA, 5. januarja – KD Dvor je v župnijski cerkvi sv. Antona Padovanskega priredilo božični koncert.

ZAVINEK, 6. januarja – Na praznik Svetih treh kraljev so v okrašeni vasi zadonele stare koledniške pesmi iz ust pevcev sedmih koledniških skupin: iz Buščeče vasi, Dobrave, Škocjana, Rake, Vovčkove vasi, Šentjerneja in iz Preske.

NOVO MESTO, od 7. do 9. januarja – Slovensko ljudsko gledališče iz Celja je v KC J. Trdine uprizorilo gledališko predstavo Tine Kosi To ti je lajf.

NOVO MESTO, 8. januarja – V Knjižnici M. Jarca so imeli sestanek RICOvega študijskega krožka Berimo z Manco Košir, na katerem je razpravo o prebranih knjigah vodila Anka Bratož.

KRŠKO, od 9. do 10. januarja – GŠ je gostila 8. srečanje Zveze slovenskih glasbenih šol. Pripravili so več zanimivih predavanj o glasbeni vzgoji.

NOVO MESTO, 9. januarja – V knjigarni MK je znani popotnik, svobodni novinar, pisec in fotograf Zvone Šeruga, po rodu s Sel pri Ratežu, predstavil svojo že osmo potopisno knjigo Nazaj v Afriko. Z njim je bila tudi njegova sopotnica po Etiopiji in Keniji, Neja Garvas.

ČRNOMELJ, 10. januarja – V knjižnici je potekalo drugo srečanje 2. skupine v bralnem klubu Knjižni moljček.

NOVO MESTO, 10. januarja – V Narodnem domu so odprli fotografsko razstavo Marjane Papež z naslovom Kaplja – kapljica. – Mini teater je v KC J. Trdine pripravil predstavo Začarani štoklji.

TREBNJE, 10. januarja – V KD je nastopila otroška plesna akrobatska skupina Športnega kluba Flip Piran.

MARIBOR, 11. januarja – V Galeriji Hest so odprli razstavo akademskega slikarja Jožeta Marinča, ki živi in ustvarja v Dobah pri Kostanjevici. Predstavil se je z izborom najnovejših del.

METLIKA, 11. januarja – V Kinu Metlika je bil na ogled film Instalacija ljubezni režiserke Maje Weiss, domačinke po rodu. Sledil je razgovor s filmsko ekipo. Večer so naslednji dan ponovili v KD Črnomelj.

NOVO MESTO, 11. januarja – Anton Podbevšek teater je organiziral koncert kontroverzne slovenske glasbene skupine Laibach. – Pod kavarno je Petkov večer potekal s folklorno skupino Kres.

SEVNICA, 11. januarja – MC je pripravil tematski glasbeni večer – biografije glasbenikov, videospoti.

TREBNJE, 11. januarja – V Mercator centru je bila predstava za otroke Rdeča kapica malo drugače.

ARTIČE, 12. januarja – Dramska sekcija Veseli oder KD Žarek Dolenja vas je v Prosvetnem domu zaigrala komedijo Borisa Sternada Stric Tone. Dan kasneje so jo ponovili v Domu B. Zupančiča v Zdolah.

ČRNOMELJ, 12. januarja – V KUD Laterna so odprli razstavo akvarelov Zdenke Vinške Faganel in Jasminke Čišič. – MKK je povabil na koncert treh skupin.

MIRNA, 12. januarja – V športni dvorani OŠ je potekal nadaljevalni seminar za klasične mažorete, članice Mažoretne twirling zveze.

NOVO MESTO, 12. januarja – Lutkovno gledališče Koruzno zrno je v klubu LokalPatriot zaigralo lutkovno predstavo Pohorska legenda. Zvečer je

Uporabljene kratice:

AGRFT: Akademija za gledališče, radio, film in televizijo

DU: društvo upokojencev

CIK: center za izobraževanje in kulturo

GD: gasilski dom, gasilsko društvo

GŠ: glasbena šola

JSKD: Javni sklad za kulturne dejavnosti

KC: kulturni center

KC: kulturni center

KS: krajevna skupnost

KKC: kulturno-kongresni center

KD: kulturni dom, kulturno društvo

KUD: kulturno-umetniško društvo

KS: krajevna skupnost

MC: mladinski center

MePZ: mešani pevski zbor

MPZ: moški pevski zbor

MK: mladinska knjiga

MKK: mladinski kulturni klub

OŠ: osnovna šola

PGD: prostovoljno gasilsko društvo

PZ: pevski zbor

RIC: razvojno-izobraževalni center

SAZU: Slovenska akademija znanosti in umetnosti

TD: turistično društvo

ZIK: zavod za izobraževanje in kulturo

ZKD: zveza kulturnih društev

ŽPZ: ženski pevski zbor

Akademski slikar Uroš Weinberger.

bil koncert skupin To Hate in Burning Legion.

SEVNICA, 12. januarja – V MC so predstavili knjigo Resnice življenja avtorja Bona Barška.

STUDENEC, 12. januarja – Zakonska skupina in prijatelji iz Škocjana so v Kulturni dvorani zaigrali igro Naš Knoblehar avtorja in režiserja Janeza Žaklja. Nekaj dni kasneje so jo ponovili tudi v KD v Šmarjeti.

LESKOVEC, 13. januarja – Igralska skupina KD Staneta Kerina iz Podbočja je v OŠ uprizorila komedijo Mire Mihelič Dan žena (stara zgodba o Adamu in Evi ali boj za oblast), ki jo je režirala Ivanka Černelič Jurečič.

RAKA, 13. januarja – Zveze in partnerstva je naslov komedije, ki so jo v telovadnici OŠ zaigrali člani gledališke skupine DKD Svoboda Senovo v režiji Bože Ojsteršek.

BREŽICE, 16. januarja – V Prosvetnem domu je bila na ogled koprodukcijška plesna predstava Sem. Sam. I am.

METLIKA, 16. januarja – Gosta Zimskih uric v Hotelu Bela krajina sta bila humorista Iča Putrih in Matevž Roblek.

NOVO MESTO, 17. januarja – V Knjižnici M. Jarca so predstavili knjigo Novomeške zgodbe Rie Bačer. Z avtorico se je pogovarjala Jadranka Zupančič, večer pa je z igranjem na kitaro popestril Matija Mavsar. – V Knjižnici MK je potekala knjižna čajanka Pozdrav z Eifflovega stolpa s Slavko Kristan.

ČRNOMELJ, 18. januarja – Transsubstanciacije je naslov razstave akademskega slikarja Uroša Weinbergerja, ki so jo postavili v cerkvi Sv. Duha.

KRŠKO, 18. januarja – SNG Nova Gorica je v KD zaigrala komedijo Radoslava Zlatana Dorića Kako smo ljubili tovariša Tita.

NOVO MESTO, 18. januarja – V Jakčevem domu so odprli vseslovensko kiparsko razstavo Javni kipi, ki jo je Dolenjski muzej pripravil v sodelovanju z Zavodom za kiparstvo Ljubljana. Novomeščanki Nataša Kokol in Tjaša Rifelj sta za razstavo ustvarili Iluzijo. – Na Petkovem večeru pod kavarno je bil gost Oto Pestner. – V Klubu LokalPatriot je bil koncert skupine Melodrom.

SEVNICA, 18. januarja – V MC so predstavili film in otvoritev razstave fotografij Maše Cvar.

TREBNJE, 18. januarja – Skupina Dober dan teater je v KD izvedla komedijo Franca Pluta Policijska postaja. – V Mercator centru je bila na ogled otroška predstava Čevljar in palčka.

BOŠTANJ, 19. januarja – V župnijski cerkvi je bil slavnostni koncert zbora in orkestra Zavoda F. I. Barage v okviru praznovanja 150-letnice cerkve in 500-letnice boštanske župnije.

ČRNOMELJ, 19. januarja – V MKK je bilo mogoče prisluhniti koncertu instrumentalnega tria Klubsky.

RAZBOR, 19. januarja – Osrednji gost Razborskega večera v Domu krajanov je bil dr. Janez Bogataj, glasbeni gostje pa ljudski godci Joškova banda z Vojnika.

TREBNJE, 19. januarja – V KD so pripravili prireditev ob 140-letnici F. I. Barage.

DOBRNIČ, 20. januarja – MPZ iz Škofje Loke je pripravil koncert v cerkvi sv. Jurija.

NOVO MESTO, 21. januarja – V Anton Podbevšek teatru je bila plesna predstava Nekje vmes v izvedbi EnKnapGroup. – V KC J. Trdine je bila na ogled predstava Noela Cowarda Intimna komedija v izvedbi Drame SNG Maribor.

TREBNJE, 21. januarja – Na literarnem večeru v Knjižnici P. Golie so predstavili knjigo Kaj zanima mularijo avtorice Staše Tatjane Grgovič. Z avtorico se je pogovarjala Barica Kraljevski.

BREŽICE, 22. januarja – V Prosvetnem domu je bila na ogled gledališka predstava Conorja McPhersona Jez v izvedbi SNG Drama Ljubljana.

LJUBLJANA, 22. januarja – V Trubarjevem letu, ko praznujemo 500-letnico rojstva velikega moža, so razstavo Vsem Slovencem, ki so jo pripravili v nevladni organizaciji Parnas, Zavodu za kulturo in turizem Velike Lašče, postavili na ogled v Državnem zboru. Slavnostni govornik je bil predsednik zbora dr. France Cukjati.

NOVO MESTO, 22. januarja – V Galeriji Krka so odprli razstavo del slikarke Milojke Nanut, ki se je predstavila z upodobitvami svojega moža,

Jovo Grobovšek na predstavitvi konservatorskega programa za prenovu Narodnega doma v Novem mestu.

doma in v svetu najbolj uveljavljenega slovenskega dirigenta Antona Nanuta. Otvoritev sta popestrili flavtistka Anja Burnik in pianistka Mojca Kranjc.

KRŠKO, 23. januarja – Kako je gnezдила sraka Sofija je naslov lutkovne predstave, ki so jo v KD izvedli igralci Lutkovnega gledališča Maribor.

METLIKA, 23. januarja – Belokranjski muzej Metlika je ob 130-letnici rojstva pesnika O. Župančiča izdal zloženko.

BREŽICE, 24. januarja – Družinsko gledališče Kolene je v klubu MC zaigralo otroško predstavo Janko in Metka.

ČRNOMELJ, 24. januarja – V knjižnici je potekalo drugo srečanje 3. skupine v bralnem klubu Knjižni moljček.

DOLENJSKE TOPLICE, 24. januarja – Ljubljansko lutkovno gledališče Fru-fru je v KKC gostovalo z lutkovno predstavo Rdeča kapica.

NOVO MESTO, 24. januarja – Na Rotovžu je arhitekt Jovo Grobovšek predstavil konservatorski program za prenovu Narodnega doma, katerega vodja je. – V KC J. Trdine je bila na ogled plesna predstava Mojce Horvat Otroci s postaje Zoo v izvedbi Plesnega studia Mojce Horvat.

SEVNICA, 24. januarja – Bil je škrjanec je naslov predstave E. Kishona, ki so jo v KD izvedli igralci Špas teatra.

HROVAČA, 25. januarja – Na skednju Škrabčeve domačije so predstavili knjigo Benke Pulko Pocestnica. Z avtorico se je pogovarjal Boštjan Romih.

NOVO MESTO, 25. januarja – Zavod LokalPatriot je nov Jazzinty abonma pričel s koncertom bavarskega džezovskega kvinteta Subtone. – Pod kavarno je bil Petkov večer z Mamo z Rock Otočec fanti. – V Knjižarni Goga so na ogled postavili fotografsko razstavo Metropolisapiens mlade ustvarjalke Tereze Kozine, študentske multimedijev.

STARI TRG OB KOLPI, 25. januarja – V OŠ je bil kulturno-zabavni večer s Tonijem Gašperičem in Tonijem Verderberjem.

BREŽICE, 26. januarja – Tema do nižin je naslov festivala, ki je v klubu MC potekal z nastopi skupin Sweet Sorrow, Obnounce, ŽelezoBeton.

ČRNOMELJ, 26. januarja – V Galeriji Laterna so odprli razstavo Elenine skrivnosti Antoniette Campilongo. – MKK je povabil na rock koncert ljubljanske skupine Frozen Child&Carnaval.

MOKRONOG, 26. januarja – KUD Klas Mirna je v Knjižnici P. Golie gostoval s komedijo Cvetka Golarja Dve nevesti.

NOVO MESTO, 26. januarja – V klubu LokalPatriot je bila na ogled lutkovna predstava Bela mačica v izvedbi Lutkovnega gledališča Labirint.

DOLENJSKE TOPLICE, 27. januarja – V KKC je KUD Stane Kerin iz Podbočja gostovalo s komedijo Dan žena.

NOVO MESTO, 28. januarja – Drama SNG Maribor je v KC J. Trdine zaigrala predstavo Noela Cowarda Intimna komedija.

ČRNOMELJ, 29. januarja – V KD so pripravili spominski koncert Jasna v spomin na kulturnico Jasno Šeruga Muren.

NOVO MESTO, 29. januarja – V klubu LokalPatriot je potekal literarni večer z Andrežem Stasizkom, ki je v pogovoru s Stanko Hrastelj predstavil tudi knjigo Na poti v Badadag.

KRŠKO, 30. januarja – Špas teater je v KD gostoval s komedijo 5žensk.com.

METLIKA, 30. januarja – v Hotelu Bela krajina je bila gostja na Zimskih uricah tamburaška skupina iz OŠ Metlika, člani metliškega literarnega kluba ter pesnica Nuša Ilovar iz Žalca.

NOVO MESTO, 30. januarja – Trije prašički je naslov otroške predstave Milana Dekleve, ki so jo predstavili v KC J. Trdine.

BREŽICE, 31. januarja – GŠ je ob zaključku šolanja povabila na koncert Kaje Galič ob klavirski spremljavi prof. Lade Menac v dvorano šole.

LJUBLJANA, 31. januarja – V Galeriji Družina so odprli razstavo Pokrajinskega muzeja Kočevje Sakralna dediščina na Kočevskem.

NOVO MESTO, 31. januarja – V Knjižnici M. Jarca so predstavili bibliofilsko izdajo Onkraj sveta pesnice Saše Vegri in slikarke Jožice Medle. Recitatorka na pesniško-likovnem večeru je bila Vanja Štrasner Kastelic, za glasbeno popestritev pa so poskrbeli učenci novomeške GŠ. – V KC J. Trdine je bila na ogled otroška predstava Milana Dekleve Trije prašički. – V Galeriji RIC-a so na ogled postavili slikarsko razstavo Liljane Čuček iz Novega mesta,

članice Likovnega društva Mavrica. – Petkov večer pod kavarno je oblikoval pevski zbor Pomlad iz Novega mesta.

SEVNICA, 31. januarja – Pocestnica je naslov življenjskega potopisa Benke Pulko, ki so jo predstavili v knjižnici.

ŠENTJANŽ, 31. januarja – V Gostilni Repovž je Večer ob krušni peči potekal z gledališko in filmsko igralko Anico Kumer, Prešernovo nagrajenko, dobitnico Borštnikovega prstana.

TREBNJE, 31. januarja – V Knjižnici P. Golie so pripravili srečanja bralne skupine Branje je kul na temo Strah pred šolo. Gostja je bila Danica Sila.

KRŠKO, januarja – V klubu za mlade Zvezda so na ogled postavili najboljše fotografije, ki so prispele na fotografski natečaj Veseli december. Zmagala je fotografija Mitje Mladkoviča.

LJUBLJANA, januarja – Društvo slovenskih skladateljev je v sodelovanju s Slovensko filharmonijo izdalo novo redakcijo in natis orkestralne partiture oper novomeškega skladatelja, pisatelja in publicista Marjana Kozine z naslovom Ekvinokcij.

NOVO MESTO, januarja – V klubu Lokalpatriot je bila na ogled fotografska razstava Mateja Stritarja, na kateri je ponudil na ogled izbor svojih fotografij, ki jih je posnel na potovanju po Ameriki.

FEBRUAR

Novomeški župan Alojz Muhič in Pavel Mihelčič na slavnostni akademiji v Kulturnem centru Janeza Trdine v Novem mestu.

ČRNOMELJ, 1. februarja – V knjižnici je potekalo 24. redno srečanje bralnega kluba za odrasle in tretje srečanje Branje je žur, reading is cool.

IVANČNA GORICA, 1. februarja – Mini teater je v KD gostoval z lutkovno predstavo za otroke Obuti maček.

KOČEVJE, 1. februarja – V Pokrajinskem muzeju je po razstavi Pozdrav iz Bele krajine, Kočevske, osrednje Dolenjske in Posavja vodila soavtorica razstave Vesna Jerbič Perko.

KOSTANJEVICA, 1. februarja – V Lamutovem likovnem salonu Galerije B. Jaka so na ogled postavili razstavo Rokovanje Matevža Sterleta.

NOVO MESTO, 1. februarja – V KC J. Trdine so pripravili slavnostno akademijo v počastitev 70-letnice Pavla Mihelčiča, slovenskega skladatelja, glasbenega kritika in pedagoga, po rodu Novomeščana. Na slovesnosti so predvajali Mihelčičev kratki film Kaplja kot solza in celovečerni portretni dokumentarec scenarista in režiserja Filipa Robarja Dorina Noči in dnevi. – V klubu LokalPatriot je bil koncert v živo z novomeško skupino Otium.

ČRNOMELJ, 2. februarja – V KD so predstavili projekcijo najboljših študentskih filmov z vsega sveta. – V MKC so priredili rap hip hop freestyle koncert Zlatko in Optimisti.

KRŠKO, 2. februarja – Društvo zaveznikov mehkega pristanka je v MC pripravilo delavnico stop-trik animacije.

NOVO MESTO, 2. februarja – Knjigarna Goga je priredila uro pravljic. – V Dolenjskem muzeju je potekala muzejska delavnica izdelovanja pustnih mask.

SEMIČ, 2. februarja – V okviru Krakarjevih dnevov 2008 so v Taborski hiši odprli razstavo Vlaste Janžekovič, sledil je recital pesnika Smiljana Trobiša, ki ga je predstavila Polona Andromako, njegove pesmi pa sta prebirala Blažka Tomažević in Franci Stariha. Zaigrala sta pianist Gašper Banovec in violinist Matija Krečič.

SINJI VRH, 2. februarja – KUD Vesel teater iz Dolenjskih Toplic je v GD uprizoril komedijo Kriza pri Novakovih.

BREŽICE, 4. februarja – Naša prihodnost je bil naslov koncerta GŠ v njihovi dvorani. – V Prosvetnem domu je bila prireditev v počastitev slovenskega kulturnega praznika, na kateri so podelili priznanja in odličja ZKD Brežice za leto 2007.

ČRNOMELJ, 4. februarja – V KD je bila Dnevnikova fabula - branje del finalistov za nagrado Dnevnikova fabula.

TREBNJE, 4. februarja – V Knjižnici P. Golie so predstavili bibliofilsko grafično-pesniško mapo Reka poetičnih podob slikarja Janka Orača in pesnikov Ivana Gregorčiča, Marjance Kočvar in Milana Marklja. Literarni večer, ki ga je vodila Tatjana Pregl Kobe, so popestrili učenci GŠ Trebnje.

ČRNOMELJ, 5. februarja – Učenci GŠ, ki so se udeležili 11. regijskega tekmovanja, so povabili na koncert v dvorano šole.

NOVO MESTO, 5. februarja – V restavraciji Splošne bolnišnice so odprli likovno razstavo Rudija Košmrlja z motivi Sodražice in okolice. Umetnika je predstavil Jožef Matijević. Otvoritev so popestrili recitatorka Jožica Vrčec in mlada pevka Ema Pavlič ter slikarjevi prijatelji: šansonjerka Majda Kočar, orgličar Frenk Furlan in harmonikar Španov Tonček. – V Knjižnici M. Jarca je potekala ura pravljic s Slavko Kristan.

SEVNICA, 5. februarja – V KD je potekala prireditev v počastitev kulturnega praznika.

NOVO MESTO, 6. februarja – V GŠ Marjana Kozine so predstavili 2. zbornik o Marjanu Kozini, pripravili pa so tudi priložnostni koncert Kozinovih del. – V Domu starejših občanov je OŠ Brusnice pripravila pester program in se predstavila s slikami iz likovne kolonije 2006, z nastopom harmonikarjev in folklorne skupine otrok iz vrta.

ŠENTJERNEJ, 6. februarja – V OŠ je potekalo 12. srečanje literatov upokojencev. Sodelovalo jih je kar 41 iz 14 društev Dolenjske in Bele krajine. Kulturni program so popestrili najmlajši iz vrta Muca Copatarica in pevke šentjernejskega društva kmetic.

VINICA, 6. februarja – V telovadnici OŠ je bilo mogoče prisluhniti glasbenemu koncertu mlajšega in starejšega pevskega zbora ter vokalnih in instrumentalnih solistov iz OŠ Vinica ter tamburaškega orkestra OŠ Metlika.

ZUŽEMBERK, 7. februarja – V dvorani nad prizidkom šolske telovadnice so postavili razstavo ilustracij o živalskem svetu akademske slikarke Maje Šubic, ki jih je prispevala za knjigo Pozdravi iz divjine Tomaža Vrabiča.

BREŽICE, 7. februarja – V Posavskem muzeju so predstavili knjigo dr. Milana Jazbeca Obrambna vojaška diplomacija.

BUČKA, 7. februarja – V KD so pripravili večer poezije, pesmi in plesa z učenci OŠ Frana Metelka, Mesečino in skupino Klasje.

CERKLJE OB KRKI, 7. februarja – V GD so pripravili prireditev ob kulturnem prazniku. Predstavili so se sopranistka Marjetka Podgoršek Horžen, MPZ Planina in MePZ Cerklje ob Krki, Koledniki iz Bušeče vasi, osnovnošolska vokalna komorna skupina, osnovnošolski recitatorji, otroci iz vrta Pikapolonica. S spletom gorenjskih plesov ter igro Povodni mož se je predstavila folklorna skupina Kolovrat iz Ljubljane.

ČRNOMELJ, 7. februarja – Črnomaljši so svojemu pomembnemu rojaku, pesniku O. Župančiču posvetili osrednjo proslavo ob slovenskem kulturnem prazniku. Na prireditvi v KD je bila slavnostni govornik Janez Mušič, za dosežke na kulturnem področju pa so podelili Župančičeva priznanja. Plaketo je prejela Fanika Požek, Župančičeve diplome pa Foto klub, Pustno društvo, Breda Pavlin in KUD O. Župančiča Vinica. V kulturnem programu so nastopili pevska skupina Ivanščice, recitatorji in učenci GŠ Črnomelj. – V knjižnici je potekal bralni klub Knjižni moljček.

DOLENJSKE TOPLICE, 7. februarja – Na predvečer dneva kulture so na občnem zboru DU predstavili literarna snovanja sedmih društvenih članov, deveto zbirko z naslovom Iskanja.

KOČEVJE, 7. februarja – V Pokrajinskem muzeju so odprli razstavo kipov Staneta Jarma.

KOSTANJEVICA, 7. februarja – V Lamutovem likovnem salonu so na ogled postavili razstavo Obrazi slovenskih umetnikov fotografa Tihomirja Pinterja in predstavili monografijo 1/125 – Trenutki z umetniki. Spregovoril je umetnostni zgodovinar dr. Jure Mikuž, za glasbene trenutke je poskrbel Boris Šinigoj.

NOVO MESTO, 7. februarja – V avli stavbe Upravne enote so na ogled postavili likovna dela slikarke Jožice Medle iz Šentjerneja. Za glasbeni program na otvoritvi so poskrbeli učenci GŠ Marjana Kozine. – Lahkih nog naokrog je naslov razstave, ki so jo v Knjižnici M. Jarca pripravili v počastitev 130-letnice rojstva pesnika Otona Župančiča. – V klubu LokalPatriot so na ogled postavili razstavo fotografij Matevža Lenarčiča Proti soncu.

SEMIČ, 7. februarja – Učenci GŠ Črnomelj so popestrili literarni večer Literarnega kluba Metlika Potovanje srca 5.

SEVNICA, 7. februarja – Slavnostni govornik na osrednji slovesnosti ob

Fotograf Tihomir Pinter na otvoritvi svoje razstave v Lamutovem likovnem salonu v Kostanjevici.

Pod taktirko dirigenta Sandija Franka je Novomeški simfonični orkester tudi letos zaigral na tradicionalnem koncertu ob kulturnem prazniku.

kulturnem prazniku je bil Ciril Zlobec, v kulturnem programu v KD pa so nastopili MePZ Primoža Trubarja iz Loke pri Zidanem Mostu in 5 velikih, igralska skupina društva Trg Sevnica.

ŠENTJERNEJ, 7. februarja – Z otvoritvijo razstave domačinke Jožice Medle in slovesno akademijo s podelitvijo priznanj in plaket Slavček so v OŠ počastili slovenski kulturni praznik. V programu so nastopili osnovnošolci, MePZ Ajda iz Orehovice ter članice plesne skupine Harlekin.

ŠMARJETA, 7. februarja – Na proslavi ob Prešernovem dnevu so v KD nastopili peveci MePZ Plastoform iz Šmarjete in MePZ PGD Zbure. Učenci domače šole so se predstavili z igro Županova Micka. Slavnostni govornik je bil predsednik KD Marjan Grahut.

VELIKE POLJANE, 7. februarja – Slavnostna govornica na proslavi ob kulturnem prazniku v OŠ je bila nekdanja učiteljica na poljanski šoli Antonija Škufca Andolšek.

ŽUŽEMBERK, 7. februarja – OŠ je ob Prešernovem dnevu pripravila prireditev, na kateri so poleg šolarjev nastopili mladi člani dragatuških tamburašev. Govornica je bila ravnateljica Jelka Mrvar.

BELA CERKEV, 8. februarja – Ansambel Novi spomini je v KD pripravil koncert in predstavil svojo zgoščenko Postoj, dekle.

BREŽICE, 8. februarja – V Posavskem muzeju so predstavili knjigo Obrambna vojaška diplomacija.

ČRNOMELJ, 8. februarja – MKK je povabil na koncert hrvaške zasedbe Radikal Dub Kolektiv.

DOLENJSKE TOPLICE, 8. februarja – Člani topliških KD, Vesel teater in topliški šolarji so oblikovali osrednjo občinsko proslavo v počastitev slovenskega kulturnega praznika v KKC.

KOČEVJE, 8. februarja – V Šeškovem domu je bil v okviru Prešernovega dne glasbeno-gledališki večer z muzikalom Greva se Ježka.

KOSTANJEVICA, 8. februarja – V OŠ je potekala slavnostna akademija ob kulturnem prazniku.

METLIKA, 8. februarja – Gledališka skupina Slomškovega doma iz Buenos Airesa je s predstavo V veselem pričakovanju voza nastopila na osrednji občinski prireditvi ob kulturnem prazniku v KD.

NOVO MESTO, 8. februarja – Novomeški simfonični orkester pod vodstvom Sandija Franka je povabil na koncert v počastitev slovenskega kulturnega praznika v Športno dvorano Marof. Slavnostni govornik je bil župan Alojz Muhič. – Petkov večer pod kavarno je potekal z nekdanjim članom skupine Kameleoni Tuliem Furlaničem. – Klub LokalPatriot je povabil na ogled monokomedije Kazimirjeve zbrane pesmi.

RAKA, 8. februarja – V cerkvi sv. Lovrenca je bil koncert skupine Perpetuum Jazzile ob kulturnem prazniku.

SEMIČ, 8. februarja – Na proslavi ob Prešernovem dnevu so v KD Jožeta Mihelčiča nastopili Marko Kobal, Tomaž Plahutnik in Oleno Boljubaš.

SROMLJE, 8. februarja – TD je v Domu krajanov pripravilo proslavo ob kulturnem prazniku.

TREBNJE, 8. februarja – V organizaciji ZKO in ZKD so občine Trebnje, Šentrupert in Mokronog-Trebelno skupaj počastile kulturni praznik z dvema prireditvama: v Baragovi galeriji je bila otvoritev ilustracij in portretov akademske slikarke Melite Vovk (o njej sta spregovorila umetnostna zgodovinarica Maruša Avguštin ter Jože Zupan), v KD pa je bila svečana akademija Jaz pa tebi sami, draga, želel sem dopasti... po scenariju in v režiji Ivana Gregorčiča, ki so jo izvedli recitatorja Luka Bregar in Petra Petročnik ter godalni orkester Glasbene šole Trebnje in solisti pod vodstvom Boštjana Dimnika. Slavnostni govornik je bil mokronoški kulturnik Stane Peček.

VELIKE LAŠČE, 8. februarja – V Levstikovem domu je preko trideset sodelujočih iz KUD Primoža Trubarja premierno uprizorilo večvrstno predstavo Abecedarij scenaristke in režiserke mag. Ane Porenta. Predstavo so pripravili v počastitev letošnje 500-letnice Trubarjevega rojstva.

ČATEŽ, 9. februarja – V KD so pripravili Prešernovanje na Čatežu z dramsko skupin Plin, zborom Kres, plesno skupin Simple, recitatorko Soko Štikavac, pevko Tjašo Zirkelbach in violinistko Urško Prevolšek.

DRAGOMLJA VAS, 9. februarja – V GD je potekal večer z domačimi

Eden od dobitnikov zlatega priznanja, Dominik Pavlenič, na zaključnem koncertu regijskega tekmovanja mladih slovenskih glasbenikov v Trebnjem.

literarnimi ustvarjalci in vokalno skupino Janževo.

KRŠKO, 9. februarja – V baletu noči je bil naslov literarnega večera Aste Malavašič v Dvorani v parku. Nastopili so Vidka Kuselj, Stanka Macur in Janko Avsenak. – Špas teater je v KD uprizoril komedijo 5moških.com.

MARIBOR, 9. februarja – Lutkovni oder Kostanjevica je z lutkovno predstavo Zverjasec gostoval v Lutkovnem gledališču Maribor.

NOVO MESTO, 9. februarja – Klub LokalPatriot je povabil na koncert skupine Tide.

SEMIČ, 9. februarja – V KD Jožeta Mihelčiča je bil koncert pevskih zborov in pritrkovalcev občine Semič ter recital pesmi Lojzeta Krakarja v izvedbi Anice Jakša in Francija Starihe.

STARI TRG OB KOLPI, 9. februarja – S Prešernom in Župančičem je bil naslov literarnega večera v prostorih KD.

ŠKOCJAN, 9. februarja – Učenci domače šole so v počastitev kulturnega praznika pripravili glasbeno pravljico Sneguljčica, ki jo je priredila Sabina Klemenčič, glasbeno pa opremil Milan Pavlič. Slavnostni govornik na prireditvi je bil župan Anton Zupet.

TREBNJE, od 9. do 10. februarja – GŠ je organizirala letošnje tradicionalno regijsko tekmovanje mladih glasbenikov Slovenije za območje, kjer delujejo glasbene šole Brežice, Črnomelj, Krško, Novo mesto, Ribnica, Sevnica in Trebnje. Nadarjeni učenci so se pomerili v igranju na harmoniko, rog, trobento, pozavno, tubo in na tolkala, v petju ter v igranju v komornih skupinah s tolkali ter v kitarških in klavirskih duih. Nastopilo je 42 solistov in 13 komornih skupin. Na koncu je bil v KD zaključni koncert in podelitev priznanj najboljšim.

ČRNOMELJ, 10. februarja – Mini teater iz Ljubljane je v KD pripravil igrano lutkovno predstavo Mizica, pogrni se.

MIRNA PEČ, 10. februarja – Kulturni praznik so počastili s srečanjem ljudskih pevcev in godcev v KD. Nastopilo je sedem skupin.

BREŽICE, 11. februarja – Ni nam vseeno je bil naslov okrogle mize OŠ v knjižnici.

DRUŽINSKA VAS, 11. februarja – V Gostilni Pri Jovotu je bil večer pravljic.

KRŠKO, 11. februarja – Tihožitja je naslov razstave Nikolaja Beera, ki so jo na ogled postavili v avli KD. Umetnika je predstavila Katja Ceglar, v spremljevalnem programu so nastopili učenci domače GŠ. – Na tradicionalni prireditvi ob kulturnem prazniku so v KD 18 ustvarjalcev na področju kulture podelili Prešernove plakete. Na proslavi so predvajali štiri kratke filme Luksuz produkcije.

NOVO MESTO, 11. februarja – V KC J. Trdine je bila literarna, glasbena, plesna in igrana predstava Oddaljene bližine dijakov Gimnazije Novo mesto.

TREBNJE, 11. februarja – Knjižnica P. Golie je povabila na uro pravljic s Pavlino Hrovat. Ponovili so jo tudi v mirski in šentruperski knjižnici.

NOVO MESTO, 12. februarja – V KC J. Trdine je bil Valentinov koncert z vokalnim tercetom Eroika. Ker je bil izjemno dobro obiskan, so ga ponovili še trikrat. – V Knjižnici M. Jarca je bila ura pravljic s Slavko Kristan. – V Dolenjskem muzeju so predstavili rezultate lanskih arheoloških izkopavanj na Kapiteljski njivi na Marofu v Novem mestu, pripravili pa so tudi ogled novih arheoloških predmetov, restavriranih v Mainzu.

KRŠKO, 13. februarja – V KD je bila na ogled predstava Petelin in pav.

METLIKA, 13. februarja – Viharnik na razpotjih časa je naslov knjige Radovana Hrasta, ki so jo predstavili v Ljudski knjižnici. Z avtorjem se je pogovarjal Matjaž Rus.

NOVO MESTO, 13. februarja – Klub LokalPatriot je povabil na ogled kratkih študentskih filmov AGRFT.

OTOČEC, 13. februarja – V restavracijo Tango so povabili na monodramo Zijaha A. Sokolovića CABAREs CABAREi.

ŠENTRUPERT, 13. februarja – Jerica Črešnar se je na literarnem večeru v knjižnici pogovarjala z Ivanko Mestnik, ki je predstavila svojo najnovejšo knjigo Iz začaranega kroga.

TREBNJE, 13. februarja – V KD je bila na ogled gledališka predstava

Nastop artistskega tamburaškega orkestra pod vodstvom Dragutina Križaniča na koncertu regijskega srečanja tamburašev in mandolistov Dolenjske, Bele krajine in Posavja v Artičah.

Susret v izvedbi Pozorišta Dadov iz Beograda.

BREŽICE, 14. februarja – V prostorih Upravne enote so odprli likovno razstavo Umetnost in razvoj podeželja, razstavo 26 slik, nastalih v likovnih kolonijah društva Artšpl s Kostanjka pri Zdolah. O delih je spregovorila Maruška Markovič. V kulturnem programu sta nastopila pesnica Zvezdana Majhen in glasbenik Lado Jakša. – V knjižnici so predstavili zgodovinski roman Rudija Mlinarja in Ivane Vavovec V senci gore ter pesniško zbirko Franca Živiča Pesmi mojega življenja. V kulturnem programu so nastopili učenci GŠ Brežice.

ČRNOMELJ, 14. februarja – V prostorih NLB so odprli likovno razstavo Bogomirja Jakšeta iz Gradca, člana KUD Artoteka Bela krajina. O zgodovini mesta je spregovoril Janez Kramarič, o razstavi pa kipar Jožef Vrščaj.

NOVO MESTO, 14. februarja – Prevajalka Irena Roglič Kononenko je predstavila knjigo Zgodbe in slike z vrta Bachovih cvetov avtorja Roberta Dorscha. – V Čajarni je potekal pogovorni večer z Narom Petrovičem o njegovi knjigi Človek: navodila za uporabo. – V KC Janeza Trdine je bilo mogoče prisluhniti koncertu skupine Eroika.

SEVNICA, 14. februarja – V Lekos galeriji so predstavili knjigo Dinamika mednarodnih odnosov avtorja Tita Turnška, bivšega slovenskega ministra za obrambo in slovenskega veleposlanika na Kitajskem. Kulturni program so oblikovali pevci pevskega zbora Azalea s citrarko, poezija in proza Ane Perme, na ogled pa je bila tudi razstava sevniških invalidov.

TREBNJE, 14. februarja – Mini teater je v KD zaigral predstavo Mizica pogrni se. – V Mercator centru je bila na ogled predstava Zaljubljeni zmaj.

DRUŽINSKA VAS, 15. februarja – Literarni večeri so se nadaljevali v gostilni Pri Jovotu, kjer so pripravili tudi čajanko Branje – čudežno potovanje.

METLIKA, 15. februarja – V Ganglovem razstavišču Belokranjskega muzeja so odprli razstavo Pozdrav iz Bele krajine, Kočevske, osrednje Dolenjske in Posavja - Gospodarske dejavnosti na razglednicah do sredine 20. stoletja.

NOVO MESTO, 15. februarja – Na predvečer izida sedme, zadnje knjige o mladem čarovniku Harryju Potterju in njegovih prijateljih Svetinje smrti v slovenščini so tudi v Knjižarni MK pripravili čarovniški večer.

SEMIČ, 15. februarja – Naš Knoblehar je naslov gledališke predstave avtorja in režiserja Janeza Žaklja, ki jo je v KD Jožeta Mihelčiča predstavil s škočjanskimi župljani. – V MC so odprli razstavo fotografij Magija narave Nejca Volariča.

TREBNJE, 15. februarja – V Mercator centru je bila animacijska predstava za otroke Miška Minka.

ARTIČE, 16. februarja – V Prosvetnem domu je bil koncert regijskega srečanja tamburašev in mandolistov Dolenjske, Bele krajine in Posavja.

ČRNOMELJ, 16. februarja – V MKK je bil koncert Illegal Kru, Dubzilala.

KRŠKO, 16. februarja – Uroš Foerst je v KD zaigral monokomedijo 5moških.com.

NOVO MESTO, 16. februarja – Jazzinty abonma se je nadaljeval z nastopom domačega Jure Punkl New Virus Quintet. – Glasbeno pravljico Peter in volk je izvedel Anton Podbevšek teater v režiji Matjaža Bergerja. – V klubu LokalPatriot je bila na ogled lutkovna predstava za otroke O kužku in mucu v izvedbi Maje Bavdaž Solce.

OTOČEC, 16. februarja – Teater Otočec je v KD uprizoril komedijo Boeing, boeing ali Stevardese padajo z neba.

RAZBOR, 16. februarja – Gost Razborskega večera v Domu krajanov je bil dr. Jonatan Vinkler, ki je spregovoril o Trubarjevih 500 letih.

ŠENTRUPERT, 17. februarja – KUD Klas Mirna je v KD zaigral komedijo Dve nevesti.

BREŽICE, 19. februarja – V Prosvetnem domu je bila na ogled predstava Jamesa Prideauxa Gospodinja v izvedbi Mestnega gledališča ljubljanskega. – GŠ je povabila na koncert prof. Gorana Goršeta (tolkala) in mag. Damira Gregurića (klavir).

DOLENJSKE TOPLICE, 19. februarja – Kaj se skriva za velikim trebuhom je naslov igre učencev dramskega krožka tukajšnje šole, s katero so

Mirko Juteršek in Marko Kapus v delovnem pogovoru pred začetkom okrogle mize o prihodnosti trebanjskega tabora likovnih samorastnikov.

se predstavili v KKC.

KRMELJ, 19. februarja – V Domu Svobode je potekalo območno srečanje otroških lutkovnih skupin.

SEVNICA, 19. februarja – V KD je dr. Spomenka Hribar govorila o pomenu sprave za Slovence.

NOVO MESTO, 20. februarja – Valentinov koncert je v KC J. Trdine oblikovala skupina Eroika. – V klubu LokalPatriot so bili na ogled kratki študentski filmi AGRFT Ljubljana.

BELA CERKEV, 21. februarja – V Okrepčevalnici je potekal literarni večer in čajanka Oton Župančič: Pel ti bom pesem visoko.

BREŽICE, 21. februarja – V GŠ je bilo mogoče prisluhniti koncertu dijakov Srednje glasbene šole Maribor.

HROVAČA, 21. februarja – V skednju Škrabčeve domačije sta prof. ddr. Igor Grdina in dr. Kozma Ahačič predavala o Trubarju, utemeljitelju slovenskega jezika in književnosti.

KOČEVJE, 21. februarja – V Pokrajinskem muzeju so pripravili muzejsko delavnico s sprehodom po sledovih rudarjenja ob 30-letnici zaprtja rudnika.

KRŠKO, 21. februarja – V Dvorani v parku so pripravili spominski večer, posvečen Olafu Lovrenčiču in njegovi zbirki v Valvasorjevi knjižnici. O Lovrenčiču so spregovorili Alenka Černelič Krošelj, Silvo Gorenc, Anton Kos, Polona Brenčič, z glasbo pa so večer popestrili učenci GŠ.

METLIKA, 21. februarja – Bodimo veseli, veselega srca je bil naslov prireditve v športni dvorani z ansamblom Andreja Bajuka in Janezom Dolartjem.

NOVO MESTO, 21. februarja – V fotogaleriji Anton Podbevšek teatra so odprli fotografsko razstavo srbske fotografinke Katarine Radović A husband in Paris. – Knjigarna MK je povabila na knjižno čajanko Kraljestvo fantazije. – V KC Janeza Trdine je bila na ogled otroška predstava Olgica in mavrica.

SEMIČ, 21. februarja – V okviru Krakarjevih dnevov so v KD Jožeta Mihelčiča pripravili projekcijo dokumentarnega filma o Janku Lavrinu.

TREBNJE, 21. februarja – Domačinka Marta Bon je v Knjižnici P. Golie predstavila svojo novo knjigo Trenerji v moštvenih športih. Z avtorico se je pogovarjal novinar Tomaž Bukovec.

BREŽICE, 22. februarja – V plesnem vrtincu je naslov 5. območne revije plesnih skupin v Prosvetnem domu.

ČATEŽ, 22. februarja – Citrarski, harmonikarski, godalni, pihalni in simfonični orkester GŠ Brežice se je predstavil na koncertu v Hotelu Toplice.

METLIKA, 22. februarja – V KD so pripravili glasbeni festival resnično amaterskih in neprofitnih vokalno-instrumentalnih belokrajskih skupin pod naslovom Dajmo malo fušat.

NOVO MESTO, 22. februarja – Članice društva Beremo z Manco Košir so v prostorih DU pripravile predstavitev knjige Maksa Starca z naslovom Srečanje s seboj. – V BTC Cityju je bila na ogled predstava Sirkec, sirkec Teatra Cizamo. – V KC J. Trdine je bila svečana podelitev odličij in priznanj ZKD Novo mesto za leto 2007. Odličji sta prejela pevec Krkinega zbora Anton Recelj in Terpsihora Dance Company, priznanja pa Krkin pevec Franc Čibej, pevska skupina Plamen iz Škocjana ter MePZ DU Straža. Zbrane je nagovoril predsednik ZKD Vincenc Opalk, večer pa so popestrile Plamenke, Fantje z vasi in rogist, vsi iz Škocjana. – V avli KC J. Trdine so na ogled postavili razstavo, na kateri je bila predstavljena sodobna nemška sakralna arhitektura. Pripravil jo je Goethejev inštitut. Petkov večer pod kavarno Tratnik je oblikoval trio Pera Dimitrijeviča.

ŠMARJETA, 22. februarja – KUD Klas Mirna je v KD gostoval s komedijo Cvetka Golarja Dve nevesti.

TREBNJE, 22. februarja – Galerija likovnih samorastnikov je pripravila okroglo mizo Naivna umetnost in Galerija likovnih samorastnikov danes. Vodil jo je Marko Kapus, sodelovali pa so: muzejski svetnik in direktor Mestne galerije Ljubljana Aleksander Bassin, umetnostni zgodovinar in likovni kritik dr. Mirko Juteršek, umetnostni zgodovinar dr. Miklavž Komelj, muzejski svetovalec v Dolenjskem muzeju Jožef Matijević, in Dušan Štepec, višji konservator novomeške območne enote ZVKD.

FEBRUAR

BUČKA, 23. februarja – Dramska sekcija KD Leskovec je v KD gostovala s komedijo Dohodnina.

ČRNOMELJ, 23. februarja – Mini teater iz Ljubljane je v KD uprizoril predstavo za otroke Pipi in Melkijad. – Gledališka skupina ZIK Črnomelj je v KD zaigrala predstavo Schonwiesen – zadnji up gospode Črnomaljske.

KRŠKO, 23. februarja – V KD je s komedijo Petra Zelenke Zgodbe vsakdanje norosti gostovalo Mestno gledališče ljubljansko.

Kvintet ustnih harmonik Glasbene šole Trebnje na gala koncertu 9. festivala »(ah) TE ORGLICE« v Kulturnem domu v Mokronogu.

MOKRONOG, 23. februarja – V organizaciji domačega KUD Emila Adamiča in trebanjske območne izpostave JSKD je v KD potekal že deveti festival »(ah) TE ORGLICE«, hkrati pa tudi 2. mednarodno tekmovanje ustnih harmonikarjev v klasičnem in bluesovskem načinu igranja. Pomerilo se je trinajst tekmovalcev oziroma skupin iz Slovenije, Italije in Hrvaške. Najboljši so nastopili na gala koncertu Od baroka do rocka, v goste pa so povabili še godalni kvartet Rožmarinke in koncertnega mojstra na ustni harmoniki Vladimirja Hrovata. Z največjim številom točk je zlato priznanje in priznanje za mojstrstvo – mokronožec osvojil Giovanni Volini.

NOVO MESTO, 23. februarja – Lutkovno gledališče Pika je v klubu LokalPatriot zaigralo predstavo Zaljubljeni žabec. Zvečer je bil koncert skupin Obduction in Lastdayhere.

SEMIČ, 23. februarja – Kaj se skriva za velikim trebuhom je naslov igre semiških devetošolcev, ki so jo naštudirali ob režiserskem vodstvu Anice Jakša, ter uprizorili v KD Jožeta Mihelčiča.

SENOVO, 23. februarja – Foklorna skupina DKD Svoboda in KS sta v Domu 14. divizije organizirala prireditev S plesom in pesmijo po Sloveniji.

SEVNICA, 23. februarja – V KD je bil koncert ljudskih pevcev in MePZ Prijatelji DU Sevnica.

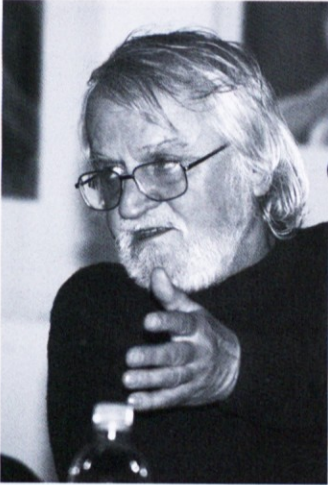
STUDENEC, 23. februarja – V KD so povabili na slovesnost ob 10-letnici delovanja gledališke skupine Studenec in na premiero igre Prigode iz ambulante. Ponovili so jo še naslednji dan.

BIZELJSKO, 24. februarja – Ob 20-letnici delovanja je MPZ Bizeljsko, ki ga vodi Miha Haler, povabil na koncert v cerkev sv. Lovrenca. Kot gostje so nastopili pevci MPZ iz Kapel.

DOLENJSKE TOPLICE, 24. februarja – V KKC je bila na ogled lutkovna igra staršev malčkov iz topliškega vrtca.

METLIKA, 24. februarja – Teater Otočec je v KD gostoval z gledališko predstavo Boeing, boeing ali Stevardese padajo z neba.

NOVO MESTO, 26. februarja – Čelistka Tanja Babnik je popestrila otvoritev razstave del slikarke Anje Jerčič. – V Knjigarni Goga so pripravili projekcijo dokumentarnih filmov Dražene Perič Karavana izbrisanih in Dimitarja Anakieva Zradirani.

Pisatelj Mate Dolenc med pogovornim na literarnem večeru v Lamutovem likovnem salonu v Kostanjevici.

MIRNA, 26. februarja – V Knjižnici P. Golie je bil literarni večer z Majo Kos o kulturi Za vsakega nekaj. Ponovila ga je še v trebanjski knjižnici.

SEVNICA, 26. februarja – Blazno resno slavni je bil naslov gledališke predstave, ki je bila na ogled v KD.

ČRNOMELJ, 27. februarja – V OŠ Loka so odprli razstavo likovnih del, nastalih na likovni koloniji mladih Kolonius Ernestinovo 2007. V šoli se je pričela dvodnevna mednarodna likovna kolonija mladih Črnomelj 2008.

DOLENJSKE TOPLICE, 27. februarja – Gledališče Bičikleta je v KKC zaigralo lutkovno predstavo Bici-kleta.

NOVO MESTO, 27. februarja – Klub LokalPatriot je povabil na večer kratkih filmov študentov AGRFT Ljubljana.

KRŠKO, 28. februarja – V Valvasorjevi knjižnici so predstavili knjigo Jana van Rijckeborgha Izvorna Gnoza Egipta.

MOKRONOG, 28. februarja – V KD je Alenka Lamovšek predstavila diplomsko nalogo Topografija gostilniške obrti v Mirnski dolini.

NOVO MESTO, 28. februarja – Klub LokalPatriot je povabil na koncert v živo Blues Night.

VIŠNJA GORA, 28. februarja – V mestni hiši so pred tradicionalnim Jurčičevim pohodom odprli razstavo slikarke Joanne Zajac.

BREŽICE, 29. februarja – V mestni hiši so odprli razstavo Proti pomladi fotografa Branka Bračka.

ČRNOMELJ, 29. februarja – V cerkvi Sv. Duha so predstavili raziskovalno nalogo Hisi – stavbna dediščina Bele krajine avtoric Petre Dichlberger in Ane Kukič.

KOSTANJEVICA, 29. februarja – V Lamutovem likovnem salonu Galerije B. Jakca je bilo mogoče prisluhniti pogovoru Gorana Milovanoviča s pisateljem Matetom Dolencem o njegovem romanu Vampir z Gorjancev, ki ga to pomlad snemajo na Dolenjskem.

MOKRONOG, 29. februarja – Ob letu osorej je naslov romantične komedije, ki sta jo v KD zaigrala Polona Vetric in Ivo Ban.

NOVO MESTO, 29. februarja – Odprli so prenovljeno Galerijo Simulaker in v njej razstavo novomeškega fotografa Boštjana Puclja z naslovom Kraljestvo števil. – V Jakčevem domu so na ogled postavili likovno razstavo Ples palm Veljka Tomana. – Pod kavarno je Petkov večer oblikoval glasbenik Marijan Novina. – V LokalPatriotu je bil koncert skupine D Neeb.

BREŽICE, februarja – Ob kulturnem prazniku so na prireditvi podelili priznanja ZKD za leto 2007. Najvišje zlato odličje je prejel Jože Molan iz Artič za večdesetletno prepevanje in članstvo v domačem KUD Otona Župančiča. Slavnostni govornik na prireditvi je bil predsednik ZKD Slovenije Rudi Šimac, kulturni program pa so oblikovali člani plesnega društva Imani, trobilni sekstet Gasilskega pihalnega orkestra Loče, oktet Orlica Pišcece, dramski igralec Zvone Hribar in pesnik Rudi Stopar.

ČATEŽ OB SAVI, februarja – V Hotelu Terme so na ogled postavili razstavo slik novomeškega slikarja mag. Daneta Rupčiča.

LJUBLJANA, februarja – Na 13. natečaju revije za kulturo Emzin za najboljšo slovensko fotografijo leta je drugo nagrado prejela Nataša Košmerl iz Novega mesta.

NOVO MESTO, februarja – Pri založbi Spes je izšla nova pesniška zbirka novomeškega pesnika Smiljana Trobiša z naslovom Hvalnica lepoti. – V počastitev slovenskega kulturnega praznika je KS Drska v tamkajšnji OŠ pripravila kulturno prireditev, na kateri je bila slavnostna govornica predsednica KS Nevenka Kulovec, program pa so oblikovali učenci recitatorji, vokalna skupine OŠ in MPZ Šmihel. Slikarka Jožica Škof in kipar Rudi Škof sta pripravila razstavo del.

SEMIČ, februarja – V okviru 12. Krakarjevih dnevov so pripravili literarni večer s člani Literarnega kluba Metlika ter koncert pevskih zborov in pritrkovalcev iz semiške občine.

TRST, februarja – Filmska režiserka Maja Weiss, po rodu iz Metlike, je na 19. mednarodnem filmskem festivalu prejela posebno priznanje žirije za najnovejši celovečerni film Instalacija ljubezni.

IZDAJATELJICA:	Mestna občina Novo mesto, zanjo župan Alojz Muhič
SOIZDAJATELJICE:	Občine Črnomelj, Dolenjske Toplice, Mirna Peč, Mokronog-Trebelno, Semič, Straža, Šentjernej, Škocjan, Trebnje, Žužemberk in Založba Goga
SVET REVIJE:	Predsednica sveta: Staša Vovk (Mestna občina Novo mesto), člani: Rudolf Cerkovnik (Žužemberk), Anica Jakša (Semič), Ksenija Khalil (Črnomelj), Cvetka Klobučar (Škocjan), Jože Kumer (Dolenjske Toplice), Ida Zagore (Šentjernej), Aleksander Rupena (Mirna Peč), Stane Peček (Trebnje in Mokronog-Trebelno) in Mitja Ličen (Založba Goga)
UREDNIŠTVO:	Barica Smole (odgovorna urednica), Ivan Gregorčič (namestnik odgovorne urednice, Literatura), mag. Marinka Dražumerič (Kultura), dr. Marko Koščak in Joža Miklič (Družbena vprašanja), Milan Markelj (Odmevi in odzivi), Janko Orač (likovni urednik)
NASLOV UREDNIŠTVA IN TAJNIŠTVA:	Mestna občina Novo mesto, Seidlova 1, 8000 Novo mesto, s pripisom: za revijo Rast, tel.: (07)39-39-253, faks: (07) 39-39-208, elektronska pošta: rast@novomesto.si.
TAJNIK REVIJE:	Franc Zaman – Uradne ure ob sredah od 9. do 13. ure, tel.: (07) 39-39-210 in 041-845-729.
LEKTOR:	Peter Štefančič
NAROČNINA:	Podračun Mestne občine Novo mesto, št. 01285-0100015234, s pripisom: za revijo Rast. Letna naročnina za fizične osebe je 18,80 EUR, za pravne osebe 31,30 EUR. Ta številka stane v prosti prodaji 4,20 EUR. Odpovedi so možne samo v začetku koledarskega leta.
PRISPEVKI:	Rokopise sprejemajo tajnik revije in uredniki. Nenaročenih rokopisov in drugih gradiv ne vračamo. Željeno je, da so prispevki napisani z računalnikom, stiskani v dveh izvodih s širokim razmikom (30 vrst na stran). Zapisi naj bodo shranjeni v formatu MS Word, rtf ali txt.
NAKLADA:	500 izvodov
PRIPRAVA ZA TISK:	MiM
TISK:	Tiskarna Novo mesto
	Na podlagi Zakona o davku na dodano vrednost (Uradni list RS, št. 89/98) je revija uvrščena med proizvode, za katere se obračunava davek na dodano vrednost po stopnji 8,5 odst.
	Izhaja dvomesečno
PODPORNIKI:	Izid te številke so podprli: Mestna občina Novo mesto, Ministrstvo Republike Slovenije za kulturo, občine soizdajateljice, Krka, d. d., Trimo Trebnje.

SODELAVCI TE ŠTEVILKE

Rasto Božič, publicist, Novo mesto

Anton Goršin, univ. dipl. inž. gozdarstva, učitelj strok. predmetov, Kmetijska šola Grm, Novo mesto

Iztok Hotko, univ.dipl. umetnostni zgodovinar in komparativist, samostojni kustos, publicist in urednik, vodja Galerije Simulaker, Novo mesto

Branko Jordan, igralec, Prešernovo gledališče Kranj, Ljubljana

Mirko Kambič, mag. umet. zgodovine, univ. dipl. filozof, Ljubljana

Ivan Kastelic, univ. dipl. novinar, kustos, pedagog, Posavski muzej Brežice, Krško

Janez Kolenc, prof. slovenskega jezika, Novo mesto

Franc Križnar, dr. glasb. znanosti, Škofja Loka

Karmen Kržan, prof. defektologije, specialna pedagoginja, Osnovna šola Grm, Straža

Refik Ličina, pesnik, pisatelj in prevajalec, Švedska

Oži Lorber, prof. umet. zgodovine, višja kustosinja, Posavski muzej Brežice

Zvezdana Majhen, univ. dipl. psihologinja, samostojna ustvarjalka na področju kulture, Ljubljana

Lidija Markelj, univ. dipl. novinarka, Dolenjski list, Novo mesto

Joža Miklič, univ. dipl. ekonomistka, svetovalka, generalistka, Novo mesto

Nuša Podgornik, umet. zgodovinarica, likovna kritičarka in kustosinja, Ljubljana

Boštjan Pucelj, univ. dipl. inž. geodezije, fotograf, Novo mesto

Sonja Rostan, učiteljica plesa, Novo mesto

Jože Sevljak, prof. pedagogike, Litija

Barica Smole, urednica, pisateljica in prevajalka, Trebnje

Milan Šelj, komparativist, pesnik in prevajalec, London

Marica Škorjanec, prof. slavistike, Ljubljana

Damijan Šinigoj, pisatelj, urednik, Založba Goga, Novo mesto

Jože Zupan, prof., kulturni delavec, Šentrupert

Neva Železnik, univ. dipl. novinarka, Urednica Naše žene in odgovorna urednica Novic Europe Donne, Ljubljana

82
RAST
2008

KNJIŽNICA M. JARCA
Domačinski oddelček

200905259, 2

COBISS c

RAST - APRIL 2008

MESTNA OBČINA NOVO MESTO